

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Pierre-Joseph Proudhon

Pornokrasi ya da Modern Zamanlarda Kadınlar

Türkçe Söyleyen: Banu Barış

HERETİK

Pierre-Joseph Proudhon

Pornokrasi ya da Modern Zamanlarda Kadınlar

Proudhon, yaşamının son dönemlerinde toplumda kadının yerine ilgi gösterir. Özellikle adalet üzerine olan metinlerinde, karşı cinslerden oluşan bir çifti, tarafların her birine eşit bir değer vermeksizin, toplumun temel birimi olarak görür. Bu pozisyonuyla, zamanının kadın yazarlarının şimşeklerini üstüne çeker. Ölümünden sonra yayımlanan *Pornokrasi*, Proudhon'un bu kadın yazarlara cevabı niteliğindedir. *Pornokrasi*, aynı zamanda, bu güçlü polemiğin, cinsiyetlerin ikiliği üzerine kurulu organik toplum anlayışını ortaya koyduğu metnidir. Proudhon'un muhakemesi tek hatlı bir çizgi izler: cinsiyetlerin ikiliği yoksa evlilik de yoktur; evlilik yoksa aile de yoktur; aile yok olduğunda ise tüm toplum yok olur: "Ev ve aile olmazsa, adalet olmaz, toplum olmaz: Salt bencillik, iç savaş, eşkıyalık ortaya çıkar." Zira Proudhon için birey yoktur: Her şey, karşılıklı bir bağımlılık ilişkisiyle birbirlerine bağlanmış alt parça veya bölümlerden oluşur. Buradan varacağı sonuç ise, kendi içinde tutarlı olmakla beraber, en az metinleri kadar tartışmalıdır: Sadece bireyi, sadece çıkar ve hazları tarafından yönlendirilen bireyi dikkate alan bir toplum, tıpkı sadece grubu dikkate alan bir toplum gibi, ama elbette farklı yollarla, aynı sonuca varacaktır: Tiranlık. *Pornokrasi*, bu bağlamda, kişisel egoizmlerin toplamının faziletlerini öven kapitalizmin varacağı mantıksal sonuç olarak belirir Proudhon'un muhakemesinde.

/heretikyayin

La Pornocratie ou les femmes dans les temps modernes,
Pierre-Joseph Proudhon

Heretik: 78

ISBN: 978-605-9436-45-8

©2018 Heretik Basın Yayın

Tüm hakları saklıdır. Yayıncı izni olmadan kısmen de olsa fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: Kasım 2018, Ankara

Editör: Levent Ünsaldı

Türkçe Söyleyen: Banu Barış

Redaksiyon: Levent Ünsaldı

Dizgi: İsmet Erdoğan

Kapak: Ali İmren

Heretik Basın Yayın Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi

Kültür Mahallesi, Yüksel Caddesi, 41/2, Kızılay, Çankaya, Ankara

Tel: +90 (312) 418 52 00 • Faks: +90 (312) 418 50 00

İnternet Sitesi: www.heretik.com.tr

E-mail: info@heretik.com.tr

Twitter: twitter.com/heretikyayin

Facebook: facebook.com/heretikyayin

Tarcan Matbaacılık Yayın San.

Yahyalar Mahallesi İvedik Caddesi No: 417 Yenimahalle-Ankara

Tel: 0312 384 34 35

Pierre-Joseph Proudhon

**Pornokrasi ya da Modern
Zamanlarda Kadınlar**

*La Pornocratie ou les femmes dans les temps
modernes*

Türkçe Söyleyen

Banu Barış

HERETİK

İçindekiler

Önsöz	7
Modern Zamanlarda Pornokrasi Üzerine	11
Notlar ve Düşünceler.....	97

Önsöz

1858 senesi, P.-J. Proudhon'un hayatında unutulmayacak bir dönem oldu. Başat eseri ADALET'in yayımlanmasıyla, mümtaz yazarın kariyerinin doruğuna ulaştığını söyleyebiliriz. Onun düşüncesi bu vesileyle insan yaşamının başlıca siyasi, entelektüel ve ahlaki tezahürlerini kuşattı. Yazar, derin bilgisinin, önüne geçilmez mantığının, biçeminin coşkusunun tüm kaynaklarını çalışmasında kullanmıştı.

Ortaya çıkan sonuç kayda değerdi. Ancak bundan en derin biçimde ve kendi üslubunca etkilenen, imparatorluk yönetimi olmuştu.

Mahkemeye çağrılan Proudhon yargılandı; üç yıl hapis ve 4 000 frank para cezasına mahkûm edildi. Kitabın editörü Garnier gibi, kitabı basan Bourdier ve Bry da hapse ve para cezasına çarptırıldılar.

Daha önce benzer sebeplerle uzun yıllar hapse maruz kalmış olan Proudhon, bu defa özgürlükten mahrum bırakılmaktansa sürgüne gitmeyi yeğledi ve Belçika'ya iltica etti.

Yasaklanan eser, ileri sürülen diğer meselelerin yanı sıra, "kadın" üzerine geniş bir sosyolojik inceleme içermekteydi. Yazar

bu çalışmasında, insan türünün yarısını oluşturan kadınların modern toplumdaki rolünü, kadının kendi gelişimine getirdiği sınırlamaları, yapısı ve yetenekleri nedeniyle kadına uygun olan hakları tanımlamaya çalışmıştı. Proudhon, kadın-erkek çiftinin toplumsal bir birim olduğu sonucuna varmıştı ancak bu çifti meydana getiren iki tarafa bir eşdeğerlik atfetmiyordu. “Erkek”, demişti, “kadınla kıyaslandığında, aradaki oran 3’e 2’dir.” Dolayısıyla, kadının erkekten aşağı bir seviyede olması geri döndürülemez bir durumdu.

Yazarın bu formülü toplumun yarısında kaçınılmaz olarak hoşnutsuzluk yaratmıştı ve bunun aksini kanıtlama çalışmaları da hiç beklemeden başladı. Cinsiyetlerinin değişmez hakları hususunda incitildiklerini düşünen yazarlar tarafından hazırlanan gazete makaleleri, broşürler, kitaplar, geniş bir ölçekte üretilmekte gecikmedi. Bu metinler yayımlandıkça Proudhon’a gönderiliyordu; Proudhon ise bunları özel bir dosya içerisinde tarih sırasına göre diziyordu.

Kadın polemikçiler arasında ilk sırada iki yazar gelmekteydi: Bayan J. d’H*** ve Bayan J. L***. Bilhassa da, ender bir zihinsel üstünlüğe ve göze çarpan bir üslup yeteneğine sahip Bayan J. L***, bu cüretkâr saldırganı karşı öyle bir kampanya yürüttü ki, Proudhon’un kendisi bile onu takdir etmekten kendini alamadı. Bayan J. d’H*** ise metinlerinin sayısının çokluğuyla dikkat çekmekteydi.

Proudhon taarruz niteliğinde bir dönüş yapmayı düşünüyordu. Zaten yaşamı da uzun bir savaşlar dizisinden başka neydi ki! Mühimmatını yığdı ve silahlarını parlattı. Alışkanlığı olduğu üzere birçok faaliyeti eş zamanlı idare edip, zamanının büyük bölümünü de en acil olanına vakfediyordu; dinlendiği, gezinti yaptığı saatlerde de gelecek için mahfuz tuttuğu yayınları tasarlıyordu. Sürekli kaynama halinde olan bu hararetili düşünce hiç ara vermemekteydi. Yalnızca, münazarada keşfedilmiş ve edinilmiş bir yığın argümanı akılda tutmak ve sınıflandırmak için

insan hafızası yeterli olmayacağından, Proudhon notlar alıyor, t  mdengelimlerinin yolunu çiziyor, nirengi noktalarını saptıyordu. Görünüş göre, not defterleri ufak k  ğıt parçalarıyla doluydu ve dosyalar içerisinde toplanmıştı.

Meselenin kesin hatlarıyla ortaya konulma sırası geldiğinde, hammaddesini önüne serer ve i  e koyulurdu. Proudhon, onu özel hayatında tanımı   olanlardan başkasının akıl erdiremeyece  i bir hızla yazardı. D  zeltiler daha sonra gelirdi, çoğunlukla da yazım hatalarına ilişkin olanlar.

Çalışma yaşamının sonlarına doğru bir gün, Kadın   zerine yapt  ı incelemelerini yeniden ele almaya ve Bayan J. L*** ve Bayan J. d'H***'nin onun öğretisine yönelttiği saldırılara cevabını yayımlamaya da böyle karar verdi. Eser, *Pornokrasi* adını taşıymaktaydı.

Polemik  i Proudhon, el yazmalarını yüreklilikle kaleme almaya başladı. Ancak sadece d    ncesi y  rekliydi; bedeni ise bu savaşçıyı yakında son noktaya götürecek hastalığın sert h  cumlarıyla b  k  lm    tı.

Pornokrasi başlıklı eser, önceden tasarlanmış boyutunun ancak üçte birine ulaştı. Gerisi notlar halinde devam etti. Ne var ki bu notlar da, gelişigüzel d    lm     ve çoğu da aforizmalar şeklinde olmalarına karşın bir hayli ilgi çekicidir. Sıralanı   ve gruplanı  ları ile Blaise Pascal'ın *D    nceler*'ini ve hatta Goethe'nin *Epigramlar*'ını anımsatırlar. Hatta kim bilir belki de Epigramlar'ın sayfaları dikkatlice karıştırıldığında, Juralı d    n  r  n (Proudhon) kuramları ile Weimar   airinin (Goethe) dinsel ve toplumsal fikirler düzenine yapt  ı akınlar arasında ilginç yakınlıklar ke  fedilebilecektir. Goethe'nin kafiyeli aforizmalarından birini, bilhassa -bugün söylendiği şekliyle- "yıkıcı" bir başlık altında, KATECHISMUS başlığı altında görmekteyiz.   zg  n tercümesi şöyle:

ÖĞRETMEN: D    n bakalım,   ocu  um. Bütün bu mal

mülk nereden geliyor? Onları tek başına elde etmiş olamazsın.

ÇOCUK: Yo! Hepsini babamdan aldım.

ÖĞRETMEN: O bunları kimden almış?

ÇOCUK: Dedemden.

ÖĞRETMEN: Hadi ama! Peki ya deden onları kimden almış?

ÇOCUK: Almış işte.¹

Eğer bu nükteyi görseydi, Proudhon bunu *Mülkiyet* üzerine ilk *Etütler*'inin birinde epigraf olarak kullanırdı muhtemelen.

Bugün, elinizdeki çalışmayı seçkin yazarın bize vasiyet ettiği şekilde oluşturarak, üstadın bir kısmı tamamlanmış, diğer kısmı da taslak halinde kalmış bir eserini okura layıkıyla sunduğumuz kanısındayız. Ancak gerçek bir sanatçı olan Proudhon'un taslağı da bizatihi derin bir ilgi uyandırmakta. Taslak, bitmiş bölümle karşılaştırıldığında, kavrayışın, emeğin ve nihai sonucun bir manzarasını sunuyor; ayrıca, Eski Okul'da adet olduğu üzere, *opus operatum* ile beraber, *opus operans*'² gizleyen örtünün bir ucunu da bizim görmemiz için kaldırıyor. C. E.

1 GOETHE'NİN ESERLERİ. - Konu başlığından önce yer alan epigramlar: "Böyle bir eserin fazileti, derin bir düşüncenin dışavurumudur."

2 Türkçe Söyleyen Notu [T.S.N.]: *Lat. Opus operans*: Harekete geçen kişinin eylemi. *Opus operatum*: Gerçekleştirilmiş iş; sonuç. "*Opus operans* eylemin kendisidir, yani bir boğa ya da kuzunun kurban edilmesidir. (...) *Opus operatum* ise kurban edilmiş boğanın ya da kuzunun mevcut etidir." Akt: Beryl Smalley, *Studies in Medieval Thought and Learning From Abelard to Wyclif*, s.132.

Modern Zamanlarda Pornokrasi Üzerine

Bayan J*** L*** ve Bayan JENNY D'H***'ye³

HANIMEFENDİLER,

Üç cilt kitabınız bende var ve onları okudum: Tabii çaba sarf etmeden olmadı bu. Böyle bir hayal kırıklığına hiç uğramamıştım; bu kadar zavallı araçlar, daha nefret edilesi bir nedene hiç hizmet etmemişti. Sizi hakaretleriniz yüzünden suçlamıyorum: Hakaretleri, meşru bir infialden kaynaklandıklarında anlarım ve hakaretler sanki gerekçelermişçesine, tüm alçakgönüllülüğümle

3 T.S.N.: Juliette Lamber (Adam) (1836-1936) ve Jenny d'Héricourt (1809-1875). Fransız feminist yazar/aktivistler. Proudhon'un *Devrimde ve Kilisede Adalet Üzerine* adlı eserinin 1858'de yayımlanmasının ardından, Kadın üzerine fikirleri sebebiyle Proudhon'a karşı yürütülen kampanyada en önde gelen iki isim oldular. Juliette Lamber, Proudhon için, onun gibi erkeklerin, kadını aile içerisine hapsederek ataerkilliği hâkim kılmak istediklerini ifade etmiştir (*Idées Anti-Proudhoniennes sur la Femme, l'Amour et le Mariage*, 1858). Jenny d'Héricourt da Proudhon'un, kadını "her daim hükümsüz, susup haremde oturması gereken bir varlık" olarak gördüğünü (*La Femme Affranchie*, 1860) iddia etmiştir. *Pornokrasi ya da Modern Zamanlarda Kadınlar*, büyük ölçüde hem bu iki yazarın Proudhon'a cevaben oluşturdukları metinlerine hem de Saint-Simon çevresine yönelik bir cevap ve eleştiri niteliğindedir. Eser, Proudhon'un ölümünden on yıl sonra (1875'te) yayımlanabilmiştir.

onlara katlanırım. Ne var ki saldırılarınızda aklın gölgesi bile yok ve sizde beni etkileyen de akılsızlığınızın küstahlığı oldu. Kuşkusuz, hanımefendiler, bu laf kalabalığına cevap vereceğimi ummamıştınız: Her şeyden önemlisi gazezinizi dökmeyi önemsemiştiniz ve gerisi de pek ilginizi çekmiyordu. Bir öğreti benzer fenomenler ürettiğinde hükme bağlanır: Benim tek yapmam gereken de ellerimi ovuşturmak ve sizi zaferinize terk etmektir. Yara almış bir kendini beğenmişlik ve öfkenin kadın beyninde biriktirebileceği tüm değersiz şeylerle, sözde bir rakibin kendisini alçalttığını görmekten daha iyi ne dileyebilirdim ki?

Bununla birlikte, iki yapıtınızı göz ardı etmemem gerektiğini düşündüm. Rahatlıkla bunun sebepsiz olmadığını tahmin ediyorsunuzdur hanımefendiler. Esasında, sizin retoriğinizden ve benim hıncımdan çok daha farklı bir şey söz konusu.

Toplumsal çürümemiz gözle görülür biçimde büyümekte. Bunun belirtilerini inceledikçe şu hususların daha da fazla farkına vardım: Kamusal özgürlüklerimizin temelini ve teminatını ailevi örf ve adetler oluşturuyor; halkların haklarını ortadan kaldırmakta faydalanılan formüller, ailelerin düzenini altüst etmek adına siz ve koro şefleriniz tarafından kullanılanlarla aynı; tiranlık tek kelimeyle fuhuşla sonuçlanmakta ve fuhuş da kendi temeli dâhilinde incelendiğinde, hanımefendiler, sizlerin Peder Enfantin⁴ ve yardımcıları ile birlikte tam da *kadının özgürleşmesi* ya da *serbest aşk* şeklinde adlandırdığınız mevzudan ibaret.

Fransa'da otuz yıldan beri kamusal edebi gerileten ve hem

4 T.S.N.: Barthélemy Prosper Enfantin (1796-1864). Fransız mühendis, kuramcı, yazar. Saint-Simon hareketinin önderlerinden. Hareketin bir Kilise'ye dönüşmesinin ardından, Amand Bazard ile beraber, hareketin iki Peder/Baba'sından biri oldu. Kadının bütünüyle bağımsızlaşmasını savunan Enfantin ile karşıt fikirdeki Bazard şiddetli tartışmalar yaşamış ve sonrasında bu ikisinin yolları ayrılmıştır. Enfantin, cemaati dâhilinde "meşru olmayan kadın-erkek ilişkileri" ve "geleneklere saygısızlık" gerekçeleriyle aldığı hapis cezasının sonrasında Mısır'a gidip Süveyş Kanalı'nın inşası için çalışmalar yaptı. Fransa'ya döndükten sonra Lyon Demiryolları'nda idareci olmuş ve ölümüne kadar da bu görevde çalışmıştır.

çok sayıda müphemiyetin hem de en keskin ahlaksal bozulmanın yardımıyla her yerde avukatlardan, filozoflardan, şairlerden ve dindarlardan oluşan bu pornokrasinin ilk sırasında bugün patroniçeler olarak yer almanız benim suçum mu? Sevdiğim ve saygı duyduğum her şeye, onda adaletin cisimleşmesini gördüğüm için saygımı korumuş olduğum en kadim kurumlarımızdan birine saldırıyorsunuz. O halde, oynadığınız rolün sonuçlarını kabullenin ve fazla ağlayıp sızlamadan, kendi teorinizin size yüklediği sıfatlara katlanın. Bana gelecek olursak, siz bana ister öcü deyin ister Minotor ister Mavi Sakal; şayet yanıldığımı doğru gerekçelerle ispatlarsanız şikâyetçi olmam bundan.

I

Dürüstçe konuşalım, ister misiniz hanımefendiler? İtiraf ediniz ki Etüt'ümde⁵ sizi sinirlendiren, evlilik kuramının sizin cinsiyetinize karşı sahip olabileceği önyargı değil; bu anlamda korkmanızı gerektirecek hiçbir şey olmadığını gayet iyi biliyorsunuz. Ben ise, kadınların zayıflıkları ve sefaletlerinden belli bir ironiyle bahsederken, "insan türünün en güzel yarısından" daha başka bir şey düşündüğümü itiraf etmeye hazırım. Sizinle benim aramızdaki tartışma tamamen kişisel: Ne evli bir kadın ne bir anne ne de bir kız çocuğu konuyla ilgilenmekte. Bunları okuyacak ahlaklı kadınların öncelikle bu hususta ikna olmalarını isterim.

Evlilik meselesi, onu ifade ettiğim şekliyle, şu ikileme sürüklenebilir:

1) Ya erkek ve kadın, fiziksel, zihinsel ve ahlaki düzlemde tüm yetileri bakımından değerlendirildiklerinde eşittirler; bu durumda, aile içerisinde, ekonomide, yönetimde, yüksek memuriyette ve savaşta da eşit olmalıdırlar; yani tüm kamusal ve yurt içi görevlerde.

2) Ya da yalnızca birbirlerine denktirler ve her birinin üs-

5 T.S.N.: Proudhon burada, *Devrimde ve Kilisede Adalet Üzerine* adlı kitabında yer alan 10'uncu ve 11'inci Etüdlere atıfta bulunuyor.

tünlük hususunda kendisine özgü bir ayrıcalığı vardır: Erkeğinki güç, kadının ki güzellik. Bu durumda, haklarının ve her birinin kendi görev dengesi başka bir biçimde kurulmalıdır. Fakat öyle kurulmalıdır ki, sonucunda iki cinsiyet arasında esenlik ve onur eşitliği olsun.

İki varsayımda da kadının hakkı ve itibarı tanınmış vaziyette; kadın, özgürleştiğini, kurtulduğunu söyleyebilir. Üçüncü bir sistem mevcut değil: Dürüst olmak gerekirse, bu kadar zorlu bir meseleyi bu denli kolay bir seçeneğe indirgeyebildiğim için bana methiyeler borçlusunuz. Her ne olursa olsun, kanun koyucu, felsefeci, iktisatçı ya da ahlakçı bir aile babasının bir denklem sunması zorunludur, çünkü bizzat işaret ettiğim üzere, makul ve ahlaklı bir varlık ve erkeğin de yoldaşı olan kadına, cinsiyeti bir aşağılama ifade edermişçesine davranılması kabul edilemez. Bana hakaret etmek yerine, neden söylediklerime dikkat etmekle yetinmediniz?

Hâkim olan önyargıya ve sizin önyargınıza göre, *güzelliğin* çok düşük öneme sahip bir şey, katıksız hayal gücü, bir gerçekdışılık gibi geldiğini ve ben, “evet, erkek daha güçlüdür fakat kadın daha güzeldir” dediğimde de kötü bir şaka yapıyor gibi göründüğümü çok iyi biliyorum. Sizin hükmünüze göre, erkeğin başının üzerine artı +, kadınının üzerine ise eksi - işareti koyuyormuşum gibi sanki. Güzellik dediğimiz nedir? Yönetimde, ev işlerinde ya da pazarda ne kadar değeri var? Yalnızca kiloyla ve litreyle ölçülen gerçeklikleri kabul eden basit bir kişi böyle akıl yürütür ve sizler de böyle akıl yürütmektesiniz, hanımefendiler; zira bu kibrinizle, söylediğiniz kadar özgürleşmiş olmaktan çok uzaksınız.

Pekâlâ! Hayır, güzellik bir hiç değildir ve bu noktada da beyefendilerin hanımefendilerden daha ehil yargıçlar olduğunu söylemeye müsaade edeceksiniz. Güzellik -güzellikten de güçten bahseder gibi bahsettiğimi unutmayalım, tüm fiziksel zihinsel ve ahlaki yönler gibi- bir hiç değil; gücün bir bağlaştığı, bir iktidar, bir meziyet; etkisini göstermenin özünü tarif etmekten daha

kolay olduğu, anlatılması zor fakat bir hiç olmayan bir şey; zira etki eden ve hem güç hem de öz için bağlantı vazifesi gören bir şey, bir hiç olamaz. Özel bir Etüt'te, insanlığın evreleri dâhilinde idealin rolünü anlatmaya çalıştım; bu rolde, teologların insanlığın tüm erdemlerine ve ilerlemelerine açıklama getirmesini sağlayan, Tanrı'nın varlıklara hareket imkânı tanımak adına onlara lütfettiği iradeyi bulduğumu düşündüm; bu idealleştirme kudreti olmadan insanın, haysiyet endişesi bulunmaksızın, kendi bilincinin taleplerine sağır kalacağını söyledim. Sonradan başka bir Etüt'te de kadını bu idealin canlı bir tasviri haline getirdim, teologların ve filozofların soyutlamalarında bu zamana kadar kayıp olan bir düşünceyi daha somut kılmaktan başka bir şey yapmadım. Ah! Eğer saygıdeğer Peder Enfantin benzer bir şey keşfetmiş olsaydı ve eğer, gücü yönlendiren çoğunlukla güzellik olduğuna göre, kadının güzelliğinin de partnerinin gücünden daha etkili, daha yaratıcı olduğunu söyleseydi, ne alkışlar, ne çiçek demetleri, ne öpücükler alırdı!

Şimdi, hanımefendiler, yanılıyor olmam mümkün. Kadın ve kadının güzelliğine ilişkin bu ideale atfettiğim önem günümüz toplumunda mevcut olmayabilir. Hatta hemcinslerimin neredeyse tümüyle beraber kadını erkekten daha güzel ilan etmekle, sadece zevksizliği mi ispat etmiş de olabilirim; dedim ki, görünüşleri bizi baştan çıkaran kadınların sahiden çirkin olmaları, erkeklere benzemeyi isteyerek kendilerini korkunç kılma imtiyazına sahip olmaları neticesinde daha da çirkin olmaları gayet mümkün. Bu zararsız yanılgıda sizin için en ufak bir kızgınlık vesilesi var mıydı? Size ve sizin davanıza ne kötülüğü dokunuyordu bunun? En nihayetinde, deyim yerindeyse, kadının benliğinde sonsuz ve göksel güzelliği cisimleştirerek sizin cinsiyetinizin aktif varlıklarına muazzam bir değer eklemiş olduğum için, hiç olmazsa iyi niyetimi dikkate almanız gerekirdi. Muhaliflerinizin size en belirleyici olanakları, en sağlam unvanları temin etmesinden sızlanan siz müstesna avukatlar! Sizi çok güzel eşler yapmamızı kötü bulan sizler!

Tüm bunları kabul edip kendime sordum: Evlilik nedir? Gücün ve güzelliğin birliği; biçim ve maddenin birliği kadar bozulmaz olan, boşanmanın ise her ikisinin de yıkımını ifade ettiği bir birlik. Evlilik, aslında bozulabilir ve amacı kazanç olan sivil ve ticari toplumdan tam da bu noktada ayrılır. Güç ve güzellik bir bedel talep etmeksizin birleşir: Güç, verdiği hizmetler için, güzellik de sunduğu lütuflar için birbirlerine bir şey ödemez; çalışmanın meyveleri ve idealin yetenekleri arasında olası bir ölçüt mevcut değildir. Evlilik, kendi düşüncesinin saflığı içerisinde mutlak bir bağlılık anlaşmasıdır. Haz, evlilikte yalnızca ikinci sırada gelir. Erkeğin ürettiği zenginliklerle kadının sağladığı mutluluklar arasındaki tüm alış-verişler, tüm şehvet ticaretleri evlilik dışı birlikte yaşamdır, daha doğrusu, tarafların birbiriyle fuhuş yapmasıdır. Böylelikle evlilik, eşler için bir vicdan ibadeti ve toplum için de bizzat bir adalet vasıtası haline gelir. Kutsal bir evlilik, eşleri hatasız kılmasa bile, yabancılarla karşı karşıya kalındığında suçu ve ihaneti engeller. Oysa erkekle kadının zımnı veya sarıh, sadece haz amaçlı kurulmuş birliği olan evlilik dışı birlikte yaşam, bazı durumlarda affedilir olmasına karşın, asalakların, hırsızların, sahtekârların ve katillerin alışlagelmiş alametidir.

Ah, hanımefendiler! Bu ahlakın, gücü ve güçten çok da güzelliği görmezden gelen sizlere, hazzı ve zenginliği hakiki toplumsal sözleşme, hakiki din olarak gören sizlere ne kadar sert geldiğini biliyorum. Yine de itiraf ediniz ki, şeylerin doğasının bizim türümüze dayattığı çalışma ve kanaatkârlık koşullarında eğer sağlam evlilikler ve erdemli bir toplum meydana getirmek istiyorsak, bu bağlılık kuramı sizin epikürcü vecizelerinizden daha iyi. Ne olursa olsun benim için, en zayıf varlık olan kadına haksızlık ettiğimi söyleyemezsiniz çünkü onu hemen hemen böyle ele aldım işte.

Aileye gelecek olursak, hane ekonomisi iki ana bölüme ayrılır: *üretim* ve *tüketim*.

Bunların ilki, açık ara en kaba olanı: Bunu erkeğin özelliği

yaptım; ikinci ise daha kolay, daha neşeli: Onu da kadına tahsis ettim. Erkek çalışır, eker, biçer; buğdayı öğütür; kadın ekmek ve çörek pişirir. Bütün hayatları, çalışma hususunda bu simgeye indirgenebilir: Gelecekte işin ne şekilde bölünebileceği, organize edilebileceği ve paylaşılabilirliği mühim değil; son kertede, erkeklere ve kadınlara özgü tüm işlemler, karşılıklı olarak saban ya da tencere bağımlılığıdır. Bu paylaşımın nesinin adaletsiz olduğunu bana gösterebilir misiniz? Gelgelelim, kadına sofraya kurulduktan ve yemek servisi yapıldıktan sonra gidip bir köşede oturmasını söyledim mi? Yemek yiyebilmesi için efendisinin ve sahibinin ona işaret etmesini beklemesini, adam beyaz ve taze ekmek yerken kadının esmer ve bayat ekmekle yetinmesini söyledim mi? Bilakis, kocalara öğrettiğim şu ki, evdeki en iyi şeyler daima kadın ve çocuklar için ve kocanın aldığı keyif de bilhassa onların aldığı keyiften ibaret olmalıdır. Birçok mevzuyla atladım şüphesiz; pek kibar ve hoş olmadığımı çok defa söylendiğini duyduğumu inkâr etmiyorum fakat neticede bunların hiç de bir egoistin, bir istismarcının, bir zorbanın yöntemleri olmadığını itiraf etmelisiniz. Eğer hizmet ettiğiniz iddiasında bulunduğunuz şey kadınların mutluluğuysa, o halde beni de taraftarlarınız arasında sayın.

Şunu, Auguste Comte'tan sonra ve ondan daha iyi anlattım: İdealin vücut bulmuş hali olan kadın, neredeyse yalnızca güce sahip olan erkeğinkinden üstün bir doğaya sahip gibi görünmektedir. Şayet erkek fayda sağlıyorsa, tek mutluluk veren de kadındır; bu nedenle kadın, fayda sağlayan her tür işten olabildiğince bağımsız kılınmalı, özellikle de kaba ve tiksindirici işlerden. Tek eşliliği çiftlerin temel yasası haline getirdim; boşanmayı yasakladım; hakikaten saygın olan bir evlilikte, gerçek anlamdaki eşler arasında iyi bir bilincin sevginin yerini alabileceği ve alması gerektiği ölçüde, sevginin bilince tabi olması gerektiğini söyledim: Lütfen ama tüm bunlar kimin lehine? Kuşkusuz ki kadının lehine; eşlerden, bilhassa güzellik vasıtasıyla hüküm süren ve dolayısıyla da alçalmaya en çok maruz kalanın lehine.

Harici konuları ise dışarıda bıraktım, bunları kadın için istemem ve aynı düşünceler doğrultusunda savaşı da; nasıl ki kölelik güzelliğe yakışmıyorsa savaş da yakışmıyor.

Siyaseti de istemem çünkü siyaset savaştır.

Adli, idari görevler ya da güvenlik görevlerini de istemem çünkü bu yine savaş demektir.

Kadının egemenliğinin aile içerisinde olduğunu söylüyorum; onun ısıldama alanı evlilik meskenidir. Böylelikle erkek -ki kadın onun güzelliğini değil gücünü sevmelidir- haysiyetini, bireyselliğini, karakterini, kahramanlığını ve adaletini geliştirecektir ve ben, bu adamı gitgide daha cesur ve daha adil kılabilmek ve dolayısıyla karısını da gitgide daha kraliçeleştirilebilmek adına saldırıyorum merkeziyetçiliğe, memurluğa, finansal feodaliteye, yönetsel aşırılığa ve savaş halinin kalıcılığına. Bu nedenle, 1848'in Ekim ayından itibaren, ulusal bir fahişelik olarak gördüğüm İmparatorluk'un yeniden kurulmasını protesto ettim ve iktisadi reformlar talep etmekten vazgeçmedim ki bu reformlar, yoksullaşma, isyan ve suç sıklığını ve yoğunluğunu düşürerek, yüksek memurlukların sayısını ve süresini gittikçe azaltacaktı; saf ve basit özgürlüğe, yani aile kurumunun eksiksiz onarımına ve kadının yüceltilmesine, sosyal düzeni yavaş yavaş geri getirecekti.

Baştan çıkarmayı, zinayı, ensesti, ahlaksızlığı, tecavüzü, fuhuşu, evliliğe karşı -kadına karşı demeliydim- tüm suçları ve kabahatleri var gücümle lanetledim. Bunları despotizmin simgeleri ve aygıtları olarak ifade ettim: Söylediğimin size hiç de şüpheli gelmemesi gerek ve bununla övünme cüretinde bulunuyorum. Eğer evlilik dışı birlikte yaşamı belli bir ölçüde ve en ciddi otoritelerden sonra affettiysem, bu da yine kadınların menfaatineydi. Başka birinin bunu benden daha iyi söylemesi mümkün olabilirdi, bundan şüphem yok ancak nihayetinde, kendi yetersiz olanaklarıma göre konuştum ve etrafıma baktığımda, geçmişte geriye gittiğimde, sizin cinsiyetinizin davasını

bu denli ciddiye almış olan bir yazar, tek bir yazar göremiyorum. O halde bu rencide edici sıfatlar tufanının sebebi nedir? Kabaymışım, eşekmişim, ödlekmışim... Ey, hanımefendiler! Eğer sizin için büyük öneme sahip tek konu kadın haklarıysa, bana tüm söylemeniz gereken şuydu: “Bay Proudhon, siz şimdiye kadarki ilk savunucumuzsunuz ve mükemmel duruşunuzdan memnuniyet duyuyoruz. Bizim cinsiyetimiz için tasavvur ettiğiniz ahvalin hor görülecek hiçbir yanı yok ve bu geçici çözüm bizim için uygun bir varoluşu zaten güvence altına alır. Yine de, size şunu söylememize izin verin; kadın hususunda halen basit bir ergensiniz; kadının parıltılarında soluk bir ışık görmüşsünüz sadece ve arkadaşlarınızdan biri olan bir sanatçının da size söylediği gibi, *aşktan hiçbir şey anlamıyorsunuz.*”

“Bizim bedenlen zayıf, aklen yetersiz, kalben ürkek olduğumuzu düşünüyorsunuz; bizim güzelliğimiz olarak adlandırmaktan hoşlandığınız ve bizde vasat bir saygı bile uyandırmayan husus itibarıyla, sevincimize kendinizi adamak zorunda olduğunuzu sanıyorsunuz. Cesurca bir hata fakat acıklı da! Bilin ki, sizinle aynı düzeye sahibiz, en azından sahip olabiliriz ve bu bizim cazibemizden, fiziksel gücümüzden hiçbir şey götürmez. Sahip olmasak bile bunun ne önemi var? Ya ona ihtiyacımız yoksa? Boğa insandan daha güçlüdür; bu, onun insanla kıyaslandığı anlamına mı gelir? Ruhun nitelikleri konusunda ise, göz önünde bulundurulması gereken özellikler yalnızca yetenek, basiret, adalet, haysiyet ve cesarettir. Bunların bizde sizden daha az olmadığını size öğreterek, sadece tevazu göstermiş oluruz. Ah, zavallı âlim! Kadın doğasını azıcık anlamışken onun iyiliğini bu kadar istiyorsanız, o doğa size kendisini bütünüyle belli ettiğinde ne olacak? Şu halde bırakın da sizi bilgilendirelim ve minnettarlığımızdan da emin olun. Özgür bir kadının bir ölümlüyü ne büyük bir şehvetle tatmin edebileceğini zihniniz hiç görmemiş, kalbiniz hiç bilmemiş. Elbette, ateşli bir kadın tapınıcısının, *Gökyüzü Kraliçesi*’nin (Meryem Ana) sadık bir şövalyesinin kumaşına sahipsiniz. Mesele sadece, sizi tüm devrimlerin en büyüğü ve

sonuncusu olan kadın devriminin Aziz Pavlus'u yapmak adına, gözünüzü örten bu örtüyü kaldırmak."

Bana karşı takınmaya hakkınız olan tek üslup buydu çünkü kitabımda ikinizin de adı geçmiyor ve tüm kız kardeşleriniz adına konuşurken, onlar için oynadığım güzel rolü kendinize mal etmekten başka bir şey yapmamalıydınız, ki bu role kendi kişiliklerinizden hiçbir şey katmadan. Devamında belki de, kadınlar hakkında kurduğum *borç* ve *alacak* dengesinin doğru olmadığını; kadının erkeğe güç açısından eşit olmasının yanı sıra bir de güzelliğe sahip olduğunu; böylelikle sizin üstünlüğünüzün eksiksiz olduğunu; sizlere kıyasla bizim zayıf varlıklar olduğumuzu en sonunda kabul edeceğim; kim bilir?

İtiraf edin, üzgün avukatları oynardınız hanımefendiler. Hesaplarınızı altüst etmek için çift anlamlı bir kelime yeterli olurdu ve yargıçlarınızla birlikte farklı bir diyalektikten faydalanmadığınız sürece de müşterilerinizin tamamına kendinizi boğazlattınız. Savunmak amacıyla burnunuzu soktuğunuz bu kadın davasına her safta ihanet ediyorsunuz, kadının şerefine leke sürüyorsunuz. Bu tam olarak, iki cinsiyet arasında -diğer pek çoğundan sonra- fark ettiğimi düşündüğüm ve sizin de hiçbir delil olmaksızın inanılmaz bir özgüvenle inkâr ettiğiniz imtiyaz farkından kaynaklandığından, sizi bundan alıkoymamı çok basit bulacaksınız. Meselenin temel noktası da bu.

II

Erkekle Kadının Benzerliği

Güzelliğin olmadığı bir güç ve buna mukabil gücün olmadığı bir güzellik yoktur, tıpkı biçimi olmayan bir maddenin ya da maddesi olmayan bir biçimin var olmadığı gibi; *erkeksi güzellik* ya da *güçlü kadın* denmesinin sebebi budur; bu nedenle, erkeğin iyi yaşama sanatında payı olduğu gibi, kadının da ev içi üretimde payı vardır ve bu da bizzat ev içinden başka bir şey değildir.

Ancak güç ve güzellik, madde ve biçim tarafından bu denli

sıkıca birleştirilmiş olsalar da büsbütün aynı şey değildir; doğaları özdeş olmayıp, edimleri ise daha da az benzer. Hiçbir düşünce çabası onları ortak bir düzeye indirgeyemez. Bu nedenle, cinsel farklılığın dışında, erkekle kadın arasında herkesin hissettiği ve aklın da indirgenemez olduğunu ilan ettiği bir fark bulunmaktadır.

Fakat bu fark yanıltıcı olamaz mı? Bu farkta, hanımefendiler, cinsiyet değişimiyle bu farkı yok etmeyi ve üreme organlarından başka bir farkın cinsiyetler arasında var olmasına geçit vermemeyi umut edebileceğimiz ölçüde, sizin iddia ettiğiniz gibi yalnızca eğitimin ve alışkanlığın etkisini mi görmeliyiz? Bir başka deyişle, benim niteliklerinin *denkliği* üzerine kurmaya çalıştığım, erkekle kadın arasındaki ilişkiler sistemi, aksine aynı niteliklerin EŞİTLİĞİ ve KİMLİĞİ üzerine mi kurulmalı? Bütün tartışma burada yatmakta.

Şunu da not edelim ki, ailenin yasası, ardından toplum düzeni ve tüm insanlığın oluşumu cinsiyetlerin yasasına tabi olacaktır. Olguların, ilk izlenimin tüm iyi niyetli bireyler için ortaya koyduğu şeyi teyit ettiğini söyledim, yani erkeğin daha güçlü fakat daha az güzel olduğunu ve kadının da daha güzel fakat daha az kuvvetli olduğunu. Bu konuyla pek alay ettiniz. Olguları yadsıyorsunuz çünkü tezimin aksine, onları kötü niyetle aktardığımı düşünüyorsunuz. Hiçbir olgu üretmediğimi, dahası, olguların sizin için olduğunu söyleyecek kadar ileri gidiyorsunuz. Zina yaparken yakalanan bir kadın her zaman inkâr eder; böyle bir kadına göre, kocasının hâlâ bir yükümlülüğü olacaktır. O halde olguları en azından kısaca hatırlatalım ki konuşulmadan geçilmiş olmasınlar.

Fiziksel yetiler. Toplumun farklı sınıflarında ve koşullarında bulunan iki genç insanı rastgele ele alın; bir erkek köylü ve bir kadın köylü, bir erkek işçi ve bir kadın işçi, soylu bir genç erkek ve soylu bir genç kız. Skalanın farklı kademelerinden de alın; olgun bir erkek ve bir kadın, ihtiyar bir adam ve ihtiyar bir ka-

dın ya da biri erkek diğeri kız iki ergen, bir erkek çocuk ve bir kız çocuk; bunların kavga etmesini sağlayın. Bu herkesin kendi başına yapabileceği, benim de çobanken yüz defa yaptığım bir deney. Talih, kavga için bazen zayıf bir oğlan ve çok güçlü bir kız tayin edebilir ve kız bu durumda zafer kazanacaktır. Fakat yüz seferin doksan dokuzunda, erkeğin hâkimiyet kuracağını göreceksiniz. İşte bu bir olgu. Buna mukabil, yine aynı oranda, kadının erkekten daha güzel olduğunu da göreceksiniz. Bu ikinci olgu diğerrinin karşıtıdır.

Tabiat mıdır onların arasında bu farkı tesis etmiş olan? Bunda bir hükme varmak kolay: gözler yeterli. Gladyatör Hercules Farnese, Theseus ya da Akhilleus'u, Venus de Milo ile, Venus de Medici ile, Diane Chasseresse ile mukayese edin: İlk söylediklerime güce göre, diğerrlerine ise güzelliğe göre şekil verilmemiş mi? Sparta'da arenada olduğu gibi, tüm gençliği, tüm nüfusu kıyaslayın. Ortaya çıkan sonuç aynı olacaktır. Oluşturduğunuz çiftlerin sayısı kadar -ya da neredeyse o kadar- tekrar edecek olgu böyledir.

Bunun nedeni belki de rejimdir, diyeceksiniz. Göreceğiz. Oğlanlar ve kızlar arasındaki fark ergenlik çağına kadar azdır: Fourier onlara *nötr cinsiyet* demişti. Bünyeleri de neredeyse aynıdır: Eğer arada bazı farklar varsa, bunun sebebi, genç kızın kaçınılmaz bir biçimde almak zorunda olduğu halin öngörüsüdür. Ayrıca, ergenlerin yanı sıra her iki cinsiyetten çocuklar da güç yönünden birbirlerine daha yakın olmakla beraber güzellik açısından da daha çok benzeşirler: Yunan aşkı kısmen bunun sonucudur ki, hanımefendiler, sizinle bu hususta tartışma ihtiyacı duymuyorum. Fizyonomi, iki öznedede birdenbire değişir: Suretler birinde daha köşeli hale gelirken, diğerrinde daha yuvarlaklaşır; kalçanın ve göğüslerin kadının güzelliğine son çizgiyi koyarak gelişmesi, aynı zamanda kadının çevikliğini de ortadan kaldırır. Eski şairler Atalante'yi, Camille'i çevik kadınlar olarak tasvir ettiler: Tamamen uydurma! Kadının sürati imkânsız bir şey; erkeğe oranla daha fazla ölü ağırlık taşır. *Émile*'de Émile ve

Sophie arasındaki rekabetin betimlemesini yeniden okuyun; ödül için bir erkekle koşu yarışı yapan bir kadının ne komik bir şekilde büründüğünü göreceksiniz. Quintus Smyrnaeus'un şiirinde, Achilleus ile Amazon Kraliçesi Penthesilea arasındaki çarpışmayı yeniden okuyun; olağanüstü epiğin bakış açısından bile, bir erkek kahraman ile bir kadın kahraman arasındaki muazzam farkı göreceksiniz. Eğer Camille, Atalante, Diana, şairlerin dediği kadar çevik idiyse, bu onların güzel kadınlar olmadıkları anlamına gelir: Ağırılık merkezleri, erkeklerde olduğu gibi göğüs kısmında yer alıyor olmalıydı; zayıf bacaklara, çukur bir kalçaya sahiptiler ve göğüsleri yoktu.

Dahasını da ister misiniz? Amerika'da kadınlar tarla işlerinde çalışmazlar ve bütün seyyahların anlattığına göre daha sağlıklı ve daha güzeldirler. Köylü kadınların yük hayvanları gibi çalıştığı Franche-Comté'de, Burgonya'da, kadınlar otuz yaşında yaşlanmış ve berbat haldedirler; oysa işin en zorunu kendilerine tahsis eden erkekler, elli yaşında hâlâ harikulade. Tüm bunların üzerine, fizyologlara başvurun; ressamlarla ve heykeltıraşlarla mutabık olduklarını göreceksiniz.

Askerî bir alayın, bir geçit töreninde, üniforma giymiş *satıcı kadınlar* (bölüklere eşlik eden ve onlara yiyecek, içecek ve diğer malzemeler satan kadınlar) en başta olacak şekilde sıra halinde yürüdüğünü gördünüz mü hiç? Muharebede genellikle, sıralanmış erkeklerin oluşturduğu bölükten daha güzel bir şey yoktur ancak bunu lekeleyen bir unsur mevcuttur ve o da satıcı kadındır. Pantolon giymiş, alayın adımlarıyla bir yürüyen, kadın olduğu ve üzerinde bir üniforma olduğu için dikkatinizi ilk anda çeken bu kadın en nihayetinde zarif değildir. Kötü koşan kadın kötü bir yayadır da. Ona uygun olan danstır, kavalyesi tarafından yönlendirildiği valstır ya da dinî kortejlerin yavaş ve vakur adımlarıdır. Sanırım sonsuz sayıda çoğaltabileceğim ve çeşitlendirebileceğim olgular bunlar. Bu olguları ben mi icat ettim ya da bunların anlamdan yoksun olduklarını mı düşünüyorsunuz? Ayrıca, eril cinsiyetin fiziksel gücünün üstünlüğünü de -olumlu bir

biçimde- inkâr etmemektesiniz, her ne kadar onu kabullenmek size tiksinti verse de. Sanki hiçbir şey ifade etmiyormuşçasına, ondan bahsetmeden geçiyorsunuz. “Güç”, diye düşünüyorsunuz, “bu neyi ispatlar ki?”

Bu neyi ispatlar, hanımefendiler? Şunu ispatlar: Doğanın yasaları gereğince, erkeğin ve kadının hem sosyal hem de ev içi işlevleri ve yazgıları arasında köklü bir fark bulunmaktadır: Biri daha hareketli, daha enerjik, daha faalken, diğlerinin ise, kişinin cazibesinin rahatça gözler önüne serildiği ve tüm etkisini ortaya çıkardığı daha yumuşak hareketleri, daha yerleşik bir yaşamı vardır. Genel kanaat doğanın bu yasasıyla bağdaşır; erkeksi bir görünüşe, asker mizacına sahip muğlak beşerleri imleyen *erkeksi kadın* yakıştırması iyi anlamda değerlendirilmez: Bu beşerlerin kötü bir zevke sahip olduklarından şüpheleniriz. Bu fiziksel ve ahlaki mukayese doğrultusunda yapılan *yarışçı ve bağımsızlaşmış* nitelemeleri daha da kötüdür. Kadınlar da kitleler halinde bu yargıya bağlı kalıyorlar; Bay Enfantin’in henüz sunulabilir bir örneğini bulamadığı ufak bir grup hariç. Doğa ve evrensel bilinç, şeylerin kökeninden itibaren ve fiziğin düzeninin dışına çıkmadan, sizin Kilise’nizi mahkûm etti; sizi rezillikle damgaladılar. Bu bir olgu mu peki?

Zihinsel yetiler: Ben, şayet erkeğin sinirsel ve kas gücü kadına kıyasla daha fazla olsaydı, varlık birliği, dayanışma ve yetilerin ahengi gereğince, zihinsel gücünün de daha çok olması gerektiğini söyledim. Ancak aynı sebepten, kadının zekâsının da tıpkı bedeni gibi, erkeğinkilerin tamamlayıcısı ve karşı ağırlığı olan kendine özgü nitelikleri ile ayırt edilmesi gerektiğini eklemeliydim ve ekledim de. Kadın hakları için hiçbir şey, fizikten başlayıp zekâyâ kadar yapılan bu tümevarımdan daha mantıklı, daha adaletli fakat aynı zamanda daha az tehditkâr olamaz.

Size her çeşit olguyu bir bir saydım fakat bunlarda yalnızca sizin şahsınıza yöneltilmiş kinayeler görmek hoşunuza gittiğinden, olguları hükümsüz ilan ettiniz. Bununla birlikte, hanıme-

fendiler, bizi okuyan halkın bizi anlamasını istiyorsak, bir ilke-
den yola çıkmamız gerek. Bahse konu olan siz misiniz, yoksa
sizin cinsiyetiniz mi? Apaçık ki sizin cinsiyetiniz; onun adına
itiraz ettiğiniz ve benim cinsiyetim tarafından zulmedildiğini,
aşağılandığını söylediğiniz cinsiyetiniz. O halde, tahkikatta sizin
için bilhassa hoş olmayabilecek meseleyi bir kenara bırakalım: Ya
tüm kadınlarla beraber kurtulacaksınız, yani özlü sözlerinizden
döneceksiniz ya da yalnızca siz ikiniz kınanacaksınız. Sakin olu-
nuz; karışıklık olmayacak, adaletsizlik olmayacak.

Olgular mı! Size tek seferde, Fransa'da 1791 yılından beri er-
kekler tarafından alınmış ALTMİŞ BİN icat ve gelişim sertifikası
saydım; kadınlar ise *yarım düzine* aldılar, *moda ürünleri* için!

Olgular mı! Size Evrensel Biyografi'den de bahsedeceğim;
her iki cinsiyetten, felsefede, hukukta, bilimde, şiirde, sanatta,
kısacası, tüm zihinsel faaliyetlerde kendini göstermiş kişilerin bir
hesabını yapın; sonuç konusunda size güveniyorum. Ham ol-
guların ardından, kendileri de olgulardan ibaret olan tanıklıklar
da ister misiniz? Size antik dönemlerin ve modern zamanların
bilgelerini, şairleri, teologları, din bilginlerini saydım; eril aklın
sıklıkla kendisini açığa vurduğu, kadın hakkındaki aşağılayıcı
terimleri hariç tutarak elbette. Bu konuya dair tüm söylenenler,
Lamennais'nin sözlerinde özetlenmekte:

“Bir saatin yarı-çeyreği süresince muhakeme yapabilen bir
kadına hiç rastlamadım. *Bizde eksik olan niteliklere sahipler, özel
ve tarif edilemez bir cazibeden kaynaklanan* niteliklere; fakat akıl,
mantık, fikirler arasında ilgi kurma gücü, ilkeleri ve sonuçları
birbirine bağlama ve bunların ilişkilerini fark etme gücü açısın-
dan, en üstün kadın bile, vasat bir kapasiteye sahip bir erkeğin
düzeyine ender olarak ulaşabiliyor. Eğitimin buna biraz katkı-
sı olabilir ancak farkın özü, doğalarının farkında bulunmakta”.
Sözlerini şöyle bitiriyor: “Kadın, filozof salyangozların tırtıl ol-
masını önerdikleri, narin, zarif, parıltılı bir kelebektir”. Kendi-
leri de yine olgular olan itiraflar ister misiniz? Size Sand'ın, D.

Stern'in, Necker de Saussure'ün, Guizot'nun sözlerini aktardım; bunlar zamanımızın en ünlü ve eşitlik kuramının da en büyük taraftarları olan hanımefendiler. Hepsi, az çok belli olan fakat çok kötü bir biçimde gösterdikleri memnuniyetsizlikle, Hegel ve Lamennais gibi konuşuyorlar. En ehil ve aynı zamanda en sadık temsilcilerinin ağzından günah çıkaran ve zayıflığını kabullenen kesim, cinsiyetin tamamı. Hangi olgu bundan daha ezici olabilir?

Deneyimler ister misiniz? Felsefede deneyim, doğayı suçüstü yakalama sanatından başka bir şey değildir. Kadınların yazınsal yaratımlarını erkeklerinkiyle karşılaştırdım; hitabet sanatının usullerini ve günümüzde kitapların ve romanların çoğunun nasıl üretildiğini incelemiş olan herkes, aynı mukayeseyi yapmaya-defalarca- yeni baştan başlayabilir. Bundan, kadın yazarların yazılarının, düşünme yetisinden daha ziyade ifade ya da konuşma yetisinden kaynaklandığı sonucu çıkmaz mı? Bu kadın yazarların hepsinin, bir söz tufanı içerisinde eril tabirleri sıkça kullanmalarına sebep olan ve onları sürekli bir sabit fikre, aşka, yani sizin *bağımsızlaşma* olarak adlandırdığınız şeye geri getiren bir çeşit zihinsel nemfomaniye az çok yakalanmış olduğunu görmedik mi?

Şimdi olguların ötesine geçip nedenlere gitmek ister misiniz? Frenolojiyi⁶ inceleyin. Kadın beyninin erkek beyniyle aynı şekilde oluşmadığını söyler size. Aslına bakılırsa, binlerce gözlem tarafından kesinleştirildiği kadarıyla, beynin, güçlü zihinsel yetiler olan nedensellik, mukayese, genelleme, idealleştirme, yetkinleşme ya da ilerlemeye tekabül eden bölümleri, tıpkı emretme, dayanıklılık ve kişilik güdüsü gibi saldırgan ve savaşçı güdülere benzer şekilde, erkeklerde daha fazla, kadınlarda ise daha az gelişme gösterir. Buna karşılık, eril cinsiyete bahşedilmiş bu güç üstünlüğünden memnun olmayan tabiat, zayıf cin-

6 T.S.N.: Kişinin kafasının formundan onun karakterini, kişiliğini ve suça yakınlığını belirleme iddiasında olan bir teoridir. Bugün için hiçbir geçerliliği ve iddiası yoktur.

siyet tarafından gelebilecek tüm başkaldırıların önüne geçmek istercesine ona ağırlıklı olarak saygı, itaat, bağlılık, yerleşiklik ve ihtiyat; onaylanma ve övülme ihtiyacı; kadının kendi olanaklarına dair güvensizliğini ortaya çıkaran yetiler ve nihayet, kadında muhakemenin ve inancın yerini alan bir çeşit sezgisel ve kehanete yatkın bir zihin vermiştir. Bir de bu, aile huzuru, toplumların düzeni ve insan türünün nihai yazgısı için yeterli olmamış gibi, beynin toplam kütlesi, 3 libre 8 onsa karşı 3 libre 4 onsluk bir ortalama oranla kadınlarda daha küçüktür. Bununla birlikte, Broussais'nin dediği gibi, her şeyin eşit olması durumunda, miktar nerede daha fazlaysa orada daha çok güç vardır; fil ya da balina beyninin frenolojisine getirilmek istenen itiraz da burada düşer çünkü hayvanların beyni insanınki gibi düzenlenmiş değildir, aynı gereksinimlere ve o kadar çok sayıda yetiye cevap vermez. Kısacası, hayvanlarla insanlar arasında her şey eşit ve aynı işlevsel yapıda değildir. Frenolojinin tüm önermeleriyle belli belirsiz ihtilafa mı düşüyorsunuz?

Edebî eserlerin mukayesesine ilişkin olan beşinci kategoridekiler haricindeki bu olguları, kamusal alana düşmüş hakikatleri başka şekilde aktarmak zorunda olduğumu düşünmeksizin topluca belirtmekle yetindim. Bu da size, benim hiçbir olgudan bahsetmemiş olduğumu söylemeniz için bahane sağladı. Tutku onun üzerinde tahakküm kurduğunda kadın, tüm inançlardan olduğu gibi tüm iyi niyetlerden de muaf olan kadın, işte böyle akıl yürütür. Ne görür ne duyar; mitolojideki meşhur Skylla gibi ulur. O halde istatistikleri imha edin, evrensel biyografiyi imha edin; tanrıbilimcilerin, filozofların, şairlerin, ahlakçıların tanıklığını imha edin; imha edin önderlerinizin itirafını, size haddinizi bildiren bu yazınsal eleştiriyi; frenolojiyi de imha edin; benim hiçbir olgu ortaya koymadığımı, tüm bunları imha ettiğinizde söyleyebilirsiniz ancak.

Yatıştırılmaz bir hasletle bu Saint-Simoncu çürümenin peşinden giden benim ise, Boileau'nun kadınlar hakkındaki yergisini yinelemek gibi bir niyetim yoktu ve önceden güçler eşitsizliği-

ne ilişkin olarak yaptığım gibi, bu olguların sergilenmesi üzerine bir sonuç çıkardım. Erkeğin zihinsel gücü, kadında başka türde bir özelliğe, yani uygulama, sadeleştirme, basitleştirme özelliğine ve dolayısıyla da erkeğin zihninde derinlemesine bulunanı kadının zihnine rızaen vermesi gereken özelliğe tekabül etmeliydi. Zihinsel besini bedensel besin gibi düşündüm. Onu üreten bir beynin varlığı yeterli değil, hazırlayan bir başka beyin de gerekli. Bunun güzel bir örneğini, 1831’de Lord Brougham’ın ricasıyla, faydalı bilgilerin neşrini yapan bir cemiyet için Laplace’ın *Gökssel Mekanik*’ini, “basit dilde cebir”i tercüme eden Bayan Mary Somerville’den biliyoruz; gelecek kuşaklar için yapılmış bir eser, demişti John Herschell bu çeviri için. Elbette Bayan Somerville kendi türünde bir fenomen olarak değerlendirilebilirdi; bu onun dünyanın en iyi ev kadını olmasına engel değil; boş vakitlerinde, Laplace’ın “halk dilinde cebir”inin çevirisini yapıyordu, tıpkı başka bir kadının da halı dokuduğu gibi; üstelik şunu da hissediyordu: Az sayıda erkek böyle işleri yapabilse de hiçbir kadın Laplace’ın ya da Newton’ın yerini tutamazdı.

“Galip gelebilmiş olmak çok önemli”, demişti Napoléon; “fakat işin kilit noktası, bu zaferden faydalanmayı bilmek”. Tamam işte; erkeğin zaferini kullanan ve fetihlerinden yarar sağlayan da kadındır. Ekonomik ve felsefi üretim erkeğin işi; yararlanma sanatı ise kadının. Yalnız, erkek kullanmayı bilmez; kadın olmadan, erkeğin güç sayesinde elde ettikleri savrulur gider. Bu nitelemelerin biri diğerine göre nasıl daha az saygın oluyor?

Erkek, bedenini ve zihnini istediği kadar çalıştırsa da, buluş üstüne buluş, icat üstüne icat, şaheser üstüne şaheser yığsa da, ne kadar gelişirse gelişsin, ne doğasını değiştirmeyi ne de karakterini başka bir kılığa sokmayı başarabilecektir. Güç onun temel özelliği olarak kalacak; beden için güzel bir yüze ya da zekâ için bir periye dönüşmeyecektir. Bedenine ve düşüncesine daha fazla acı verdikçe, bunlara o kadar az dönüşecektir.

Aynı şekilde, kadın, erkeğin fikirlerine yönelik kavrayışını

istediği kadar keskinleştirse de, bilgilerini onunla birlikte artırsa da, kimi zaman onun yorumlarına bütünüyle nüfuz etse de, asla *özgür düşünceli* olmayacaktır -bu tabiri tamamen eril ve felsefi anlamıyla yeniden oluşturdum-. Kadın hep güzellikler konusunda kendisini geliştirecektir yalnızca ve bu da, kadın daha çok öğrendikçe daha fazla olacaktır. Doğa, dediğim gibi, onu kendi gelişimi dâhilinde güzelliğe zincirlemiştir; onun istikameti budur, deyim yerindeyse, konumu budur.

Bir varlığın tüm sapkınlıkları, hastalığa ya da biçim bozukluğuna yol açar. Kadınsı zarafeti taklit eden efemine bir erkek, goril suratlı bir zenci kadar tiksindiricidir; favorileri ve bıyığı olan bir kadın belki daha da iğrençtir. Bu yüzden, ahkâm kesen, nutuk çeken, kötü yazan, sözde bilim kadını ve sizin gibi, Bayan Jenny D'H***, *açıkça söylüyorum, ileri sürüyorum, öğretiyorum, ifşa ediyorum, kabul ediyorum, reddediyorum, yazdım, ilan ediyorum* sözlerini aralıksız tekrarlayan kadın ve dahi sizin gibi, Bayan J*** L***, sakallı bir filozof kılığına bürünen, metafiziği saçma sapan sözlere tercüme eden, anlamadığı halde yağmaladığı kuramları *çürütmek* için müdahale eden bir kadın, işte o kadın alçalar ve çirkinleşir. Zira zihninde, bedenininkinden yüz kat kötü bir çirkinlik mevcuttur: Bu, Molière'in tüm zamanlarda alkışlanmış, ölümsüz komedisi *Bilgiç Kadınlar*'da tasvir ettiği çirkinliktir. Onu yeniden okuyunuz, hanımefendiler: Bu eser, *Bilgiç Kadınlar*'ın felsefesine nüfuz edebilmiş bir bilgelikte büyük bir adım atmış olmakla övünebilir.

Ahlaki yetiler. Ahlaki yetileri, tam olarak zihinsel yetiler için yaptığım gibi etraflıca düşündüm: Şayet erkek, mizaç ve zekâ bakımından daha güçlüyse, varlığı oluşturan bütünlük, uyum yasası ve oran yasası gereğince, erkeğin bilinç gücünün de daha fazla olması gerekir. Aynı sebepten, daha önce iki kez incelediğimiz fenomen burada yeniden ortaya konmalı: Eğer fiziksel ve zihinsel düzende olduğu gibi ahlaki düzende de erkek ve güzellik arasında bir fark tespit edilebiliyorsa, kadını erkekten, kendisiyle onun arasındaki itibar dengesini yeniden tesis eden özel bir şey

ayırmalı. Erkek, düşünce hususunda olduğu kadar hukuk için de kadına öncülük hizmeti verdikten sonra bundan, hakikat ve adalet için olan gayretini çift kat artıran bir izlenim edinir. Tüm bu şeyleri söylemiştim; onları okudunuz: Daha titiz bir özenle yapılmış bir hesap hiç olmamıştır. O halde beni neyle suçluyorsunuz? Bu önermenin doğruluğunu elimden gelen en iyi şekilde ortaya koydum: Eğer gücün dışavurumu olan erkek, kadına göre 27'ye 8 gibi ise, idealin dışavurumu olan kadın da erkeğe göre 27'ye 8 gibidir. Pek çok şeyi ifade eden, öne süren, öğreten sizler, cinsiyetlerin denliğini kabul ediyor musunuz, hanımefendiler, yoksa ret mi ediyorsunuz? Çünkü aslına bakarsanız, sizi ne kadar çok okursak ne istediğinizi de o kadar az anlıyoruz.

Gerçek şu ki, mesele tıpkı diğer yerlerde olduğu gibi burada da güzelliğin boş ve düşsel, sadece görüntü değil de olumlu bir şey olduğunu, bir rolünün bulunduğunu, etkisinin çok büyük ve değerinin de paha biçilemez olduğunu bilmekten ibaret. Bu konuda ve kuşkusuz ki haklı olarak, en büyük filozofların, en büyük şairlerin ve en büyük teologlarınkine karşıt bir öğretinin eğitimini veren sizler, güzelliğin varoluşu olarak adlandıracağım şeye hiç inanmadığınızdan ve ideal hususunda gerçek ateistler olduğunuz için kendi kendinize diyorsunuz ki, eğer kadın kocasını yalnızca güzelliğiyle, bedeninin, ruhunun ve zihninin güzelliğiyle dengeliyorsa bu, kadın için şunu söylemektir: Kadın bir köledir ve yalnızca itaat etmelidir.

Böylece, benim evlilik kuramıma dayanak olarak sunduğum tüm fizyolojik, psikolojik, ekonomik ve sosyal olguları inkâr etmeyi tercih etmiş oluyorsunuz -eğer buna inkar etmek denirse!- tıpkı oyunda yenilen ve kaybettiklerini görünce de oyun kağıtlarını karıştırmayı tercih eden kadınlar gibi.

Bütün erdemler, adaletin bir ışımasıdır.

Adaletin başlangıç noktası itibar duygusundadır ve özne kendisini zekâ, yetenek ve güç bakımından daha değerli hissettiğinden, bu duygu doğal olarak daha da faaldir. Aslanın hayvanların

en mağruru ve en cesuru olması da böyledir; çünkü en güçlülere odur ve çünkü gücü konusundaki bilinci de en yüksek düzeydedir.

Bütün canlı varlıklar için ortak olan ve hâlihazırda ilk olguyu teşkil eden bu ilkeyi insanlığa uygulayalım.

Kişilik erkekte daha faaldir: Daha çok gurur, daha çok cesaret, bağımsızlık mevcuttur; onur konusu daha kırılgandır; hırs, tahakküm duygusu, emretme güdüsü daha kuvvetlidir: Bu, sizin bize getirdiğiniz eleştirilerden biri. Buna mukabil kadın daha çekingendir ve dikkat çekici olan da şu ki, bu çekingenlik ona yakışmıyor değil ve kadın bundan hiç de utanç duymaz; kadın korkak ve çekingen görüldüğünde kendi mizacındadır. Onu dişi bir ceylan kadar etkileyici kılan fakat bir aslanda ya da boğada bulamayacağınız ve erkekte de ender olarak görebileceğiniz, söylendiği üzere, gözyaşı gibi özel bir yeteneğe sahiptir. Daha uysal, itaate ve teslimiyete daha yatkındır; bir peri gibi, görünüşünün cazibesıyla ve küçük değneğin gücüyle hüküm sürmekten memnun bir halde imparatorluğa çok daha az zarar verir. Bu olguyu diğerinden daha çok yadsımıyorsunuz çünkü bilhassa bu olguya istinaden kadınlara, hayvanlar ve korkaklar olarak nitelediğiniz kız kardeşlerinize isyan etmektesiniz.

Diğer cinsiyete yabancı olan düello geleneğini tesis eden, erkeğin ahlaki erkesidir; peki bu olgu hakkında ne diyeceksiniz?

Savaş, uluslar arasında bu ilkenin etkisiyle tertip edilmiş ve bir adalet yöntemi olarak görülmüştür; benim kanaatime ve beklentime göre yavaş yavaş terk edilmesi icap eden fakat insanlığın yapılandırılması ve hukukun tecelli etmesi için de daha az gerekli olmayan korkunç bir yöntemdir. Ancak bunlar sizin kadın doğanızı aşan ve anlayamayacağınız şeyler.

Erkekler için olduğu gibi, kadınlar için de adli yönetim sistemi kapsamında görevler talep ediyorsunuz. O halde şunu kesin olarak öğrenin; adli yönetim sisteminin tamamı askerî otorite-

nin bir parçasıdır, nasıl ki mevzuat güç hukukunun bir tümdengeliminden ibaret ise. Öyleyse, genç erkekler için olduğu gibi, genç kızlar için de askere alınma imtiyazı talep edin. Yalnız, nöbet tutabilecek durumda değilsiniz.

Öte yandan kadın, tam da ahlaki enerjisi erkeğe kıyasla az olduğundan, kendi adaletine kaçınılmaz bir mizaç getirir ve o mizaç olmasaydı, hukuki durumumuz savaş durumundan hiçbir şekilde ayırt edilemezdi; bu mizaç, bu adalet fikrine her yönden katılan merhamet, hoşgörü, bağışlayıcılık, kayra, uzlaşa ve ihsan fikirlerinden oluşur. Erkek, katıksız, sert ve acımasız hukuku baskın kılmaya daha çok meyleder; kadın ise iyilikseverlik ve sevgi vasıtasıyla hüküm sürme eğilimi gösterir. Hristiyanlıktaki, kadınların epey büyük bir yer tuttuğu müessesedeki düşünce böyledir. Erkeğe hakkının bir bölümünden gönüllü olarak vazgeçmeyi öğreten, kadının etkisidir ve erkek, cömertliğine mührü basan bu özveriyle tam ve eksiksiz bir hak iddiasında bulunarak, normalde olacağından daha mutludur. Bu son olguyu hiç inkâr etmiyorsunuz çünkü Tanrı'nın kadınların kalplerine akıttığı bu aşk, yardımseverlik, merhamet ve iyilik hazinelerinden ilk faydalananlar sizlersiniz. Yalnız şunu görmüyorsunuz ki, sizin cinsiyetinizin yetkinliklerini zirveye çıkaran bu ahlaksal nitelikler, saf adalet açısından bakıldığında tam olarak onun zayıflığına tanıklık etmekte.

Serbest aşkın mühür yüzükleriyle birlikte moda haline gelen düşüncenin aksine, edep hususunda bile kadına erkeğin öncülük etmiş olduğunu söylemeye cüret ettim. Sanki utanmaya dair en ufak bir endişeleri varmışçasına, özgürleşmiş kadınlar arasında bu konuda çok fazla dedikodu yapıldı. Hâlbuki buradaki fikir gayet yalın; hiçbir çelişki barındırmıyor.

Akıllı ve özgür bir kişi, ona hayvan doğasını hatırlatan ve onun yabani kimselerle bir arada bulunmasına sebep olan her şeye karşı çıkar. Bu nedenle insan, bilinci uyanır uyanmaz çıplaklığını örter, yiyeceklerini pişirir, *ahlaka aykırı* gelen her şeyden

tek başına ya da diğerleriyle beraber kaçınır. (İncil'deki) *İlk Beş Kitap*'ta bu konuda ilkel bir sadeliğin düzenlenmesinden daha fazlası mevcut ve bunu medenileşmiş bazı uluslara anımsatmak iyi olacaktır. Toplum adalette ilerledikçe, yemek yeme ve giyinme sanatında kendisini daha fazla gösterir; temizliği ve inceliği daha çok arar; bireyler kullandıkları dilde ve vücut hareketlerinde daha ölçülü olur. Aşkla ilintili olan her şey bu kategoriye girer.

Birey, doğal olarak, ahlaki konularla utanç verici konular arasındaki ayrımı çok daha iyi yapacaktır; dolayısıyla, yakınındakilerin kabalığına, kendisine yönelik bir saygı eksikliği olarak gördüğü şeylere çok daha fazla hassasiyet gösterecek ve kendi saygınlığı hakkında da daha güçlü bir hisse sahip olacaktır. Olgular burada, kuramın vardığı sonuçlarla bağdaşmaktadır.

Yalnızca şehvani ilişkilerden bahsetmek gerekirse, üreme güdüsünce teşvik edilmiş dişinin birçok yöntem kullanarak erkeği araması, doğanın tüm hayvanlarda mevcut olan bir kanundur. Kadın bu kanundan kaçamaz. Kadının şehvete düşkünlüğü, doğası gereği, erkeğinkinden daha fazladır çünkü öncelikle benliği daha zayıftır; kadında özgürlük ve akıl, hayvanlık eğilimlerine karşı daha az bir güçle mücadele verir; sonra ise, çünkü aşk onun hayatının büyük ya da yegâne meşguliyetidir ve aşkta, ideal daima fiziksel yapıyı ifade eder. Buna kanıt olarak, diğerlerinin yanı sıra şunları saydım: 1° küçük erkek çocuklarının bu konuda gösterdiği antipatinin aksine, küçük kızların vaktinden önce sahip olduğu beğenilme isteği ve genç erkeklerin aşırı çekingenliği; 2° dünyevi olduğu kadar dinsel de olan fuhuş ve erkeklere nazaran kadınlarda kıyaslanamaz derecede sık görülen muhabbet tellallığı; 3° medeniyetin belli bir noktasında erkeğin, tüm iyi niyetiyle, hepsi de pek razı olan birçok kadını sahiplenmekte tereddüt etmemesine karşın, kendisinin diğer birçok erkekle beraber aynı kadının malı olmaya razı gelmediğini gösteren ve oldukça ender görülen çokeşlilik vakaları; 4° ve nihayet, sizin teorilerinizden çıkan sonuca göre hanımefendiler, kadınların, aşkın hukuka üstün

gelmesiyle, evliliği, evlilik dışı birlikte yaşam düzeyine indirgeme eğilimi.

Tüm bunlarda, kadın kendi doğasıyla ve yazgısıyla uzlaşa halindedir ve söylediklerim onu aşılamaz. Kadın tamamen güzellik ve aşktan ibarettir: Aşkla ilgili konularda inisiyatif ne sahip olmasın ki? Ona erkeğin katı adaletini yumuşatmayı, meskenini güzelleştirmeyi, kavrayışlarını şiirselleştirmeyi sağlayan his, erkeğin kadınla birlikte diğer görevlerle uğraşabilmesi adına, kendisini düşüncelerinden, işlerinden, mücadelelerinden uzaklaştırmayı da öğretir kadına. Toplumun düzeni ve bu ikisinin kendi mutlulukları için de böyle olması gerekir. Aşka tapmanın, hem toplumun onuru hem de kendi şerefleri adına yapmaları gerekeni onlara unutturmaması mutluluk vericidir.

Ancak burada da iki cinsiyet arasındaki farkı göz önünde bulundurunuz: Erkek edep hususunda kadından daha fazla inisiyatif aldığında, bu ona uygun görünmez; bu hazineyi muhafaza etme işini üstlenecek olan kişi eşidir. Edep erkekte zaferle birlikte yok olur, kadında ise yenilgiden sonra artar. Aile ocağının kutsallığı kadının eseri olacaktır; ailenin bu kutsallığından da cumhuriyet erdemi çıkacaktır. Eski halklarda anne, işte bu nedenle Bakire Meryem'den daha üst seviyede onurlandırılıyordu ve hatta ondan daha güzel görünmekteydi: *Gratia super gratiam, mulier sancta et pudorata*⁷, der İncil. Hristiyanlık bu düzeni altüst etti: Evli kadını iffetsiz ilan etti; yalnızca bakire olana bir önem atfediyordu ve bu da doğanın çöküşüydü, ailenin onuruna ve bizzat erkeğin haysiyetine bir saldırıydı.

Bunları size niçin benim öğretmem gerekiyor, hanımefendiler? Ah, bunun nedeni, alim geçinen kadın küstahlığının, kadın utanmazlığıyla sonuçlanması! İnfial içerisinde itiraz ediyorsunuz çünkü sizi tanımadığım için adınızı söylemeden, davalarını savunduğunuz özgürleşmiş kadınları *ahlaksızlar* olarak ele aldım

7 T.S.N.: *Lat.* Mukaddes ve iffetli/mahcup bir kadın, çifte inayettir. - Ecclesiasticus - 26:15.

ve bütün sözlerinizle, eğer doğanın gücüyle halen yüzünüz kızarabiliyorsa, gerçek edep mefhumunu kaybettiğinizi ispat etmektesiniz. Siz şehvet düşkünlüğünün, zinanın, fuhuşun, erkeğe kıyasla kadın için daha büyük bir hata olmadığını ve şayet erkeğin günahı epey büyük bir hoşgöründen istifade ediyorsa, kadınıninkinin de daha az affedilebilir görülmemesi gerektiğini söylemiyor musunuz? Erkeğin kendisine hâkim olamaması ve kadının iffetsizliği arasına tüm halkların görüşü tarafından konan bu eşitsizlik, evlilik zulmünü sorumlu tuttuğunuz başlıca yakınmalardan biri değil mi? Şunu anlamayan sizler delisiniz, üstelik üç kat delisiniz: Kadın için böyle bir muafiyet talep ederek ona bir temel inşa ediyorsunuz... çamurun içerisinde. Peki o halde, kendi cinsiyetiniz için benzer *haklar* elde ettiğinizde kimi etkileme niyetindesiniz? Erkekleri mi maymunları mı?

Bütün bu tahlili iki kelimeyle özetliyorum: Erkek esasen bir EYLEM gücüdür; kadın bir *büyüleme* gücüdür. Bunların niteliklerinin, görevlerinin, yazgılarının farklı olması, doğalarının farklı olmasından ileri gelir. Bu nitelikler, görevler, yazgılar, bir çifti oluşturmak adına nasıl iç içe geçer? Başka bir ifadeyle, kanun nedir, evliliğin amacı nedir? Şimdi bunları inceleyeceğiz.

III

İki Cinsiyetin İlişkisi -bilincin kabuğundan çıkması- Politik Düzenin Temeli

Şu ana kadar bana öyle geliyor ki kadın, doğadan payını pek de az almamış. Şayet teolog âlimlerce cinsiyetten yoksun oldukları ileri sürülen cennet melekleri, bizim cinsiyetimiz ve sizinki arasında tercih yapma yetisine sahip biçimde, Tanrı'dan yeryüzüne inme ve bizlerin etine bürünme emri almış olsalardı, bu göksel tinlerin kadın olarak doğmayı erkek olmaktan daha çok isteyeceğini düşünmüyor musunuz, hanımefendiler?

Ancak işi, tüm yönleriyle güzel, zarif, yumuşak, mütevazı, ölçülü, sevecen, baştan çıkarıcı, sadakatli görünmek olan, ge-

rektiğinde kahramanlık gayreti gösterebilen fakat yaşamını sürdürmek için kendisinden daha güçlü bir varlıkla birleşme mecburiyeti bulunan ve bu nedenle de bu niteliklerle tam olarak ışıldayamayan bir varlığın akıbetinden endişe ediyoruz. Zira birleşmenin zorunlu olduğu tartışılmaz.

Erkek ve kadın, beden açısından olduğu gibi akıl ve bilinç yönünden de eksiksiz bir bütün, iki kişiden meydana gelen tek bir varlık, hakiki bir organizma oluşturur. Platon'un *androjin* olarak adlandırdığı bu çift cinsiyetli varlık, gerçek insan öznesidir. Onu meydana getiren iki yarıdan her biri münferit olarak değerlendirildiğinde, bir bozulma kendisini gösterir. Bu güzel *androjin*, *erkek-kadın* sözcüğünden faydalanan sizler, bunu hislerin eşitliği adını verdiğiniz kavrama bağlamak adına yadırmıyorsunuz, hanımefendiler. Yalnız şunu da dikkate alın ki eğer iki kişi her anlamda eşit olsaydı, eğer iç içe geçmeleriyle organizmayı eksiksiz bir biçimde oluşturan özgül nitelikleri bakımından birbirlerinden ayrılmasalardı, bu çift cinsiyetlilik var olamazdı.

Bu ikili varoluşta zihin, bilinç ve beden güçleri, ayrılmaları sebebiyle daha çok enerji kazanır: Bu, işbölümü hususundaki büyük ilkenin bizzat doğa tarafından gerçekleştirilen ilk uygulamasıdır. Deneyim, ortak eylemleri iki bölüme ayırdığında, sonucun aslında eşlerin mutluluğu açısından daha önemli olduğunu ispat etmektedir: Biri maddesel ve faydacı, diğeri tinsel ve estetik; biri dışarısı için, diğeri içerisi içindir. Eğer toplam üretim azalırsa, tüketim daha iyi yapılır; eğer felsefi buluşlar daha yavaş olursa, eylemler bir somutluk ve *aşinalık* kazanır; eğer hukukun ilerleyişi bazı gecikmelere uğrarsa, hoşgörü ve iyilikle daha insanileşir.

Organ adını verdiğim, adaletin kendi doğası tarafından yaratılmış bu sisteme biraz daha girelim.

Eşlerin karşılıklı hakları ve görevleri neler olacak?

Erkek, hemcinsleriyle olan tüm ilişkilerinde hizmet için hiz-

met, ürün için ürün, tavsiye için tavsiye, hak için hak talep eder. Onu yöneten yasa kısas yasaıdır; rekabetin, mücadelenin ya da tam olarak aynı anlama gelen güçler dengesinin korkunç yasaıdır.

Erkekle kadın arasında, onlara hükmedenlerin farklılığı nedeniyle olaylar aynı şekilde gerçekleşmez. Öncelikle erkek, kadın daha zayıf olduğundan, ondan çalışmaya karşı çalışma, angaryaya karşı angarya, ürüne karşı ürün talep edemez. Böyle olsaydı kadın bu koşullar altında kaçınılmaz biçimde ikinci sınıf muamele görürdü; peki bir insanın, geçerli bir neden olsun ya da olmasın beyan edilmiş ikinci sınıflığının neyle sonuçlandığını biliyor musunuz? Özgürleşmeyle mi? Hayır, kölelikle sonuçlanır! Sömürgelerdeki zencilere bir bakın; kadının yabancı topluluklardaki durumuna bir bakın!

O halde kadın erkeğe, çalışmasının yarattığı bu zenginliğin, icat ettiği tüm bu harika şeylerin karşılığında ne verebilir? Güzelliğini, diyeceksiniz, çekiciliğini, iyiliğini, aşkını, idealizmini; bedeninin, ruhunun ve zihninin tüm baştan çıkarıcılığını. Güzelliğin, aşkın ve idealin, et ve balık gibi ticaretinin yapıldığını düşünen, çıkarıcı birinin sözleri bunlar.

Aşk üzerine epey konuşan ve müritlerinin de darbeden⁸ beri muhteşem işler yaptığı üstadınız Bay Enfantin, şu iki unsuru hiç ayırt edemedi: Güzeli olan ve yararlı olan. Size şunları söylemedi: Güzellik ve yararlılık, tenzil edilemez iki mefhumdur ve bu nedenle de birbirleriyle takas edilemezler. Emtia ya da para cinsinden bir değer gibi bir güzelliği geleneği olamaz; kadın, nihayetinde, cazibesinin yapacağı hiçbir ödemeye erkeğin hediyelerinin karşılığını veremez çünkü bu cazibe, sayılan, ölçülen bir şey, masrafları hesaplanabilen bir endüstriyel ürün değildir;

8 T.S.N.: Charles-Louis-Napoléon Bonaparte (III. Napoléon) (1808-1873) tarafından gerçekleştirilen 2 Aralık 1851 darbesi. Fransa'da 1848 Devrimleri sonunda kurulan İkinci Cumhuriyet'in mevcut cumhurbaşkanı olan III. Napoléon, darbeden bir yıl sonra imparatorluğunu ilan etmiş ve böylelikle ülkede yeni bir imparatorluk dönemi başlamıştır.

doğanın maddesel olmayan, teslim edilemeyen ve üretiminin de herhangi bir maliyeti bulunmayan bir lütfudur.

Bunu size söyledim ve hiç kimse de sizin cinsiyetinizi şimdiye kadar bu denli yüceltmemişti. Erkeğin yaptığı tüm işler, hukuku yerine getirmek için yargıçların yaptıkları bile, ücreti ödenebilir işlerdir; doğa tarafından verilmiş tüm zenginlikler değiş tokuş edilebilir; sadece, kadının erkeğe vadettiği ve deposuna sahip olduğu servettir, pahadan muaf olan.

İyilikseverlik, merhamet, bağışlayıcılık ve ihsan için bir ücret ödüyor muyuz? Onlara bir bedel ödemek, onları yok etmektir; kamu imtiyazlarının ticaretini yapan bakan, satış temsilcisidir; finans yoluyla hukuki bir kovuşturmayı durduran yargıç rüşvetçidir.

Edep satılır mı? Edebin satılması, ki ona ne dendiğini biliyorsunuz, fuhuştur.

Aynı şekilde, kadının tüm ayrıcalıklarını tek bir sözcükte özetlediğim güzellik satılmaz, iskonto da edilmez; ticaretin dışında yer alır. Bu nedenle, birbirleriyle evlenen erkekle kadın arasında, söylediğimiz ve sizin de düşündüğünüz üzere, sahip olunanların ve kazanımların tüccarlar ya da mal sahipleri arasında olduğu gibi bir araya getirilmesi yoktur: Karşılıklı yapılan ve bedelsiz bir iyilik, mutlak bir bağlılık vardır. Şu halde evlilik sözleşmesi, satış, takas ya da kira sözleşmelerinden bütünüyle farklı bir niteliktedir: Bunların hepsinin altüst oluşudur.

Gücün dışavurumu olan erkeği güzellik cezbeder. Erkek onu sahiplenmek ister; bozulmaz bir birlikle, onunla birleşmek ister. Onu nasıl elde edecektir? Ona nasıl bir fiyat sunacaktır? Hiçbir fiyat sunamaz. Erkeğin sahip olduğu hiçbir şey, yaratabileceği ya da elde edebileceği hiçbir şey güzelliğin bedelini ödeyemez. Aşk dokunuşları bile ona layık bir bedel değildir: Birbirlerini şehvet vesilesi olarak gören âşıklar bencil kişilerdir, birleşmeleri evlilik değildir; evrensel bilinç bunu zina, şehvet düşkünlüğü, hovar-

dalık olarak adlandırmıştır. Güzelliğe sahip olmayı arzu eden vakur bir erkek bir şeyi hemen anlar: Onu sadece bağlılıkla elde edebileceğini. Güçlü olan o erkek kadının ayaklarına kapanır, ona hizmetini adar ve kendisini onun hizmetkârı yapar. Kadını zayıf, aşk sarhoşu olarak bilen erkek saygılı bir insana dönüşür; şehvete ilişkin tüm sözleri, tüm düşünceleri aklından kovar. Servetini, hırsını onu hoşnut etmek için feda edecektir; feda etmeyeceği tek şey vicdanıdır çünkü vicdanı onun gücüdür ve evlilik de güçle güzelliğin birleşmesine dayanmaktadır. Mutlak bağlılık, güçlü ve lekesiz bir vicdanın bağlılığı; işte kadının kocasına tüm sunduğu, tek sunabildiği ve kadının da kendi adına tek kabul edebileceği şey aslında budur.

Kadının tarafından da aynı hamle gelir. Güzelliği ne derece ağır basıyorsa, güce de o kadar eğilimi vardır. Pek cazip olan bu güç ilk başta onu korkutur; zayıf olan her varlık, güçlü olana belli bir korku besler. Kadının bu gücü terbiye etmek, zaptetmek adına güzelliğini sunması bir işe yaramaz; bu, fuhuşun varlığını gösterir. Kadının güzelliği, erkeğin gücünü ele geçirme konusunda, gücün güzelliği ele geçirmekten aciz olduğu kadar acizdir. Bu noktada, demin de olduğu gibi tek bir yol kalıyor: bağlılık.

Bağlılık için bağlılık, güçle güzelliğin birbirlerine duyduğu çekimin isteğine bağlılık; sonuç olarak, tüm anlaşmalar içerisinde en yüce olan evlilik anlaşması böyledir ve daha sonraları şövalyelik anlaşmaları da evlilik anlaşması örnek alınarak oluşturulacaktır. Şehvetten ve aşktan daha soylu bir duygunun, şehveti ve aşkı dışlamayan fakat onları yöneten, tali kılan, silen ve gerektiğinde onları tamamlayan bir duygunun, nasıl onların yerini aldığını gördünüz mü? Bana ikinizin de bilmiyor gibi görüldüğü evlilik işte bu, hanımefendiler. Sözlerimi not ediniz; bunun ötesinde kadın için yalnızca utanç ve fahişelik var. İnanın bana, bu şekilde evlenmiş olan erkek ve kadın, adaletin ne olduğunu bilir: Onların ortak bilincine tek bir ihanet girmeyecektir. Bunun için, bir mutabakat içerisinde, olmak istemedikleri, asla olmayacaklarına dair birbirlerine ant içtikleri, evlilik dışı birlikte-

lik yaşayan ahlaksızlara yeniden dönüşmeleri gerekirdi. Onların evliliği, İsa'nın ruhlarımızda kurmak istemiş olduğu ve benim de sizleri ve destekçilerinizi onu yıkmakla suçladığım, insanlığın bu ebedi tapınağına eklenen fazladan bir sütundur.

Şimdi, bu evlilik akdinin sonuçlarını çıkaralım ister misiniz? Öncelikle ilkeyi en doğru biçimde kavrayalım.

Aşkın münhasıran yönetmek zorunda görüldüğü erkek ve kadın, en sonunda daha üstün bir yasa altında, bağlılık yasası altında birbirlerine taahhütte bulunurlar. Peki ama neye bağlılık? Neyin bağlılığı bu? Sebebi ne? Bu meselenin aydınlatılması gerekiyor çünkü incelemiş olduğumuz üzere erkek, aşkın verdiği mutluluğun, güzelliğin sahipliğini elinde bulundurmanın karşılığını parayla, mücevherlerle ya da başka değerlerle ödemez. Öte yandan, uygarlığın ilerlemesi sayesinde, ne genç kızlar yaşamlarını sürdürmek için bir kocanın bağlılığını bekliyor ne de genç erkekler çamaşırlarına özen göstermek ve onları yıkamak için bir kadının bağlılığını arıyorlar. O halde ne çeşit bir bağlılık bu ve neye dayanıyor?

Erkeğin ve kadının kendi nitelikleri üzerine yaptığımız saptama bize cevabı verecek.

Erkek çoğunlukla fiziksel, zihinsel ve ahlaki gücü temsil eder; kadın ise çoğunlukla, bu üç yönden güzelliği.

Öyleyse erkek ve kadın, karşılıklı bir bağlılık yasası altında evlenerek kendilerini adarlar: Erkek, karısının kişiliğindeki güzelliğe tapınmaya; kadın, kocasının kişiliğindeki güce saygı duymaya ve ikisi birlikte, gücün ve güzelliğin çocuklarında gelişmesine.

Esasında, bir kişiye ya da bir işe kendisini adayan bir kimse, kendi doğası doğrultusunda ve kendi yetilerine göre, o kişiye ya da o işe hizmet etme vaadinde bulunmaktadır: Bu onun için, yetilerini de en mükemmel halde muhafaza etme zorunluluğunu ifade eder ayrıca. Oysa erkek ve kadın kıyaslandığında, erkeğin

gücün ağır bastığı doğasıyla, kadının ise güzelliğin ağır bastığı doğasıyla tanımlanabildiğini söylemiştik. Dolayısıyla erkek ve kadın kendilerini birbirlerine adağında, karşılıklı olarak vaatte bulunmaktadırlar: Biri eğilimleri doğrultusunda, yani güzellik, sevecenlik, iyilik, ideal doğrultusunda karısını takip etmeyi ve bunun için daha da erkek olmayı vadederken, kadın da kocasına, onun mizacına göre yani güce göre hizmet etmeyi ve bunun için daha da kadın olmayı vadeder. Mutlak bir bağlılığın içerdiği tüm hizmetleri karşılık olarak yerine getirdiklerinde, her biri kendi üslubunca diğerine daha çok yakınlaşacak; bu büyüyen farklılaşmayla, kurdukları birlik daha mahrem bir hal kazanacak ve bağlılık onlara pek ağır gelmeyecektir. Yasa, en doğru ve en genel anlatımıyla bu şekildedir: Değeri muazzamdır.

1° Evlilik birliği iki taraf için de tek eşli ve bozulmaz olacaktır. Bunun nedenlerini anlamak kolay. Bağlılık, pay edildiği andan itibaren var olamaz. Birçok aşığa sözde bağlı olan bir kadın, gerçekte hiçbirine bağlı değildir; birçok metrese sözde bağlı olan bir adam, gerçekte hiçbirine bağlı değildir. Ayrıca bu çokeşlilikle yalnızca bağlılık yok olmakla kalmaz, erkeğin ve kadının saygınlıklarında da azalma olur. Erkek bireyseldir, irade sahibidir, buyurgandır, münhasırdır; karısını sırdaşı, günah çıkarıcısı, servetinin ve ihtiyaçlarının emanetçisi, vicdanının kâhini yapar. Karısının aşkını paylaşması ise kendi onurunu ve aşkını feda etmesi olur. Kadının yalnızca iffetle bir değeri vardır; onun şerefi kocasının sadakatindedir; birini kaybederken diğerini de kaybetmeyi nasıl göze alabilir ki? Eşler birbirleri için tanrısalığın temsilcisidir; onların birliği, onların dinini meydana getirir: Her tür çokeşlilik bir çoktanrılıktır, çelişik bir fikirdir, imkânsız bir şeydir.

2° Aşkta dışlanmak, çiftlerin ayrılığını beraberinde getirir; bu olmadığında evliliğin mahremiyeti her an ihlal edilecek, utanca ve ihanete açık hale gelecektir. Tek eşliliğin doğru kabul edilmesi durumunda hiç kimse bu sonucu yadsımaz, ev ahali-sinde ebeveynlerle çocuklar birbirlerine karşılıklı olarak taham-

mül gösterebilir; çünkü ebeveynlerle çocuklar arasında sevgi tamahkârlığına yer yoktur; çünkü öte yandan, evliliğin amacı aileyi tesis etmektir ve çünkü aile, ebeveynlerle çocuklar arasında varlığını sürdürür; aile aynı kalır.

3° Yuva kurulduğunda, erkek çalışmaktan, üretmekten, dışarıyla olan ilişkilerden sorumludur; içlerinin idaresi ise kadındadır. Bu paylaşım, eşlerin kendi niteliklerince belirlenir. Işık saçan ve seven fakat sadece kocası için ışıldaması gereken; yalnızca onu, eve özen göstermeyi, yuvanın huzur ve ahlakını sevmesi gereken kadın için eylem, mücadele, devinim had safhadadır. Her ikisi de sorumluluk altındadır ve görevlerinde özgürce hareket ederler; ancak, kocanın karısı üzerinde denetim hakkı bulunurken, kadın yalnızca, kocasına yardım etme, onu uyarma ve bilgilendirme hakkına sahiptir. Bunun nedeni gayet açık: Yuvanın yönetimi eril üretime çok daha fazla bağlı olduğu için erkek kadına tabi değildir ve esas çalışma sorumluluğu erkekte olduğundan, güç üstünlüğü onda bulunduğu ve ona düşen sorumluluk daha büyük olduğundan, bizzat güç hukuku gereğince kendisini topluluk LİDERİ olarak bulur. Kadının hem hakkı hem de görevi, bu gücü kabul etmek, ondan icraat talep etmek, onu harekete geçirmek, ona hizmet etmek, ona kendini adamaktır. Evlilikteki bu güç üstünlüğünü kaldırdığınızda, güzelliğin güce olan bağlılığını kaldırdığınızda, evlilik dışı birlikte yaşam noktasına geri gelirsiniz, evliliği yok edersiniz.

4° Evliliğin adaletin gelişimi üzerindeki etkisini şimdi inceleyeceğiz. Topluluk lideri olan yeni evli erkek, kişiliğinin, hırsının, girişim ruhunun, karakterinden duyduğu gururun, zihinsel bağımsızlığının arttığını hisseder. Aynı zamanda gücü de karısının verdiği destekle ve görünmez olmasıyla ya da şöyle diyelim, kendisini görünür kılan tevazuuyla artar. Sonrasında aşk ateşi diner, şehvetin yerini çalışma, çocukların varlığı ve gelecek öngörüləri alır; hayatın geri kalanı için, bilincin daha ciddi olan egemenliği, aşkın geçici egemenliğinin yerine geçmiştir. Dürüst insanlar arasında aşktan bahsedilmediğini ve aşk varoluşta daha az yer

aldıkça mutluluk için daha fazla şans olacağını bir anlamda bu nedenle söyleyebildim. Bu başkalaşımın etkisinin ne olduğunu birazdan göreceğiz.

5° Erkek, salt kendi çabalarıyla ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekecektir, bilhassa da karısının ve çocuklarının geçimini sağlamakta. Becerisini hemcinslerinininkilerle birleştirmesi gerekir. Ailenin yalnızca embriyosunu oluşturduğu siyasal toplum buradan doğar. Bu toplumun kanunları ve felsefenin henüz pek az bildiği bir yazgısı vardır; ancak bunun, bir taraftan erkeğin saygınlık ve özgürlüğünün artmasını, diğer taraftan da varsıllığın büyümesini ve akabinde herkesin esenliğini hedeflemediğinden de şüphe edilemez. Ailelerin Devlet'le olan ilişkisi, yani *Cumhuriyet* içindeki yeri; eril cinsiyetin çözmesi gereken mesele işte budur. Kadınlar buna sadece dolaylı biçimde müdahale eder, gizli ve görünmez bir etkiyle. Başka türlü nasıl olabilirdi ki? Eşler, adaletin tek organı olarak tek bir beden, tek bir ruh, tek bir istenç, tek bir akıl oluşturur; kendilerini yaşamda ve ölümden birbirlerine adamışlardır; farklı bir görüşe ya da farklı bir menfaate nasıl sahip olabilirler? Öte yandan, aileleri birbirine yaklaştıran politika meselesinin, onların dayanışmasını yapılandırmaktan ve onlara talep ettikleri her tür özgürlük, mülkiyet, iş, ticaret, güvenlik, öğrenim, bilgi edinme, dolaşım güvencesinin, münhasıran erkeğin nitelik alanı dâhilinde olan her şeyin teminatını vermekten başka bir gayesi yoktur. Kadınlara yalın özneler olarak nasıl başvurulabilir? Kadının, halk meclisinde kocasınınkine karşıt bir oy beyan edebileceğini varsaymak, onların anlamadığını varsaymaktır ve boşanmalarını hazırlamaktır. Kadının aklının erkeğinkini dengeleyebileceğini varsaymak, doğanın isteğine karşı gelmektir ve erkekliği aşağılamaktır. Son olarak, doğanın ve evlilik kanununun neredeyse sadece evle ilgili görevler için tahsis ettiği bir kişinin kamusal görevlerde bulunmasına müsaade etmek, aile onuruna zarar vermektir, kadını *umumi* bir kişi yapmaktır; cinsiyetlerin birbirine karıştığını, aşkların kolektif olduğunu, ailenin ortadan kalktığını, Devlet'in mutlakçılığını,

insanların köleliğini, toprakların yurtluk olarak verildiğini bilfiil ilan etmektir.

Evlilikte kadının erkeğe tabiiyeti işte böyle tesis edilmektedir. Bu tabiiyetin hiçbir keyfi yönü yoktur; bu ne yasal bir kurmaca ne bir güç gaspı ne zayıf cinsiyeti aşağılayan bir beyan ne de kadının pozitif haklarına ailevi ve sosyal düzenin gereklilikleri tarafından yöneltmiş bir istisnadır. Bu tabiiyet, eril niteliklerin hem kamusal hem de evle ilgili işlerin büyük çoğunluğunu apaçık ve tartışmasız biçimde içermesinden kaynaklanır. Dahası, erkek için, kadının zararına olacak şekilde en ufak bir refah ya da şeref ayrıcalığı teşkil etmez; tam aksine kadın, en ağır yükü erkeğe zorunlu kılarak onu, ardından erkeğin de kendi sadakatini bir tek ondan çekip çıkarmak zorunda olduğu kadın sadakatinin bakanı haline getirir.

Cinsiyetlerin bu ilişkisini herhangi bir şekilde değişikliğe uğrattığınızda, onu dönüştürdüğünüzde ya da cinsiyetlerin yerlerini değiştirdiğinizde evliliği özünde yok edersiniz. Adaletin hâkim olduğu bir toplumu, aşkın hâkim olduğu bir topluma çevirirsiniz; evlilik dışı birlikteliklere ve adeta bir kelebek gibi sürekli bir kişiden diğerine konma noktasına geri gelirsiniz. Nasıl ki âşıklarınız varsa, babalarınız ve anneleriniz de yine olabilir fakat bir aileye artık sahip olamazsınız; aile olmadığında ise yönetim biçiminiz insanlardan, ailelerden ve özgür kentlerden oluşan bir federasyon olamaz artık, teokratik ya da pornokratik bir komünizm olur, yani tiranlıkların en kötüsü.

Bunu daha netleştirebilmek adına, varsayalım ki benim düşünceme göre, her iki cinsiyete özellikler bağışlama tarzıyla, evliliği, aileyi ve sivil toplumu, onları gördüğümüz ya da en azından türlerini belirlememizin kolay olduğu şekilde tesis eden doğa, insan toplumunu başka bir yordam üzerine kurmak istemiş olsun. Ne yapardı? Doğanın izlediği plan, reddettiği planı da bize gösterir: Tüm yetileri cinsiyetler arasında eşit olarak dağıtmak, ikisine de eşit güç ve eşit güzellik vermek; kadını erkek gibi kuv-

vetli, üretken, savaşçı, filozof, yargıç yapmak; erkeği kadın gibi şirin, kibar, zarif, hoş, melek gibi vd. yapmak; kısacası ikisinin arasında, üreme sisteminden başka bir farkın mevcudiyetine izin vermemek, ki görünüşe göre hiç kimse bundan şikayetçi değil ve gizemciler ne derse desin, o olmadan aşk da kavranamıyor.

Bu koşullar altında, erkek ve kadının, günümüzde bir çiftin bütününde görebildiğimiz bolca niteliği ayrı ayrı haiz, her konuda birbirine eşit ve benzer olması durumunda, söylemeye gerek duymadığımın haricinde, evliliğin gerçekte gerektirdiğinden çok daha farklı ilişkiler içerisinde bulunacağı açıktır. Erkek, sahibi olduğu güzelliğe bağlılık göstermeyecektir; kadın, bölüşümde eşit ölçüde pay aldığı güce daha fazla adamayacaktır kendisini. Kurdukları oluşumun mevcut durumunda, birbirleri üzerindeki etkileri artık aynı olmayacaktır: Aralarında ne hayranlık ne tapınma ne de herhangi bir bağlılık eğilimi bulunacaktır; ne tasvip, sırdaşlık ya da cesaretlendirme ne de koruma, hizmet ya da destek gereksinimi doğacaktır. Erkekle kadın arasındaki şeyler, aynı cinsiyetteki kişiler arasında gördüğümüz şekle bürünecektir: Hizmete karşılık hizmet, ürüne karşılık ürün, fikre karşılık fikir. Aşk, bu sarıh amaç için cinsel farkı muhafaza ettiğimizden, kuşkusuz ki olacaktır. Ancak erkekle kadın başka türlü etkilenecektir bundan: Aşkları şehvet tahrikinin ötesine geçemeyecektir; aşklarının, üstün gelinen bilinçle hiçbir ortak noktası bulunmayacaktır. Aşkları, en mutlak bağlılıkla dönüşüm geçirmediğinden, tekeşliliğe ve çözülmezliğe yönelmeyecektir; hiçbir kıskançlık uyandırmaksızın, tüm sadakatsizlik düşüncelerini dışlayarak fakat buna karşılık görkemli başarıların rekabetiyle de esirerek, özgürlük ve evlilik dışı birliktelik sahasında kalacaktır. Öyle ki, genel temayül, Devlet'ten ibaret tek bir aile içerisinde aşklarla, çocuklarla, kurulan yuvalarla neredeyse suçlanan bir zümreye doğru olacaktır.

Tekeşliliğin ve ailenin dışında kalan bu örgütlenme, şu bizim bağımsızlaşmış kadınlarımız ve modern azat edicilerimiz gibi, iki cinsiyetin güç ve güzellik eşitliğine inanan herkesçe hayal edil-

mişti. Gizemciler bunu, dediklerine göre artık ne erkeklerin ne de dişilerin bulunacağı gökyüzüne yerleştirdi; durum günümüzde ise, epey iyi eğitilmiş kişilerin de yer aldığı bir insan yığına benzemekte; düşmanlığı yok etmenin ve ardından da suçu ve sefaleti ortadan kaldırmanın yegâne yolu bu. Peki böyle bir toplum varlığını sürdürebilir mi? Bizimkinden yüz kat daha kötü olacağını söyleyebilirim; daha açık konuşmak gerekirse, tamamen imkansız olduğunu iddia ediyorum.

Toplum, bireysel ve kolektif tüm beşeri güç ve yetilerin adaletle tabiiyetiyle varlığını sürdürür. Az önce taslağını oluşturduğum sistemde, doğanın -kendimizi buna ikna edebildiğimiz üzere- yalnızca çiftlere bahşettiği pek çok niteliği salt kendisinde bulunduran bireyin kişiliği erişilmez olacaktır; idealist unsur onda üstünlük kazanacak, bilinç tali konuma itilecektir; adalet saf bir düşünceye indirgenecek, şehvetin anlamdaşı olan aşk da basit bir haz haline gelecektir. Bu durumda, bireyle toplum arasındaki karşıtlık zaptedilemez bir şiddetle patlak verir: Aşkların, kadınların, çocukların, ailelerin, yuvaların ortaklaşılığıyla, kamu düzenine zincirlemekle övündüğümüz aynı özne ne derece eksiksiz özgürleştirilirse, sosyal komünizme de o denli karşı gelecektir. Varsayıma göre ve bireyin fiziksel ve ahlaksal yapısı göz önünde bulundurulduğunda kıskançlık mevcut olmayacağından, kadınlar için dövüşülmeyebilir fakat ganimet, zenginlik, konfor ve lüks için, üretimlerinin aynı yasalara boyun eğmeye devam edeceği tüm şeyler için yapılacak rekabet çok daha zorlu olacak ve aşka ve ideale terk edilmiş bir toplumda bugünküne kıyasla daha da yetersiz kalacaktır. Bekarlığın evrenselliğini aşkların ortaklaşılığıyla tesis ediniz ve şunu söylemekten imtina etmiyorum ki, tüketim artışına, daha az işe, daha az tasarrufa, dolayısıyla da daha fazla sefaletle sahip olursunuz ve son kerte de, kontrol altında tutulan bir toplum yerine, haydutluğa ya da en alçaltıcı köleliğe mahkum bir topluma doğru yol alırsınız. Bu sonuç, aile, evlilik, iş, zenginlik üretimi ve birikiminin yanı sıra toplum içerisindeki adalet koşulları üzerine düşünmüş olan her insan için, ikiyle ikinin dört ettiği kadar kesindir.

Böylelikle evlilik kuramı, karşıt fikir üzerinden doğrulanmaktadır. Toplum, yani güçlerin birliği adalet üzerine kuruludur. Adaletin organik koşulu, onsuz saf ve etkisiz bir mefhumadır indirgendiği bir ikiciliktir. Bu ikicilik, birbirini bütünleyen iki kişinin birliğiyle meydana getirilmiş ve özü bağlılık, hazırlayanı da aşk olan evliliştir.

Erkeğe “*hükmetmek, daha iyi hizmet etmek için*” ve kadına da “*itaat etmek, daha iyi saltanat sürmek için*” diyen görünürdeki bu çelişki, yani onca gücüyle evlilik mekanizmasını ifade eden ve evlilik ritüelinin tüm yasasını ve gizemini içeren çelişki böylelikle çözülmektedir. Dünya bu karşıtlıklarla doludur; sadece bunlarla yaşar, sadece buradan ilerler. Meşhur, “*Kral saltanat sürer fakat yönetmez*” vecizesinin anlamı, mutlak iktidarı arzulayan demagoglar için muğlaksa eğer, büyük olasılıkla şu iki önerme, yani “*hükmetmek, daha iyi hizmet etmek için*” ve “*itaat etmek, daha iyi saltanat sürmek için*”, görevlerini ve haklarını kavrama yetisi bulunan her erkeğe ve kocasına ve kendi itibarına saygı duyan her kadına anlaşılır gelmelidir. Meşruti monarşi ve evlilik arasında yalnızca bu fark mevcuttur ki burada mevzu, daha fazla malumat bulunmadığı sürece sadece bir kavrayış şekli, saf bir kuram, bir kurmaca olmakla beraber, biz de doğanın kendi düzenini saptamaktan başka bir şey yapmadık. Şimdiye kadar, hanımefendiler, bana öyle geliyor ki ne gözlemlerimde doğruluk noksan ne de muhakemelerimde adalet. Ne olursa olsun beni tarafgirlikle suçlayamazsınız ve sizin cinsiyetinize haksızlık ettiğim şikâyetinde bulunamazsınız çünkü her zaman eril bir güç üstünlüğüne karşı dişil bir üstünlüğü ortaya koydum; kadından talep ettiğim bağlılığa karşılık, daha büyük bir bağlılığı erkeğe zorunlu kıldım. O halde yeniden soruyorum, sizi rencide eden nedir? Eğer hakikaten yalnızca haklarınızı istiyorsanız, buyurun: Zenginlik ve onur eşitliği, en değerli yetilerinizin gelişimi ve zaferi, gücün adil dağılımı, politika ve ekonomiyle ilgili konularda

9 T.S.N.: Fransız Üçüncü Cumhuriyeti ilk Cumhurbaşkanı Adolphe Thiers'in sözü.

daha az inisiyatif fakat aynı zamanda daha az sorumluluk; sonuç itibarıyla saltanat sürmek, fethin yorgunlukları ve tehlikeleri olmadan. Başka neye ihtiyacınız var? Ayrıca tüm bu hiddet neden?

Evlilik kuramını ve kadının yazgısını bir bağlaçla birleştirilmiş iki sözcükle özetlerken, çağımızın bazı akımlarına karşı ve konuyu bir sonuca bağlama biçimi olarak şu etkili sözü, “*ya kurtizan¹⁰ ya da ev kadını*” sözünü telaffuz ettiğimde, alkışlanmaktan başka yapacağınız bir şey yoktu aslında. Sonradan, artan hoşnutsuzluğumla şu lanetli ifadeyi ekledim: “*Kadın, bu sözde bağımsızlığa sahip olmaktansa eve kapansın daha iyi!*” ve siz, şayet kendi cinsiyetinize en ufak bir saygınız olsaydı, beni kınamalı ve Lucretia’nın¹¹ da yapacağı gibi şöyle demeliydiniz: **ÖLÜRÜZ DAHA İYİ!** Nihayet, birkaç bağımsızlaşmış kadının hakaretlerinden kamusal edebin intikamını almaya karar verip, onları *günahın meczuplaştırdığı ahlaksızlar* olarak adlandırdığımda ise tek yapmanız gereken susmak ve bu nitelemenin size yönelik olduğunu gösterecek şekilde kamuoyuna bir fırsat sunmamaktı.

Namuslu kadınlara yaraşan bu yegâne tutum yerine, size meydan okunmasına karşılık vermek, birkaç edebiyatçı kastratonun¹² cesaretlendirmesinden destek alan sizlerin hoşuna gitti; daha da ilginç, kendinizi iftiraya uğramış kişiler gibi göstermektesiniz: “İşte biz ikimiz, ne ahlaksız ne de deli olan; kadının özgürleşmesini tasvip eden, talep eden ve bunun için mücadele veren bizler, buna karşı çıkan herkese meydan okuyoruz.”

10 T.S.N.: Feodal çağlardan 20 yy. başına kadar aristokratlara, bürokratlara vb.ne hizmet veren kadın seks işçilerini ifade etmek için kullanılan sözcük.

11 T.S.N.: Roma Krallığı’nın son kralı Tarquinius Superbus’un oğlu Sextus tarafından kaçırılıp tecavüze uğradıktan sonra intihar eden Romalı kadın. Bu olay, Tarquinius’ların Roma’dan kovulmasına ve Roma Krallığı’nın yerini Roma Cumhuriyeti’nin almasına yol açmıştır.

12 T.S.N.: Castrato: *İt.* “hadım”. 15. yüzyılda başlayıp 20. yüzyıla kadar süren bir uygulamaya göre, güzel sesli erkek çocukları müzik eğitimi verilmek üzere kilise tarafından alınıp, seslerinin tizliğini korumaları adına ergenlikten önce hadım ediliyordu. Bu uygulamaya maruz kalıp müzik eğitimlerine devam eden, kadınsı bir ses rengi edinmiş erkek ses sanatçılarına kastrato denmekteydi.

Ah, hanımefendiler, hiçbir belirsizlik bulunmasın lütfen! Ne siz daha çok rencide olun ne de ben daha küstahlaşayım. Kitabımı tamamladığımda ikinizi de tanıımıyordum ve sizleri bugün de daha fazla tanımamaktayım. İkinizin erdeminin, bir daha çıkamayacağı bir çukura düşmediğine inanmak istiyorum: Siz, Bayan J*** L***, evlilik yasasının sizin törenize muhafız ve kefil yaptığı kişiye itimat ediyorum; Tanrı'dan dilerim ki kaleminizi de o kadar iyi korumuş olsun! Siz, Bayan Jenny d'H***, söylediğinize inanıyorum ve sizi eser üretmemeye davet ediyorum. Kalbinizin yozlaşmış olduğundansa zihninizin yolunu kaybettiğine inanmayı daha çok isterim. Kadının bağımsızlaşmasına ön ayak olanlar arasında sizinle aynı durumda başkalarının da bulunması mümkün: Beyanımı onlar da kendileri için dikkate alsınlar. Niyetleri yargılarım, edimleri değil. Bunların ışığında, hanımefendiler, eleştirimin ortaya çıkardığı ve şu *ahlaksızlar* yakıştırmasının gerekçesi olan düşüncüyü size hatırlatmama izin verin; bu yakıştırma, hem bizim yüzyılımızın hem de bir öncekinin ünlü kadınlarının çoğu tarafından gayet güzel doğrulandı ve sizler de ona nafile itiraz etmektesiniz. Bu düşünce, *bağımsızlaşma* hayali kuran her kadının, ruh sağlığını, zihninin duruluğunu, kalbinin sağlığını *ipso facto* kaybettiğidir, günah yolunda olduğudur: Daha öteye gitmiyorum. Açık sözlülüğü sevdiğiniz ve kışkırtmalarınız da beni buna mecbur ettiği için, hanımefendiler, size şunu söyleme cüretinde bulunacağım ki iki neşriyatınız -eğer sizinse- kuralı teyit etmekte. Birazdan size ispatlayacağım da bu.

IV

Bağımsızlaşmış Kadının Fizyolojisi

Doğa bütünüyle güçten ve uyumdan ibarettir. Ancak, Raphael'in isabetli gözlemine göre, doğanın eserleri her zaman onun istediği gibi olmaz: Zayıflığın ve çirkinliğin alametini taşırlar sıklıkla. Doğanın insanı yaratmasının nedenlerinden biri de budur: Bu şaheseri ortaya çıkarmaktan ötürü kendisiyle övünerek, insana tefekkürü ve eleştiriye bahşetmiştir; yaratımın yasalarını kavraya-

cak ve ondaki ideali anlayacak kadar akıllı, kusurları onaracak ve yaraları iyileştirecek kadar güçlü fakat bununla beraber, bedenlen ve zihnen onu değiştiremeyecek ve yok edemeyecek kadar da zayıf olan insana. Doğada en son ortaya çıkan ve dünyanın düzenine son kez el atmakla yükümlü olan insan, tezahür ettiği haliyle, kendi türüne tamamen uygun bir biçimde, diğer mahlûklardan daha üstün değildir. Ayrıca insanın onarım çalışması da kendi kişiliğiyle başlar ve biter: Adaletin insanlık dâhilindeki ilerleyişi, tüm şeylerin ilkesi ve sonucudur.

İnsanın yaratımını, kendi türüne uygun olarak diğer tüm yaratımlardan daha zor kılan, doğanın onu bu çift ögede, yani güçte ve güzellikte meydana getirme şeklidir. Güç ve güzellik, insan cinsinin bütününde eşit oranlarda verilmiştir. Ancak insan cinsi yalnızca kolektif bir varlık olarak hareket etmez; bölümleriyle de -ve özellikle onlarla- hareket eder. Erkekler ve dişiler, soylar, uluslar, aileler ve bireyler mevcuttur.

Eril cinsiyet daha güçlüdür; dişil cinsiyette güzellik ve ideal daha belirgindir. Peki bunlar her ikisinde hangi oranlarda bulunmakta? Bunu belirlemek, büyük bir pervasızlık demeyelim de, fazlasıyla zor olacaktır.

Kimi uluslarda erkekler diğer uluslardakilere nazaran daha güçlü, kadınlar da daha kadın görünür: Etnografların, bazı durumlarda *eril ögenin*, diğer durumlarda ise *dişil ögenin* daha gelişmiş olduğunu ifade etmesinin sebebi budur. Bay Doktor Clavel, *İnsan Soyları* hakkındaki hikmetli eserinde, İngiliz tipinin kusurunun aşırı erkeklik ve Fransız tipinininkinin de aşırı dişileştirme olduğunu göstermektedir. Germen tipi ise, yazarın yaptığı betimlemeye göre, çift öge konusunda dengeyi en iyi yakalamış türlerden biri olarak görünmektedir. Bu eşitsizlikler iki nedenden kaynaklanır: Hayvansal düzenin yaratımı ve gelişiminde yasanın ağır bastığı çevrelerin etkisi; sırası geldiğinde çevreler gibi işlev gören kurumların etkisi.

Bundan çıkan sonuç, bir ulusun eril bir erke ile başlangıç

yaptıktan sonra *kadınlaşabileceği* ve hatta gücünü kaybedebileceğidir: Büyük Kyros'tan sonra Perslerin, Peloponez Savaşı'nın ardından Greklerin, çok büyük fetihleri ve iç savaşları müteakiben Romalıların başına da bu gelmiştir. Aynı sebepten, eğer bir soy kadınlaşabiliyorsa, iş, felsefe ve kurumlar aracılığıyla daha erilleşebilir de: Kardinal de Fleury'nin ölümünden (1743) XVI-II'inci Louis'nin ölümüne (1824) kadar uzanan ve şanı sonsuza dek sürecek olan dönemde, Tiers-État kategorisinden Fransızlar bunu yaşamıştır. Bu hareketin 1825'ten 1860'a kadar da aynı şekilde sürdüğünü söyleyemeyiz fakat tetkik yeniden başlatılabilir.

Eril ögenin dişil ögeye, başka bir ifadeyle, gücün güzelliğe, politikanın sanata, hukukun ideale olan bu gelgitleri, erkeğin kendi üzerindeki gücünün sınırlarını, faaliyetinin alanını ve aralarında doğru mizacını bulmasının gerektiği iki uç noktayı belirtmektedir.

Erkek nasıl ki yeterince vurgulanmış bir erillik bakımından tezahürlerinde her zaman güçlü değilse, kadın da hep güzel olmaz: Hem fiziksel hem de ahlaksal pek çok çirkinliğe konu teşkil etmektedir. Sıklıkla kendi seviyesinin altına düşer: George Sand'ın dediği gibi, *korkaktır, zayıftır, aptaldır*. O halde kadın, onun beceriksiz değil de partnerinden görece zayıf ve dolayısıyla daha güzel olmasını isteyen doğanın verdiği izni suiistimal etmiş gibi görünmektedir. Bazen bir karşı fenomen de meydana gelir. Erkek *Capua zevklerine*¹³ dalarak alçalırken, kadının ise *bağımsızlığını kazandığını*; İncil'de dendiği gibi, erkek kisvesine büründüğünü; eril biçimler, eril bir dil ve tavırlar takındığını ve onun görevlerini ifa ettiğini görürüz.

Kendi cinsiyetleri dahilinde gülünç, bizimkine göre ise tahammül edilemez olan bu eksantrik mahluklar, her yerde ve

13 T.S.N.: Günümüzde İtalya sınırları içerisinde yer alan Capua, o dönemde çok çeşitli hazların yaşandığı bir yer olmakla tanınmaktaydı. Rivayet o ki, Kartacalıların Capua'yı ele geçirdikten sonra bu kentte uzun bir dinlenme dönemi geçirmiş olmaları, sonrasında Romalıları yenilmelerinde büyük rol oynamıştır.

her dönemde karşımıza çıkar: Birçok farklı türleri bulunmaktadır. Kimilerinde bu eril *zarafet*, mizacın ve büyük bir bedensel kuvvetin etkisiyle olur: Onlara *virago* (erkeksi kadın) deriz. En az korkulması gerekenler bunlardır; görüşlerinden dönmemişlerdir ve onları yeniden hizaya sokmak için de diğer kadınları eleştirmek yeterlidir. Diğerlerinde, bağımsızlaşma eğilimi ya bir zihinsel kusurdan ya mesleklerinden ya da hovardalıktan kaynaklanmaktadır. Bunlar en kötüleridir: Bağımsızlaşmanın onları götüremeyeceği hiçbir menfur suç yoktur. Bazı devirlerde buna tarikat anlayışı da karışmıştır; toplumsal geleneklerin eksikliği, kötülüğü karmaşık hale getirmiştir: Erkeklerin yüreksizliği kadınların gözü peklğine yardım etmiştir ve böylelikle de vardıkları nokta PORNOKRASI olan şu *özgürleşme* ve rastgele ilişkiler yaşama teorilerinin ortaya çıktığını görüyoruz. Bu durumda toplumun da sonu gelmiştir.

Pornokrasi despotizmle çok iyi uyur, hatta militarizmle de: Roma İmparatorluğu, Elagabalus'la bunun bir örneğini sunmaktadır. Pornokrasi teokrasiyle de birleşir: Agnostikler, çağımızın I'inci ve II'nci yüzyılında buna teşebbüs etmiş, gizemciler de XVII'inci yüzyılın tamamında buna yönelmişti. Günümüzdeyse pornokrasinin bankokrasiyle birleştiğini görüyoruz! Malthus ve Enfantin modern çöküşün çifte ifadesidir. Ancak zaman doldu ve papalık tekrasisinin yıkılışını kayıtsızlıkla izleyen dünya, Malthusçu pornokrasiye sırtını dönmekte.

Sizin fikirlerinizi, pek mühim olmayan şeylermişçesine, öğretilerinizin yüksek değerini irdelememiş ve ölçmemiş bir kişi olarak ele almandan yakınmayacaksınız, hanımefendiler. Nasıl bir zihniyete sahip olduğunuzu biliyorum ve bu zihniyetin, sefahat ve hovardalık zihniyetinin, karmaşa ve rastgele ilişki zihniyetinin otuz beş yıldan beri demokrasinin vebası ve cumhuriyetçi partinin yenilgilerinin başlıca nedeni olduğunu itiraf etmekte de hiçbir mahzur görmüyorum. Ayrıca, halkın sizi yargılamasını is-

tiyorum, *intus et in cute*.¹⁴

Müphem olmayan vakalarla başlayalım.

Parent Duchâtelet, *Fuhuş* kitabında fahişelerin açgözlülüğünü, ayyaşlığa sürüklendiklerini, doymak bilmez sülükler ve çok pis, tembel, kavgacı olduklarını, mantık içermeyen ve tahammül edilemez gevezelikler yaptıklarını belirtmiştir. Bu özelliklerde, doğal ya da basit bir dişi haline dönmüş kadını buluyoruz. Peki bu alçalma neden ileri gelmekte? Erkeklerle çok sık ilişki kurmaktan. Bu, kadınların, tedbirin yanı sıra çekingenliklerini, özenlerini kaybetmelerine; iffetli bir kadının ruhunu ve yaşamını oluşturan cinsiyetinin temel niteliğini kaybetmelerine sebebiyet veriyor, yani edeplerini. Parent Duchâtelet bu kadınların görünüşlerinin de örfleriyle aynı doğrultuda bozulduğunu ekleyebilirdi: Kadınlar biçimlerini yitiriyor; erkeklerin bakışını, sesini, tavrını takınıyor ve hem fiziksel hem de ahlaki bakımdan, cinsiyetlerine ilişkin olarak yalnızca o temel malzemeyi muhafaza ediyorlar, en zaruri olanı.

- Söyler misiniz bana, bu fahişelerle bizim aramızda ortak ne var?

Sizlere önce şunu soracağım, hanımefendiler; sizin dilinizde *fahişe* sözcüğü ne anlama geliyor? Şunu dikkate alınız ki bu kadınlar neticede serbest aşkı uygulamakta sadece; birkaçı ayartılma sonucu buna başlamışsa da bir kitle buna kendi tercihiyle yönelmiş. Hatta aşkın demokrasisi açısından bakıldığında, Agnostiklerin de öyle algıladığı üzere, hayırseverlik ve iyilik sergiliyorlar. Üstelik ve yine sizin vecizelerinize göre, erotik hazzın ahlaka aykırı bir yanı yok, doğal olduğu kadar meşru da, insanlık için en büyük iyiliği ve onun en büyük bölümünü teşkil etmekte ve buna göre de, aşka kapılmış bir erkeğin mutluluğu için vaktinin bir gününü ona feda etmeye razı olan güzel bir ka-

14 T.S.N.: *Lat.* Derinin içinden ve altından. Aulo Persio Flacco'nun (Persius) bir satirinde geçen ifade. "Konuyu bütünüyle kavrayarak" anlamında kullanılmaktadır.

dının, J. B. Say'ın diyeceği gibi, bunun karşılığında bir tazminat almaya elbette hakkı vardır. Aşk görevini yerine getirerek gitgide bozulmaya uğradığından ve alçaldığından, kadının daha da çok hakkı var. Bedelsiz aşk yoktur ve olamaz da, anlıyor musunuz? O halde, ya bağlılık yasasına göre ve aşktan daha üstün bir alanda âşıkların sonsuza dek birleştiği evlilik ya da bedel ödemek: Ortası yok. Acaba evli olmadan evlilik hayatı yaşayan bağımsızlığını kazanmış kadınlar, hiçbir karşılık olmaksızın kendilerini teslim etme iddiasında bulunur mu ezkaza? En azından *zevk* aldılar diyebiliriz ve bunun ispatı da, mevzu artık *hoşlarına gitmediği* anda, toparlanmak için uygun zamanı gözetmeleridir. Kendisini karşılıksız teslim eden âşık kadın, yalnızca şairlerde var olan Anka kuşudur; tam da bu nedenle kendisini (evlilik harici) teslim ettiğinden dolayı hafifmeşreptir, fahişedir; bunu da o kadar iyi bilir ki, sonradan evlenme fırsatı bulduğunda kendisini dul olarak tanıtacaktır; yalan söyleyecektir; iffetsizliğe ikiyüzlülüğü ve kalleşliği de ekleyecektir.

Erkeklerin gerçekleştirdiği ticaret, yani serbest aşk, bir kadına işte bunu yapar: Erkek kadını harap eder, onun tabiatını değiştirir, kılığını değiştirir ve onu korkunç bir görüntüye, erkek görüntüsüne sokar. Hâlbuki ben sizi uyarıyorum; basit salon konuşmalarıyla, akademik konuşmalarla, dükkânlarda yapılan konuşmalarla vb. ile sınırlı olsa bile, erkeklerle tüm abartılı görüşmeler kadın için kötüdür çünkü bayağılaştırır ve yavaş yavaş yozlaştırır. Dahasını da söylüyorum; bir kadının, erkeklerle makul düzeyden daha çok görüşmeksizin, kendi cinsiyetiyle ilişkin olmayan konularla doğal zarafeti zarar görmeden ilgilenmesi; icabında hayal gücü alevlenmeden, hisleri tutuşmadan ve günah kapısı onun önünde ardına kadar açılmadan olağan biçimde iş-tigal etmesi mümkün değildir.

Olguyu düşünceye bağlayan ilişki, ahlaki bir meseleyi ısrarla yadsıyan bir kişinin ahlakın bu konusunu ihlal etmeye başladığının her zaman anlaşılabilmesidir. Sözgelimi, teoride despotizm güzellemesi yapıp uygulamada samimi bir biçimde liberal olmak

imkânsızdır; ekonomi politikte keyfi değerleri savunup, çok az bile olsa simsarlığa ya da tefeciliğe kapılmamak imkânsızdır; kaçakçılığı az çok desteklemeden serbest ticareti tavsiye etmek imkânsızdır. Benzer şekilde şunu da söylüyorum ki bir kadının, hayatını erkeklerin arasında geçirmesi, kendini eril çalışmalara ya da meşguliyetlere vermesi, örneğin dış görünüşünde hiçbir *virago* özelliği taşımadan ve kalbinin derinliklerinde de en ufak bir hovardalık hissetmeden serbest aşk teorisini açıkça ilan etmesi imkânsızdır.

Molière, *Bilgiç Kadınlar* adlı komedisinde bu ilkeyi kusursuzca kavramıştır. Bir anneyi, Philaminte'i tasvir eder; Philaminte namuslu bir yaşam sürmektedir -aklı başına geç gelmiştir- fakat kocası ve kızı üzerinde tahakküm uygulayıp en nefret edilesi türde bir karaktere sahip olması sebebiyle, uşağın dediği üzere *horozdan daha yüksek sesle ötmektedir* ve en sonunda, kandırılmışların en sefili haline gelir. Philaminte'in yanı sıra, namuslu geçinen ihtiyar kız kardeşi Bélise ise evde aşk avıyla meşguldür ancak tüm erkeklerin kendisine âşık olduğunu sanmakta ve bunun için onları suçlamamaktadır. Ona doğru bir girişimde bulunmaya tenezzül eden bir erkek çıkarsa, Bélise'in bazı çılgınlıklar yapacağı aşikârdır. Nihayet, en büyük isteği sabahdan akşama dek aşk oyunu oynamak olan fakat *sahiden çıplak bir adamın karşısında yatmak* konusunda kararsız Matmazel Armande gelir, Philaminte'in büyük kızı. Ona, ne felsefe ne de Yunanca bilen hizmetçi Henriette'in hiç düşünmediği bu fikirleri veren, Descartes'in spiritüalizmidir. Büyük bir güldürü ustası olduğu kadar büyük bir ahlak kuramcısı da olan Molière, sizleri tümüyle tanıyordu. Bağımsızlaşmış kadınların aklının, erdeminin ve inceliklerinin ne değerde olduğunu biliyordu. Sadece erkek olmak istememektesiniz, erkekleri arıyorsunuz da; *Bilgiç Kadınlar* ve *Gülünç Kibarlar* adlı komedilerinde Molière'in size ispatladığı işte budur.

Askerlere malzeme satan kadınlardan daha önce bahsetmiştim. Bu ilginç yurttaş sınıfı hakkında kötü bir şey düşünmeyi ya

da söylemeyi hiç istemem. Hepsi evlidir; çoğu da şüphesiz sadakatlidir. Lakin onlar yarı askerdir; kışlada yaşarlar; geçit törenlerinde boy gösterirler; askerî alayların sicillerine belli bir numara ile kaydedilirler. Sundukları hizmetin mutlaka elzem olup olmadığını bilmiyorum fakat cinsiyetin saygınlığı adına, onları ordu-dan kesinlikle uzaklaştırmak isterdim. Béranger'nin *Vivandière* şarkısı bana daima muhteşem gelmiştir ve halen de öyle gelir; ne var ki şunu da itiraf edelim, bu yapıt ihtişamını tam olarak Catin'in lütuflarından almamaktadır.¹⁵ Aynı şeyi, kuvvetli, kocalarından daha korkunç pazarıcı kadınlar için de söyleyebilirim. Şimdiye dek hiçbir hükümet, Paris pazarını bu kadınların im-tiyazından kurtarmaya cesaret edemedi: Sanki eteklerinde bir devrim taşıyorlar.

Uzun zaman boyunca, doğum eğitimi verilen bir bakımevinin yakınında yaşadım: Gerçek bir fuhuş ve kadın satıcılığı okuluydu. Ebeler zümresi içerisinde elbette namuslu ebeler mevcut, tanıdım da; ayrıca siz, siz Bayan Jenny d'H***, onların gurur verici bir örneğisiniz. Ancak şunu düşünmekten de kendimi alamıyorum; doğumlarla alay ederken, bağımsızlaşmaktan daha ziyade müşteriler için mücadele ediyorsunuz demek ki. Samimi- yetle, genç bir kadının, hayal gücü yanıp tutuşmadan ve zaval- lı aklı galeyana gelmeden bazı konuları zihninden geçirmesini nasıl beklersiniz? Onun başına gelebilecek en önemsiz şey, en tez zamanda evlenerek, dedikleri gibi, *pantolonu giymek* (kadının evin yönetimi konusunda kocasından baskın bir rol üstlenmesi) olur. Kendi kızı için böyle bir görev, böyle bir gelecek isteyen zevk sahibi bir erkek, özsaygıya sahip bir kadın tanıyor musunuz hiç?

Erkek doğum hekimlerinin istihdam edilmesini bir laçkalık belirtisi gibi görmemizi istemeniz, hanımefendi, büyük haksızlık ve kitapçıklarınızda bu konuda gösterdiğiniz gayret de, doğum

15 T.S.N.: Pierre-Jean de Béranger'nin *Vivandière* (askerlere malzeme satan kadın) adlı yapıtında, Catin adında bir satıcı kadının yaşadıklarından bahsedilir. Catin, Catherine isminin kısaltmasıdır.

yapan kadınların edebini kendi savınızla ilişkilendirme arzunuzu açıkça ispatlamakta. Bu bir taktikten başka bir şey değil. Kırsaldaki ve kentlerdeki ebeler hakkında da çok şey söyledim. Bana iftiracı denmesi korkusuyla kendimi tutuyorum. Medeniyetin yüksek bir seviyesine ulaşmış bir toplumda kadınlar, eskiden Mısır'daki İbrani kadınların yapmış olduğu gibi ve günümüzde de tüm zenci ve yabanıl kadınların yapmakta olduğu gibi tek başlarına doğuramadıkları andan itibaren, sinirsel hassasiyetin artışıyla doğumun patolojik bir vaka haline geldiği andan itibaren, toplumun namusunun menfaati çerçevesinde erkek doktor çağırmak, bu çetin bilimin genç köylü kadınlara öğretilmesinden daha çok tercih edilmiştir. Etrafında kocası ve ailesi dizilmiş vaziyette doğum yapan kadın ile (erkek) hekim arasındaki edep ilişkisi, yaralı asker ile hemşire arasındakikiyle aynıdır. Şu halde, kadınları edep bahanesiyle hastanelerden de atacak mısınız? Yo, hayır: Kadın, tıpkı erkek hekim gibi, hasta yatağında, yerindedir; edep, tehlike karşısında insan sevgisinin kanatları altına girer. Burada kendisini gösteren sadece bağlılık: Erkeğin kadına bağlılığı, kadının erkeğe bağlılığı. Burada hükmeden, evlilik yasası; o yasa ki, özgürleşmiş bir kadın olduğunuz için sizin sahte edebiniz onu anlamaz. Bana gelecek olursak, size ilan ediyorum, toplum ahlakı ve aile ahlakı bakımından erkek doktorun riskini ebelerinkine bin kere tercih ederim, *yeminli* ebelerinkine bile.

Bunca gürültü kopardığınız bu doktorlar-ebeler hikayesi, Mme J*** L***'nin beni müstehcenlik eğilimi göstermekle yenden suçlaması pahasına size anlatacağım başka bir hikayeyi hatırlattı bana. Eminim ki bu anekdot sebebiyle bana minnettar kalacak:

Asker ikamelerinin ticaret konusu olduğu dönemlerde, asker ikamesi yapan bir girişimci tanımıştım; karısı, kocasının yokluğunda erkeklere temel tıbbi muayene hizmeti veriyordu. Onları muayene ediyor, stetoskop ile dinliyor, eliyle yokluyor, yürütüyordu. "Öksürün!" diyordu onlara... Zaten çapkınlık yaptığından asla şüphelenilmeyecek çok mert bir kadındı. Mesleğini

neredeyse felsefi biçimde ifa ediyordu. Yedek askerlere “erkek” gözüyle bakmıyordu: Savaşta ölmeye giden askerlerdi onlar. Özgürleşmiş kadınların dünyasında böyle bir kadın örnek teşkil ederdi fakat hangi erkek ona iğrenmeden yaklaşırdı ki? Kırsalda çiftçinin kızlarını gördüm, çiftleştirilecek boğanın sahipleriydiler; ihtiyaç durumunda ve babaları orada olmadığında işlerini görüyorlardı, en ufak bir rahatsızlık duymadan. *Kötü düşünen utansın!* Bu köylü bakirelerin elleriyle yaptıkları tarif edilebilir gibi değil. İlginç olansa, aksine bundan hiç de keyif almış gibi görünmemeleri idi. Ben ise, genç bir delikanlı olarak bu cüretkâr kızlara karşı asla hiçbir şey hissetmediğimi gayet rahat söyleyebilirim.

Tüm bunlar bayağı sadece ve hepsinin vasat sonuçları var; anlatmamın gayesi, gözlerini elleriyle kapatıp parmaklarının arasından bakan namus kumkumalarına karşı, erkeğin nitelikleriyle kadınınkiler arasında olumlu bir ayrım bulunduğunu; kadının, doğanın ona tahsis ettiği sınırların dışına her çıktığında yozlaştığı ve erkeğin itibarını da bir o kadar alçalttığı göz önünde bulundurulduğunda, evdeki huzurun ve toplumsal ahlakın kayda değer bir bölümünün, erkeklerin ve kadınların tanımlanmasına bağlı olduğunu ve kadının, erkeğin görevlerini hiç gasbetmek-sizin, en büyük endişesinin ona benzemek olması gerektiğini saptamaktır.

Boğalı çiftçi kızını, yeminli ebeyi, satıcı kadını, pazarcı kadını, kurtizanı, bilgiç kadını teker teker saydım; bitirdim mi peki? Bir sözlük dolusu var onlardan. Başlıca iki kategoriyle yetinelim: *sanatçılar* -onları böyle adlandırıyorlar- ve *özgür düşünceliler*.

Doğanın ona ağırlıklı olarak güzelliği verdiği, ideali ifade eden kadının estetik yetileri vardır; onları inkâr edemem çünkü kendimle çelişmek olur bu. Ancak her yerde olduğu gibi burada da mesele ölçü; siz diğerlerinin, ölçüsüz hanımefendilerin, bahsini duymak istemediği şey. Hiçbir kadının, uzaktan bile olsa büyük sanatçılara büyük hatiplerden ve büyük şairlerden daha

fazla katiyen yaklaşmaması bir yana, kadın yeteneklerin istihdamında cinsiyete ve aileye uygunluk da göz önünde bulundurulmalıdır; her şeyde hükmeden bu.

Kadınların rollerini erkekler oynardı eskilerde. Bunun nedeni öncelikle, eskilerin, sevişmeden aşkı iyi temsil etmenin imkânsız olduğunu düşünmeleri ve sahnede bunun kurmacadan gerçekliğe geçişini kabul etmemeleriydi; bir de, aktrisliği veya diğer tüm benzer işleri, kadının resmi biçimde reklamının yapılması ya da kamuya açılması olarak görüyorlardı ki bu da toplum ahlakının tiksindiği bir şeydi. Biz bunu değiştirdik: Tiyatro bundan kazançlı çıkmış olabilir. Peki ya gelenekler? Bunun üzerinde biraz düşünelim: Tiyatroya giden namuslu her aile babası, şayet tiyatroya karısını ya da kızını götürüyorsa fuhuşu az çok körüklemektedir... Bu tümevarımı daha da öteye taşımıyorum. Tiyatroya giden kadınların büyük çoğunluğunun serbest aşkı beslediği bir gerçek; oysa kocalarından hoşnut olanların -eminiz ki bu kadınlar mevcut- yuvalarında, sadece ve sadece, arkadaşları kadar değer görmeyi isteyip istemedikleri görülmeli. Ya kadınların, yaşamlarının korunmasıyla güvence altına alınmış tabiiyeti ya da erkeklerin aşağılanması: Bir seçim yapmak gerek. Farkındayım, her yerde muğlaklıklar meydana getiren tabiat, Fourier'nin dediği gibi, bazı erkekleri kadınlarına koruma hizmeti vermeleri adına yaratmış sanki. Aman ne harika! Bağımsızlaşmış kadına avanak koca. Bu yiğit kurbanlara huzur ve tahammül dileyelim. Ancak onları örnek almayalım, bilhassa da, oluşturdukları örneği medeni hukukun ve siyaset hukukunun bir düsturu olarak tesis etmeyelim. Özetle, tiyatroların kapatılmasını talep etmiyorum fakat ahlaka uygun hale getirilmeleri için bize bir hayli iş düştüğünü söylüyorum. Rousseau'nun ve Bossuet'nin bu konudaki itirazları hiç yanıtlanmadı.

Kadın edebiyatçılara gelelim. Kadının eğitimci işlevini kabul ettim; bunun hasımlarıma herhangi bir imtiyaz sağladığını ise düşünmüyorum. Kadın, akılsal niteliğiyle, kocası ve çocukları arasında canlı bir reflektör gibi yer alır ve görevi de babanın

düşüncelerini somutlaştırmak, sadeleştirmek ve genç beyinlere aktarmaktır. İnsan toplum dâhilinde yaşadığından ve aileler de dayanışma içerisinde kurdukları birlikle halkı oluşturduğundan, kendi cinsiyetinin becerilerini üst düzeyde haiz olan kadının da etki alanını toplumun tamamına genişletebileceğini düşünüyorum. Nasıl ki bazı kadınların güzelliği tüm kadınlara yarar sağlıyorsa, bazılarının yüce erdeminin, istisnai yeteneğinin de yalnızca tüm kadınlara değil, tüm erkeklere de faydası dokunabilir. Dolayısıyla şunu da kabul ediyorum; kadın, yazarlık işlevini belli bir noktaya kadar erkekle paylaşır ancak bu, yazarken de, toplum içerisinde görünürken de, bir kadın ve bir anne olarak kalması koşulluyladır her zaman: Bunun haricinde ona katlanamam. Yalnız, burada hassas bir nokta var. Meclis önünde söz alan bir kadının sesinin evde de biraz daha yüksek çıkmaması pek zor. Yani bir kadın daha çok yetenek sergiledikçe, aile içi erdeme de daha fazla ihtiyacı olur. O düzeye geldik mi biz? Toplum, yersiz alkışlarıyla, kargaşanın birincil failidir. Hatta denebilir ki, en hakiki yeteneği ölçülü ve mütevazı bir tutum ile birleştiren kadınları vasat sayar. *Mavi Çoraplılar*'in¹⁶ şöhretine ufacık bir skandal eklendi ve onda tüm kokusunu bıraktı. Matmazel de Meulan, Madam Amable Tastu unutulmaya başladı. Madam Necker de Saussure'ü de sadece öğretmenler tanıyor. Daha gözü pek olup şanlarının hovardalıklarıyla yayıldığını gören daha kimler var!

Şu halde, bir kadının durum elverdiğinde eserlerini yazmasına ve onları yayımlamasına rıza gösteriyorum fakat her şeyden önce, aileye olan saygının güvence altına alınmasını iste-

16 T.S.N.: İngiltere'de, yazar ve eleştirmen Elizabeth Montagu'nun (1718-1800) edebiyat üzerine toplantılar düzenlediği salona erkekler de kabul edilmekteydi ve bu salona gelen erkekler usule uygun olarak, kısa pantolonlarının altına, dizlerine kadar uzanan siyah ipek çoraplar giyiyordu, çevirmen ve yazar Benjamin Stillingfleet hariç: O, salona mavi yün çoraplarıyla gelmekteydi. Kaynağını buradan aldığı söylenen ve ilk zamanlar edebiyat çevrelerini ifade eden Mavi Çoraplılar tabiri sonradan, entelektüel konularla ilgilenen kadınları ve bilhassa da kadın yazarları küçümseyici bir anlamda kullanılmıştır.

mekteyim. “Kadın, der kanun, kocasının izni olmadan bir şey veremez, devredemez, ipotek edemez, edinemez, bir davada taraf olamaz.” Yasa koyucu, karısının bir yazısının yayımlandığı ya da karısının teşhir edildiği diğer tüm durumlar söz konusu olduğunda, kocanın itibarı bakımından, güvenliği bakımından durumun çok daha farklı bir ciddiyetinin bulunduğunu nasıl görmemiş? Fransa’da kadınlarını böyle öne çıkarmaya en hevesli görünenler belki de erkekler. 1847’de, Şubat Devrimi’nden kısa bir süre önce, Paris’te siyasi ve sosyalist bir oturuma katılmıştım; orada epey güzel bir kadın, kocasının koruması altında, cemiyet önündeki ilk konuşmalarını yapmaktaydı. Karısı için teşrifatçı vazifesi gören koca orada olduğundan söylenecek hiçbir şey yoktu. Doğaçlama vasatın altındaydı: Hanımefendinin sesi iyi değildi. Aptal bir adam tarafından gözler önüne serilen bu zavallı kadın için nasıl üzüntü duyduğumu anlatamam. Eğer aşığı olsaydım onu derhal evine gönderip kocasına da şamarı patlatırdım sanırım. Yazan bir kadın, toplum tarafından yalnızca adıyla tanınmalı; nutuk çeken bir kadın evden dışarı çıkarılmamalı.

Bayan Louise Colet-Révoil’in Versailles Müzesi üzerine hazırladığı yapıt için şiir ödülü aldığı bir Beş Akademi oturumundaydım. Yirmi yıldan fazla geçti bunun üzerinden: Bayan Louise Colet yaşlanmış olmalı; o zamandan beri de değerli hiçbir şey üretmedi. Genç bir kadının bakışlara maruz kalışını ve topluluğun alkışlarından da, kocasının onayı ve çocuklarının okşamalarından kuşkusuz daha çok mest oluşunu görmekten öfke duymuştum. O esnada, eğer ödül sahibi bu kadının sorumlu eşi ben olsaydım, tacını bana sunmaya geldiğinde ona şunları diyebileceğimi düşünmüştüm: “Madam, dizelerinizi ricalarıma rağmen yarışmaya gönderdiniz; Akademi’nin oturumunda benim iradem dışında bulundunuz. Kibir sizi boğuyor ve de ikimizin felaketine sebep olacak. Ancak, en büyük dertlere bile sonuna kadar dayanacağım. İlk itaatsizliğinizde, nereye sığınırsanız sığının, sizi ortaya çıkma ve kendinizden bahsetme acizliğine zorlayacağım...” Bunları söyledğim gibi, yapardım da. Yasanın aile

reisinin itibarını korumadığı bir toplumda, kendisini korumak aile reisine düşer. Böyle bir durumda, Romalılar gibi, kocanın kadının üzerinde yaşam ve ölüm hakkı olduğunu varsayalım.

Özgürleşmiş kadının en fena türü ise özgür düşünceli olan-
dır; felsefe yapmaya bulaşan; özgürleşmenin olağan kusurlarına
ve evlenme korkusuna bir öğretinin iddialarını, bir tarafın kibri-
ni, eril cinsiyetin kitlesel biçimde aşağılanmasına ilişkin gizli bir
umudu ekleyen.

Bağımsızlaşma, kadın sanatçıya ya da kadın romancıya, ha-
yal gücü ve duyular vasıtasıyla gelir. İdeal ve şehvet onu ayartır.
Antik dönem kurtizanı bu kategoriye aitti: Kendi türünde bir
sanatçıydı. Hindistan'ın bayaderi¹⁷, Mısır'ın dansözü, Japon-
ya'daki çay evi kadınları da sanatçıdır. Kalpten gelen bir söz, gü-
zel bir laf ve çoğunlukla da rızık; onları değiştirmek için daha
fazlası gerekmez. İsa da Magdalalı Meryem'e böyle davranmıştır.
Nihayetinde bu kadınlar, bağımsızlaşmış olmaktan ziyade telaşa
kapılmış kadınlardır. Bu nedenle pek çok erkek, erdemin otorite
karakteri kazandığı stoacılar tercih eder onları.

Özgür düşünceli dişi, köylülerin dediği üzere *horoz gibi öten*
bu tavuk, dikbaşlıdır. Onda aklın ve kalbin çivisinin çıkması ge-
nel mahiyettedir. Bu hastalığın çeşitli seviyelerde var olduğuna
işaret ettiğim Roland, de Staël, Necker, de Saussure ve George
Sand hanımefendiler hakkında yaptığım eleştiride, hastalığın
başlıca septomlarını şöyle gösterdim:

“Bir kadın, din, felsefe, sanat ya da aşk bahanesiyle kalben
bağımsızlaşması, kendi cinsiyetinden çıkması, erkekle eşit hale
gelmek ve onun imtiyazlarına sahip olmak istemesi sebebiyle,
ihtirasını meşrulaştırmanın yegâne yolu olarak felsefi bir eser, bir
şiir, bir sanatsal yapıt üretmek yerine, kadını o andan itibaren
terk etmeyen, onda aklın ve düşüncenin yerini alan bir sabit fik-
rin tahakkümü altına girer bazen. Bu sabit fikir, kadının akılda,
güçte, yetenekte, her şeyde erkeğe denk olduğu ve hem ailedeki

17 T.S.N.: Hindistan'da tapınak dansçısı kadınlara verilen ad.

hem de toplumdaki yeri onunla aynı olmadığında, kadına yönelik şiddetin ve adaletsizliğin vuku bulduğu yönündedir.

Kaçınılmaz sonuçlarıyla beraber hislerin eşitliği, aşkların özgürlüğü, evliliğin kınanması, kadının hor görülmesi, erkeğin kıskançlığı ve gizli kını; sistemi taçlandırmak adına da, durdurulamaz bir şehvet düşkünlüğü; bağımsızlaşmış kadının felsefesi her daim budur...”

Devamında ise sözlerimi tamamlarken şunu ekledim:

“Sürekli aynı şeyleri yinelemek oluyor bu. Şunu hep göstermem gerekiyor; eşitlik ve bağımsızlaşma manisi zihnini bir kere ele geçirdiğinde, bu maninin bir hayalet gibi peşine düştüğü kadın; bizim cinsiyetimize imrenen ve kendi cinsiyetini hor gören kadın; kendisi için yalnızca, hemcinsleri arasında ona erkeklerin politik ve evdeki imtiyazlarını tahsis eden istisnai bir yasanın hayalini kurar; eğer dindarsa, Tanrı’ya ve bencilliğine sığınır; eğer dünyevi yaşamı seviyorsa, aşk onu ele geçirmişse, fantezileri ve erkekleri utanmazca tüketir; eğer yazıyorsa, ayaklıkların üzerine çıkıp sesini yükseltir ve ne erkeğin orijinal düşüncesinin ne de bu düşüncenin kadın tarafından incelikle kafa yorularak yeniden oluşturulmuş halinin yer aldığı bir üretim tarzı edinir; eğer bir roman yazıyorsa, kendi zayıflıklarını anlatır; eğer felsefe yapmaya bulaşırsa, bir konuyu büsbütün kavramaktan, onu derinleştirmekten, bir sonuca bağlamaktan, onun bir sentezini oluşturmaktan aciz kalır; metafizik güçsüzlüğü dâhilinde, düşüncelerini cümle sonlarına koyar ve eğer politikaya burnunu sokuyorsa, öfkeleri kızıştırıp nefretleri şiddetlendirir.”

Özetlenecek olursa, bu maniye yakalanan kadın, en iyi yönünü küçümsediği ve ona karşı soğukluk hissetmeye başladığı cinsiyetinden kalben ve zihnen ayrılma eğilimine girer. Aynı zamanda bizim cinsiyetimizi de kıskanır, yerer, onunla eşit olmaya, onun yerini almaya bile çalışır ama onu hiç ifade edemeden, sadece anlayamadan bile. Bahtsız kadın için tüm bunlardan çıkan sonuç, ona cinsiyetinin faziletleriyle beraber hakiki aşk duygu-

sunu da kaybettiren, evliliği onun için iğrenç kılan ve onu çok daha sıradışı, düşünsel ve çoğunlukla da eylemli bir erotizme sürükleyen bir çeşit idiosenkratik çift cinsiyetlilik. Duygular yozlaşır, zekâ da sırası geldiğinde bozulur. Bağımsızlaşmış kadının yaptığı işler, haddinden fazla bir eşitsizlikle, bitmek tükenmek bilmeyen bir zevzeklikle, kadınsı çocuksuluklar ve yapmacık erkeksi tavırların bir karışımıyla kendisini belli eder. Daha fazla bahsetmeyelim muhakemeden de akıldan da; anlamları saptırılmış sözcükler, tersinden anlaşılan fikirler; kadının, onlardan kendisine argümanlar çıkarmak adına, rakibinin düşüncelerini ve dışavurumlarını ele geçirmeye dönük bariz hevesi; bizzat konuşmaya cevap vermek yerine, konuşmanın son kelimesini cevaplama alışkanlığı; kanıtlara karşılık yalanlamalar, her yerden yağmalanmış ve yerli yersiz uygulanan formüller, kelime oyunları, birinden diğerine atlanan birbiriyle ilgisiz konular, ithamlar; kısacası, bütün ilişkilerde keşmekeş, kavram anarşisi, kaos! Bağımsızlaşmış bir kadının zihni kendini bunlarla gösterir işte. İncelememde yüzyılın kadın şöhretlerinin birkaçında tespit etmekle yetindiğim bu özellikleri ben yüzlerce özne üzerinde gözlemledim. Yayınlarınız bunu yapmama müsaade ettiğine göre, hanımefendiler, sizleri de elimdeki örnekleme dâhil etmemi ve kişiliklerinizi bir kenara bırakıp anlayışınızın ne olduğunu kitaplarınız aracılığıyla göstermemi nahoş bulmamalısınız.

Ah, hanımefendiler! Bana ne diyeceğinizi biliyorum: Savunduğunuz fikirlerin sizin fikirleriniz olmadığını, sizden daha önceye dayandığını, tüm yaptığının onlara mührünüzü vurmaktan ibaret olduğunu ve dolayısıyla da bu otopsiden çıkarmayı tasarladığım sonuçların bir temelini bulmadığını söyleyeceksiniz. Siz, Bayan J*** L***, siz doğrudan Peder Enfantin'in çizgisinden gelmektesiniz; siz, Bayan Jenny d'H***, siz ise birkaç yıl önce sözde felsefi ve dinsel bir *Dergi*'nin yayın organı olduğu, Saint-Simonculuğun başka bir kolunda yer almaktasınız. Bunların hepsini biliyorum ve ikinizi de tüm hikâyelerden ve teşebbüslerden aklamaya hazırım. Erkekten bağımsızlaşan bir kadının, o

olmadan, bir yanılığ sonucu, sadece bir piç doğurabileceğini katiyen iddia etmedim. Ancak bu, teorileriniz efemine veya bağımsız erkeklerden de gelse, özünde her zaman aynı değil; öncelikle, ilkeleri kavram karmaşası ve sonları da aşkların rastgeleliği olan bu teoriler, devamında, kendilerini dişi Python'lar¹⁸ kılan sizler hususunda. Esasında, zihninizin yalnızca mantar üretmesinin ya da yalnızca mantarla benzeşmesinin akli durumunuz için ne önemi var? Bu, sizin aynı zamanda beyninizdeki ülserleşmeyi de ortaya çıkarmadan çürütülemeyen savınıza özgü bir kusur.

V

Aşk, kadın ve evlilik üzerine Proudhon-karşıtı düşüncelerinizin temelinde neyin bulunduğunu biliyor musunuz, Bayan J*** L***? Eminim ki bundan kuşkunuz bile yok. Öncelikle, 196 sayfalık kitapçığınız birçok kişinin el attığı bir iş gibi görünmekte. Gerçek anlamda yergilerden ibaret bölümler mevcut: Özellikle bu bölümlerde kadın aklı kendini gösteriyor; diğerlerinde ise fersah fersah ileride bir bilgi havası var. Cahilleri korkutabilecek bir kelam yeteneğiyle, metafizikten, sentezden, çatışkıdan bahsediyorsunuz; mutlak, ideal, somut ve soyut, kaleminizin altında oyun oynuyor, Venüs'ün kemerini¹⁹ takmış aşklar gibi. Burada, bir önceki günün dersini kelimesi kelimesine tekrar eden, bilmiş bir kadın görüyoruz; şayet konusunu hazırlayan, hocası değilse. Pekâlâ, hanımefendi! Tahsilli, doğuştan gelen bir zekâya sahip bir kadına bahsettiği şeyleri bir damla bile anlamadığını söylemek ne kadar ıstırap verici olsa da, bu zalim sona boyun eğmeliyim. Kitapçığınız, tıpkı Bayan Jenny d'H***'nin iki kitabı gibi, örneğin yanıtımın tüm birikimini oluşturan şu önermenin doğruluğunu ispatlamak adına şimdiye dek karşılaştığım en iyi

18 T.S.N.: Yunan Mitolojisi'ne göre, Delphi'de yaşayan ve kehanetlerde bulunan canavar-yılan.

19 T.S.N.: Mitolojiye göre Venüs'ün/Afrodit'in kemeri büyüldür ve kemeri takanın cazibesine ve güzelliğine hiç kimse karşı koyamamaktadır, kemer çıkarılıncaya dek. Hera da Zeus'un aşkını canlandırmak amacıyla bu kemeri zaman zaman ödünç alır.

şey: KAVRAM KARMAŞASI AŞKLARIN RASTGELELİĞİYLE SONUÇLANIR ve *vice versa*. Bu, bizim çağımızın karakteri ve belli bir değeri olan tüm yazarlar, bunun pagan uygarlığın sonunu belirten ve Hristiyanlığın ortaya çıkışının da sinyalini verdiği çağla benzerliğine dikkat çekmekte hemfikir.

Siz kötücül bir rehberi takip ettiniz: Bay Enfantin; kendisi, Saint-Simon okulunun güçlü beyinlerden ve duru bilinçlerden saydığı herkes tarafından yirmi yıldan beri terk edilmiş olup, polis, bana göre, öğretisini kusursuz bir biçimde takdir ettiği biri; her ne kadar yetkili makamların, onun müdafii avukatlar bulma ihtimamını, yürürlükten kaldırılmamış fakat kendisinin reddettiği evrensel etiğe bırakmaması üzücü olsa da. Bay Enfantin zayıf hafızalı, halinden memnun bir hayal gücünü haiz ve kendi başına fikir üretmeden, elinin değdiği her şeyi bozma yeteneğine sahip adamlardan biri. Birkaç yıldan beri perdenin arkasında durmayı alışkanlık edindi; bana öyle görünüyor ki, bilakis an gelecek, kadıncıkların yardımı olmadan kendisini alenen gösterecek ve diyecek ki: "İşte buradayım!"

Kitabınızı inceleyeceğim, hanımefendi, soğukkanlılıkla, ciddiyetle ve şüphesiz arzu ettiğiniz gibi, öğretisel biçimde. Teologları örnek alarak tüm tali unsurları bir kenara bırakıp, *fikirlerinizin* iskeletini oluşturan, *Enfantinci fikirlerin* ve hemen sonrasında da serbest kadınların onlarsız mevcut olmayacağı önermeleri çıkarmakla yetineceğim. Biraz sabır, uzun sürmeyecek.

I. Adalet üzerine olan son eserim hakkında, kitabımın, *mutlak* üzerine araştırmalarda yeni bir yolculuk olduğunun söylenmesini incitici bulmuşsunuz. Ben ki, *mutlakla* ettiğim mücadeleyle bugün bu denli bilinmekteyim ve eskiden de mülkiyete yaptığım saldırılarla bilinirdim, benim için mutlağı başka bir adla aramaya ikna olmak, gerçekten de oldukça üzücü olur. Fazlaca bağlandığım bu mutlak konusunda, beni halka adaleti anlatmamakla suçlamaktan da geri kalmıyorsunuz. Suçlama ciddi: Eğer mutlakiyete ikna olmuşsam, zanlıyım ben; söylediklerimin

dinlenmesine hiçbir şekilde layık değilim artık; diğer hususların yanı sıra, ne evlilikten ne de kadından bahsetmeye hakkım var.

Bu noktada, kendi bilincimi değil de sizinkini inceleyerek, adaletten ve mutlaktan bahsederken ne söylediğinizden haberinizin olup olmadığını kendime sordum ve işte şunu buldum; oldukça ilginç ve başrahibiniz için de pek ciddi bir sorun.

Eğer MUTLAK denince anlaşılan *kesin olan* ise, o halde Mutlağa kesin olarak inanıyorum ve onu onaylıyorum çünkü kesin olan düşüncelere inanırım, mutlak bir kesinliği olan düşüncelere; matematiksel hakikatler, dizi yasası, zamanın ardıllığı, nedensellik ilişkisi, denge mefhumu vb. gibi. Eğer MUTLAK denince anlaşılan *evrensel olan* ise, yine şöyle cevap veririm: Mutlağın tarafındayım çünkü *evrensel* düşüncelere inanırım; çünkü eşit derecede objektif ve sübjektif bir gerçeklik atfettiğim evrenselleri ve kategorileri kabul etmekteyim ve çünkü tüm bu evrensel düşünceler ya da kategoriler arasında, benim gözümde en evrensel olanı ADALET'tir.

Ancak bildiğim kadarıyla bu terimlere hiç değer verilmedi: Evrensel, kesin ve mutlak, anlamdaş gibiydi, belki şu şekilde bir arada kullanılmaları haricinde: *bunun mutlak bir kesinliği var*, bu durumda mutlak, her tür düşünceye ve nesneye uygulanan bir sıfat haline geliyor, buradaki en yüksek erki, ülküselliği ya da gerçekliği belirtmek adına.

Mutlağı reddettiğimde, tüm mantıkçılarla beraber, bunun bana tüm erki, tüm yaşamı, tüm güzelliği, tüm hakikati, tüm adaleti vb.lerini aynı anda ve sınırsız bir kertede kendi bünyesinde bir araya getirecek bir töz ya da varlık gibi geldiğini anlıyorum. O halde mutlak; mantıksal, ontolojik, estetik, hukuki bir anlamda ele alınıyor: Bütün bunlardan daha sarıh bir şey yok.

Bu açıklamaya göre, felsefemde temel aldığım Adalet'in mutlakla aynı şey olmadığı açık, her ne kadar benim için mutlak bir gerçeklikte ve kesinlikte olsa da. İspatı ise, Adalet kavramından,

onun beşeri mevzuatın ve etiğin tamamı olduğu sonucunu çıkarabilmekle beraber, aynı kavramla bir sineğe hayat verememem; dünyanın sistemini keşfedemem; gladyatör heykeli gibi bir heykel yapamam; cebiri icat edemem. Salt hukuk kavramıyla beraber anında bir siyasi yapı da oluşturmam çünkü hukuku uygulamak adına, hukukla doğrudan bağlantısı bulunmayan diğer ilişkileri derinliğine bilmek gereklidir: Siyasi ilişkiler, ekonomik, coğrafi, tarihsel ilişkiler vb.; bu, Adalet'in tüm zamanlarda ve tüm hükümlerinde, kendi doğası bakımından mutlak biçimde kesin olmasına hiçbir yönden engel teşkil etmez; tıpkı aritmetik biliminin, sayıların yapısıyla sınırlandırılсын ya da logaritmalara kadar genişletilsin, kendi uzamının bütününde kesin olması gibi.

Bilakis, hanımefendi, siz ve patronunuz Bay Enfantin, ne adaleti ne mutlağı ne evrenseli ne de kesinliği bu şekilde algılamaktasınız.

Sizin için hiçbir şey kesin değil, hiçbir şey evrensel değil, hiçbir şey bizatihi doğru değil. Adalet, güzellik, itibar; dalgalar gibi HER ŞEY GÖRECE, *değişken, istikrarsız*. Aksini savunmak, yani kesin düşünceleri, evrensel kavramları, değişmez adaletin ilkelerini kabul etmek sizin için MUTLAĞI aramaktır. Yine sizin için bilgeliğin doğasında, şeyleri koşullar doğrultusunda ve en avantajlı görünen açıdan ele almak vardır. Bugün cumhuriyet, yarın monarşi; önceleri evlilik ve aile, daha sonra serbest aşk; bazen sosyalist demokrasi bazen sanayi ve mülkiyet feodalitesi; Orta Çağ'da Hristiyan, Luther'le Protestan, Rousseau'yla deist, XIX'uncu yüzyılda Malthusçu, borsacı. O halde net bir biçimde konuşmaya cesaretiniz olsun, şayet net bir biçimde görebiliyorsanız; neye içerlediğinizi söyleyin ve hakkınızda bir hükme varalım. Bende *Mutlağa* ilişkin niteledikleriniz ve bulduklarınız, hanımefendi, sağduyu, hakikat, gerçeklik, adalet, kesinlik, bütünüyle ahlak, tüm doğal ve toplumsal yasalar; sizin *Görece*'niz de Pyrrhonculuk; tüm sağduyunun, tüm bilimin ve tüm ahlakın, tüm özgürlüğün yok oluşu. Sizin için, Bay Enfantin için

-ki öğrencileri gibi o da bunu on yıldan beri ispatlıyor- toplum, iktidarda keyfilikten, ekonomide simsarlıktan; aile içerisinde -en ahlaklı tabiri kullanıyorum- evlilik dışı beraberlikten; vicdanların fahişeliğinden; saflıktan, açgözlülüğünden ve insana dair tüm kötü güdülerden her yerde istifade edilmesinden ibaret. Oh! Pek az kişinin okuduğu 196 sayfalık kitapçığınız, çağımızın bir simgesi: Yozlaşmanın zihnen, kalben ve hisler bakımından kadınlara kadar indiğini gösteriyor bize; yarın bir gün çocuklara kadar inmiş olacak.

II. Şimdi sizi güçlü ya da zayıf yönünüzden yakaladığımıza göre sizi takip edebiliriz. Sizde ve Bay Enfantin'de belli bir mantık yok değil: Bu mantığın size büyük zihinsel çabalara mal olmadığı da bir gerçek; bu, karışıklık mantığı, kaos mantığı; daha önce söylemiştim, kargaşa mantığı. Sizinle beraber, hanımefendi, hızlı adımlarla pornokrasiye doğru gidiyoruz.

Tüm ortak hakikatler bir uyum, simetri, birçok öge arasında bir dizi, yani bir BAĞINTI içerir. Uyum bozulduğunda ve dizi parçalandığında bir bağıntı kalmaz; *görece* yoktur.

Hatanızın bir diğer nedeni: Kimi varlıklar, kimi gruplar *kesintisiz bir büyümeyle* oluşur; canlı varlıklar gibi, adalet gibi.

Kendi mantığınız çerçevesinde şunu söylüyorsunuz: Kölelik yamyamlıktan daha iyidir, serflik kölelikten daha iyidir, proletarya serflikten daha iyidir, vb. O halde şu sonuca bağlamaktasınız; kölelik görece iyi, proletarya görece iyi, vb.; mükemmele yani *Mutlağa* ulaşılamayacağına göre de her şey görece iyi, her şey görece kötü.

Ancak bunların tamamı uzağı göremeyen, yaklaşık olanla muhakeme yürüten veya sözleşme cümlelerini diyalektik özdeyişler olarak algılayan insanların mantığı. Mantıksal, felsefi, doğru, katı hakikat ise bambaşka bir şey. Bu hakikat şöyle: Kendi içerisinde tüm bölümleriyle doğru olan adalet, insanlık dâhilinde *peyderpey* gelişmekte. Bu ilerleme başarılı oldukça, toplum ya da

adalet durumuna geçmek için hayvan durumundan daha yüksek bir düzeye çıktı insanlık. Bunun sonucu olarak kölelik, tek başına ne kendinde ne de göreceli olarak yamyamlıktan daha gerçek değildir; hayvansılık da yine öyle; serflik ve proletarya ise hayvansılıktır, yazgıcılıktır, özgürlük ve adalet faaliyetleriyle peyderpey azalmıştır.

Siyasi ve dini kurumların gelişimi hakkında da aynısını söylüyorum.

Şu halde kuşkuculuğunuz, fikirlerinizin karmaşasından ve tanımlarınızın keyfiliklerinden başka hiçbir şey üzerine tesis edilmiş değil kesinlikle: Felsefeniz, size tekrar söylüyorum, kaotizm, karmaşa; fahişelik olduğunu da size birazdan anlatacağım.

III. *Görece* üzerine, *görece* hakikat üzerine konuşuyorsunuz ve bu sözcüğü *Mutlağın* karşısına koyuyorsunuz.

Ancak bu noktada da hakikat dâhilinde değilsiniz ve karmaşadan başka bir şey görmemektesiniz. Hakikat bütünüyle doğrudur, iki açıdan: Kendinde ve bireysel olarak değerlendirildiğinde; tam bir kavrayışın da gerçekten bize mutlağın bir yüzünü sunabileceği şeyler sisteminin tümleyen ya da kurucu bir parçası gibidir.

Buna göre, geometrinin tamamı göz ardı edildiğinde, Öklid'in her önermesi kendi içerisinde doğrudur; her önerme, geometrik dizi terimi olarak doğrudur ve önermeler kümesi de doğrudur. Gelgit kuramı, Kopernik Sistemi'nden bağımsız biçimde doğrudur; kan dolaşımı ve sindirim sistemi, tüm üreme kuramından bağımsız şekilde, kendi içlerinde doğru olgulardır ve bu, onların üremeyle, beyin sistemiyle vb. ile olan ilintilerinin de doğru olmasına engel teşkil etmemektedir. Mutlak ve görece işte bundan ibaret; bir de ikisini karşı karşıya getirirken, belirsiz bir noktadan yola çıkıp hayal gücünden bahsediyorsunuz. Oysa mutlak ve görece varlıklarını beraber sürdürürler ve hatta birbirinden ayrı her fikrin, her görüngünün, yaratılmış her varlı-

ğın bir bütün, bir tümel, (çok sayıda felsefeci burada bu terimi kullanmakta tereddüt etmiyor) bir *mutlak* oluşturduğunu göz önünde bulundurursak, *mutlak* ile görecenin yine özdeş olduğunu anlayacaksınız.

Demek oluyor ki hakikatin iki yüzü var ve en aydınlık yüz de *ilişki* yüzü çünkü bir önermeyi kendi içerisinde bildiğimizde, uzamının tamamındaki hakikati bilmeyiz; ona dair bir şeyler biliriz fakat onu büsbütün bilmeyiz.

Bundan çıkan sonuç da şu ki sizin hakikatler olarak görmediğiniz ilişki düşünceleri en büyük hakikatlerdir; bu da sözcüğü tersine yorumladığınızı ispatlıyor.

Buradaki hatanızın nedeni, *hatayı*, *uyumsuzluğu*, *anomalii*, *görecenin* anlamdaşı kılmanız ve bu da yine bir ters yorumlama.

Böylelikle, pek kibirli, pek müstehcen metafiziğinizin bütünü, derin bir kavrayışsızlığa indirgenmekte; yalnızca terimler değil, ilişkiler ve kavramlar bakımından da. *Mutlağın* ne olduğunu bilmediğiniz gibi, *Görecenin* de ne olduğunu bilmiyorsunuz; sizin için ne kesinlik mevcut ne gerçeklik ne dilin evrenselleri ne de kategoriler; bir put haline gelmişsiniz, gözleri olan fakat görmeyen; kulakları olan fakat hiç işitmeyen; sağduyuya sahip fakat artık ne etkileri ne de ilişkileri anlayan. Bay Enfantin'in farazi gücü bu düzeye düştü; kendisi hem sizi hem de bazı erkeksi eğilimleri ahlak duygusunu aşındıran, ortak aklı ortadan kaldıran diğer tüm kadınları bu noktadan ele geçirdi. Tüm bunlarda Bay Enfantin kendi çağının adamıydı: Şehvet dininin saygıdeğer havarisi, ilkelerin yıkımının ve vicdanların yok oluşunun temsilcisi; Louis-Philippe'in saltanatı ise bunun hazırlık aşamasıydı.

IV. *Öğretinizin* sırrına nail olduğumuza göre, sizi izleyebilir ve sizi kendinize anlatabiliriz. Size bir *mantık dersi* vermek istemiyorum: Bunun zamanı değil, zaten beni anlamazsınız da. Size bir otopsi sözü vermiştim, ruhunuzun otopsisini; sözümü tutmak istiyorum sadece.

Adaleti de *mutlak* gibi saf dışı bırakınca nirengi noktanız ne olacak? Zira kuşkuculuğunuzda ilerlemeniz gerekli. Size *ilkelerden* bahsetmiyorum, onları tanıımıyorsunuz: İlkeler sizi evrensel fikre, kesinliğe, mutlak olarak adlandırdığınız şeye yöneltilir. Size en azından itibari bir yasa lazım.

Bu yönlendirici yasanın adı, bu ışığın adı *ideal*. Fakat kendinizle tutarlı olduğunuzdan, demek istediğim, sizi kuşatan karanlığa sadık kaldığınızdan, *bu idealin mutlak hiçbir şeyi yok* demek için can atıyorsunuz. Bu noktada sizi yeniden durduracağım, şunları göstermek adına: 1° İDEAL hakkında konuştuğunuzda neden bahsettiğinizi bilmiyorsunuz; 2° Onu anladığınızda ise aklınızın rehberi ve kalbinizin tanrısı kılarak en acıklı yanılgıya düşüyorsunuz.

“İdeal’in Mutlak’a zorunlu biçimde mahkûm edilmesi”, demişsiniz (sayfa 13’te), “doğru değil.”

Bunun üzerine de bir ideali, ister kendi içinizde ister doğada, sonsuz iyiliği, en yüce mükemmelliği, Mutlağı çağrıştıran herhangi bir şeyi ona hiç arfetmeksizin, kendi isteğinize göre nasıl değerlendirdiğinizi açıklıyorsunuz.

Tüm bunlar, hanımefendi, İdeal’i geliştirdiğini açıkça ilan eden size göre, İdeal’in gerçek anlamda mevcut olmadığını; yalnızca, arzuyu ve cinsel istekleri belli bir ölçüde cezbeden nesnelerin var olduğunu ifade etmekte. *İdeal*, kendisiyle mutabık her insan için, bir varlığın kendi türüyle *uyarlandığını* belirten bir sözcüktür. Daha yukarıda dediğim gibi, Raphaël’e göre hepsi az çok kusurlu olan gerçeklikler için, yaratıcı doğa düşüncesinde ve Tanrı kavrayışında yenilmez bir biçimde var olduğunu varsaydığımız kusursuz modele düşünce aracılığıyla ulaşmamızı sağlayan zihinsel yeti için de söylenir bu sözcük. Bu anlamda *İdeal*, yani gerçek olmayan fakat kusursuz biçimde kavranabilen şey, haki-kati, uyumu, kesinliği, oranı, gücü ve güzelliği bir araya getirdiğine göre bir mutlaktır. Ona erişemiyoruz, bu muhakkak; öte yandan, burada korunan adalet hakları dışında, onun doğrul-

tusunda hareket ediyoruz: Başka bir şeyin izinden gittiğimizde yozlaşıyoruz. İdealin terk edilmesi, çöküşümüzün bir simgesidir.

Siz ise aksine bu ideali önsel biçimde inkâr etmektesiniz çünkü onu mutlak olarak da yadsıyorsunuz ve çünkü sizin düşüncenize göre *mutlak*, hakikatin, yasanın, kesinliğin anlamdaşı. Sizin için, tekrar ediyorum, ideal yok ve bu isimle adlandırdığınız da, hoşunuza giden her şey. Çirkin olan da bu. İdeal, sizin sözlüğünüzden silinmesi gereken bir kelime, tıpkı *mutlak*, *görece*, *kesin*, *evrensel* gibi, çünkü bunlar hiçbir şey ifade etmiyor sizin için, kesinlikle hiçbir şey. Yerine başka bir sözcük koymak gerek, Latince *libido*, Fransızca da ise *fantezi* olarak adlandırılan.

Burada geniş fakat size pek az itibar kazandıran bir aile buldunuz. Edebiyatta, şiirde, resimde, dramatik sanatta -dansı saymaya gerek bile yok- fantezi ekolü noktasına geldik, romantizmin son sözüne geldik; bunların ne sonuç ürettiğini de görmekteyiz. Aynı şey ahlakta da gerçekleşti ve sonuç hep aynı: Fuhuş. Tanıdık geldi mi? Bay Théophile Gautier'nin tefrikalarını okuyun; çağımızı tasvir eden tüm o roman, drama, kısa dizeler vb. yığınlarını.

Fantezinin idealin yerini almasının etkilerinden biri şu: Fransa'da bir sanat kuramımız ve bu cihetle de sanatımız artık yok. Ahlaksızca işler var, hepsi bu. Eskiden sanatın hedefi yeniden üretimdi; gerek idrakin verileri doğrultusunda hayal gücünün onu ele geçirmesine olanak sağladığı kadarıyla idealin ve gerekse gerçeğin; fakat idealin neredeyse eksiksiz bir antitezi ya da dışavurumu olarak bir yeniden üretim. Raphaël Okulu ilk yöntemin temsilcisidir, Flaman Okulu da ikincinin. Sanatın bu iki farklı hedefi seyyanen meşrudur, *komedya* ve *tragedya* kadar meşrudur. Gerçeği de ideal kadar temsil edecek sayıda sanat çeşidi mevcuttur. Eskiler bu çifte kuramı bilirdi. Günümüzde sanatçı ve edebiyatçıların pek çoğu ise tek bir şeyi biliyor, fanteziyi; fantezi aracılığıyla da *Gerçek*'ten ve *İdeal*'den eşit ölçüde uzaklaşıyorlar. O eserlerde ne hakikat ne de mükemmellik var; modaya uygun ürünler, pornokrasi mamulleri bunlar.

Ancak henüz bitirmedik. İdealin karakteri hakkında baştan sona yanılmaktasınız; onu *mutlak* olarak yadsıdıktan sonra kendinize Tanrı kıldınız ki bu, ilkelerden, yasadan, kesinlikten, evrensel fikirlerden, mefhumdan, adaletten, örften yoksun bir dinde ve tüm bu şeylerin yerini *fantezinin* aldığı bir yüzyılda gayet anlaşılır bir durum; bu da bir tutarsızlığı, bir çelişkiyi ifade ediyor.

İlerleme üzerine geliştirmeye çalıştığım kuramda, ilerlemenin, kaynağını adaletten nasıl aldığını; adalet haricinde diğer tüm siyasi, ekonomik, edebi, felsefi gelişmelerin nasıl yıkıcı ve ahlakı bozucu bir hale dönüştüğünü; idealin, bizi adalete götürmesi noktasında bize nasıl sunulduğunu ve nihayet, eğer bu ideal, hukuk için bir yardımcı ve bir araç vazifesi görmek yerine bizatihi yaşam kaidesi ve gayesi telakki edilseydi, toplumun çöküşünü ve yok oluşunu nasıl hemen getireceğini açıkladım. Sözün özü, kuramsal akıl açısından daha az evrensel ve pratik akıl açısından da duygusu hukukunkinden daha az toplumsal olan ideali adalete tabi kıldım.

Siz ise aksine hukuku ideale tabi kılıyorsunuz, çöküşlerini anlattığım çok tanrılı putperestleri örnek alarak: Bunda, bildiğiniz gibi, şiarı *sanat için sanat* olan modern bohemle bütünüyle uzlaşmaktasınız. Oysa sanat için sanat ilkesi, doğal olarak sizin dini eğitim yönteminizde yer alan her türden kaçınılmaz sonuca yöneltir: erk için erk, savaş için savaş, para için para, aşk için aşk, haz için haz. Size, hanımefendi, tüm düşüncelerinizin fuhuşa yönlendirdiğini söylediğimde; beyninizde -kalbinizde demiyorum, Bay M. L***'nin eşisiniz ve onu bir kurtarıcınız, sizi günahlarınızdan kurtaran bir kişi, sizin için bir Mesih olarak görüyorum- yalnızca fahişeliğin bulunduğunu söylediğimde, tüm bunların sebebi şu Enfantin hipnozcusuna kulak vermiş olmanız!

Yalnızca beyninizdeki bozukluk ve ruhunuzdaki hastalık nedeniyle saçma metafiziğin farkında olmadan bize sunduğunuz

fantezi ekolü *hazdan* ibaret; o *zaaf*, *ahlaksızlık*, *politik yozlaşma*; o PORNOKRASİ.

V. *Somut'la Soyut'u* sürekli birbirine karıştırmakla eleştiriyorsunuz beni: Bu konuda, ortaklaşalıkları ve bunların niteliklerinin varlığını yadsıyorsunuz. Şuna dikkatinizi çekme şerefine nail olacağım ki, hanımefendi, beni bunları karıştırmakla eleştirmeden önce, sizin bunları bizzat ayırt edebildiğinizden emin olmanız gerekirdi ve ne yazık ki bu doğru değil. *Soyut* kavramınız yanlış ve *somut* üzerine oluşturduğunuz kavram ise daha da yanlış.

Toplumun sadece bir sözcük olduğunu; erkek ya da kadın, bireyin dışında ya da üstünde hiçbir sosyal varlığın bulunmadığını; erkekle kadının birliğiyle meydana gelen çiftin gerçek bir oluşum değil yalnızca ahlaksal bir oluşum olduğunu; bilhassa da, bu çifte, kendine özgü bir pozitif varlığa yapıldığı gibi meziyetler, nitelikler ve işlevler atfedilemeyeceğini, ihtiyar nominalistleri müteakip yinelemektesiniz. Tüm bunları erkek ve kadın bireyler lehine ve aleyhine bilahare tartışacağız.

“Olağandışı biçimde, sosyal varlığın hiçbir önemi yoktur. Onu duyularımızla algılayamayız fakat soyutlayıcı biçimde değerlendirildiğinde, kadına özgü niteliklerin ve erkeğe özgü niteliklerin sonucudur.” Hoca böyle diyor, öğrencisi de böyle tekrarlıyor.

Bir diğer meseleye gelelim. Biraz önce, mutlak adı altında, evrensel fikirleri ve onların kesinliğini yadsıdınız; *Görece'yi* yanlış teşhis ettiniz; yerine fanteziyi koyduğunuz, *İdeal'i* tahrip ettiniz; adaleti saf dışı bıraktınız: İşte şimdi de ortaklaşalıkları, ortak varoluşları ve ardından ortak fikirleri, genel yasaları, yani doğanın kendisini ve toplumu yadsıyorsunuz. Kaotizmden nihilizme geldik; pornokrasiden ölüme geldik. Bu mantıklı; mantıklı sözcüğü karanlık, ölüm, hiçlik anlamında kullanılabildiği ölçüde.

Bir fikir, tüm gerçeklikten bağımsız ve hatta onun dışında,

basit bir ilişkiyi göstermeye olanak sağladığında *soyut* olarak adlandırılır. Örneğin 5 rakamı soyut bir fikirdir; 7 rakamı da başka bir soyut fikirdir. $5 \times 5 = 25$ formülü soyuttur, aynı sebepten, $7 \times 7 = 49$ formülü de soyuttur. Daha da genelleştirerek ve 5, 7, 25, 49 rakamlarını bir kenara koyup $A \times B = C$ dediğim takdirde bu formül diğer ikisinden daha da soyut olacaktır.

Her çeşit soyut fikir mevcuttur; bu örnek kafi.

Öte yandan ortaklaşalık, grup, cins, tür fikirleri soyut fikirlerden farklıdır, onlarla taban tabana zıttır. Soyut fikirler, az önce gördüğümüz gibi, madde fikrini içermez; somut fikirler ise aksine onu esas olarak varsayar. 5 rakamını ya da onun katları olan 25, 150, 250, 2 500, 25 000, vb.yi telaffuz ettiğimde, ne insanları ne atları ne ağaçları vb. kastettiğim aşikâr ancak kovan, sürü, ulus, orman dediğimde, sayıları kaç olursa olsun arıları, hayvanları, insanları, ağaçları kastettiğim de gayet aşikâr; aksi takdirde kovan, sürü, orman, ulus vb. sözcükler hiçbir anlam ifade etmezdi.

Şu halde soyut fikir ile kolektif fikir ve grup, cins, tür fikirleri birbirlerine taban tabana ters ve siz de üstadınız Bay Enfantin de buna hiç dikkat etmediniz, hanımefendi. Şayet bu ayırım -gerçi pek belirgin- zihninize nüfuz etseydi, kaotizminiz mümkün olmazdı. Ancak hepsi bu değil.

Ortaklaşalıklar, gruplar, cinsler, türler, idrakımızın safi kurmacaları değildir; onları teşkil eden benlikler, monadlar ya da moleküllerle aynı düzeyde ve aynı şekilde gerçek olan gerçekliklerdir. Bir ağaç, bir insan, bir böcek aslında nedir? Birbiriyle ilişkili bölümlerden oluşan bir varlıktır ve bu ilişki vasıtasıyla da, insan, ağaç, böcek olarak adlandırılan, üstün bir düzen birliğine mahal verir. Basit olan hiçbir şey tanımıyoruz. Bize göre sizin reddettiğiniz, mutlak, hanımefendi; siz bu mutlağı reddetmektesiniz. Bununla beraber, bir ulus, bir toplum, bir kovan, bir kayaç, bir mineral, bir gaz, bir orman, tüm bitki ve hayvan düzenleri, cinsleri ve türleri, üstün düzenin birimleridir, pozitif

varoluşlardır, tali birimlerin birbiriyle ilişkisiyle oluşurlar ve özgülükleri, nitelikleri ve kendilerine has yetileri vardır. Bu konuyu defalarca işledim ve burada bunu yeniden ele almaktan muaf sayıyorum kendimi.

Esasen tek bildiğimiz, tek kavradığımız, gördüğümüz, temas ettiğimiz, dokunduğumuz, ölçtüğümüz şey, ortaklaşalıklar, gruplar, hacimler ve yığınlardır; temel birime hiçbir yerde nüfuz edemiyoruz. Gerçek olan çokludur, dizidir, sentezdir; atom ise soyut ve mutlak. Öyleyse nasıl oldu da, hanımefendi, gerçeği, somutu, ideali arayıp mutlaktan kaçarken, kendi felsefeniz dâhilinde adresi sürekli şaşırmayı becerdiniz; nasıl oldu da her daim mutlağı görece, somutu soyut olarak ve *vice versa* değerlendirdiniz? Bizim kavrayışımız için, varlıkların gerçekliğinin, bölümleri arasındaki ilişkiden kaynaklandığını; dolayısıyla, insan bedeninin bölümlerinin birbirlerini bütünlediği gibi birbirini bütünleyen erkek ve kadının, birleşmeleriyle gayet pozitif, gayet gerçek, gayet somut, asla soyut olmayan fakat üstün düzende bir organizma meydana getirdiğini; bunun aile, kent halkı, ulus için de kesinlikle geçerli olduğunu nasıl görmezsiniz?

İnsan zihni, belli bir süre boyunca bu önerme üzerinde tereddüt etti: Realistlerle nominalistler arasındaki çekişme de bunun abidesidir. Ayrı ve bazen de bir hayli mesafeli bölümlerin arasındaki ilişkiyi fark edebilmek adına, canlı bir bedenin organları arasındaki ilişkiyi anlamak için gerekenden daha yüksek bir dikkat düzeyi gerekli: Bu kavrayış yetersizliği, insan zihninin ilk adımlarını, çocukların ve kadınların idrakini karakterize eden özelliklerden biridir. Güneş ve her bir gezegen gibi Gezenler Sistemi'nin de kesin bir olgu olduğunun anlaşılması için Newton'ın teorisine kadar beklemek gerekmiştir.

Soyut fikirlerin genel fikirlerle karıştırılmasının ve buna bağlı olarak, kolektif varoluşların gerçekliğine dair yaptığınız yanlışlaşmanın sizi nereye götürdüğünü görmek ister misiniz şimdi? Size bunu iki kelimeyle anlatayım.

Benim için insan toplumu, onun bir parçasını oluşturan insan gibi gerçek bir varlıktır. İnsanlardan meydana gelen fakat insanla aynı şey olmayan bu varlığın kendi yaşamı, kendi erki, kendi özellikleri, kendi aklı, kendi vicdanı, kendi tutkuları vardır. IV ve VI numaralı Etüt'lerimde²⁰ buna biraz değindim. Şu halde insan toplumu kendi yasalarını haizdir; gözlemin bize gösterdiği, bireyin sadece organik ve psikolojik bilgisinin bize veremeyeceği yasaları ve bağıntıları haizdir. Bana göre tüm bir bağıntı dünyası -ki bu bağıntıların meydana getirdiği bütünü ben kamu hukuku, iktisat hukuku, uluslararası hukuk olarak adlandırıyorum- bunun bir sonucu; tıpkı özel ve tekil ahlakın, insan yetilerinin etüt edilmesinin sonucu olduğu gibi.

Toplumda sadece soyutlama gören ve bu nedenle onun özelliklerini, işlevlerini, bağıntılarını, kısacası varoluşu ve yaşamı teşkil eden hiçbir şeyi fark edemeyen siz için ise, bilakis, sosyal durum bireylerin size sunduğu bağıntıların neticesi yalnızca, size göre esasen istikrarsız ve değişken olan bağıntıların. Bir toplumsal oluşum, uluslararası hukuk, iktisadi sistem yok: Her şey fantezi tarafından, koşulların keyfi doğrultusunda ve rastlantının, kalabalığın kaprisinin, yozlaşmanın ya da gücün, ortak çıkarların üretimine sunduğu kişilerin aklına göre yönetilmekte. Size sayfa 173'ü aktarıyorum:

"Toplum özgün bir yetke, dışsal bir erk değildir; kendisine özgü bir çevresi yoktur; içerisinde sosyal varlıkların görevlerini yerine getirdiği bir *ortamdır*, nasıl ki gökyüzü de göksel çevrelerin devrimlerini tamamladıkları ortam ise."

Kimi merkezîyetçiler için toplum veya Devlet her şeydir; birey bir hiçtir; toplum ya da Devlet, bireyi sönümler. Size göre toplum bir hiç; erkek ya da dişi, birey var sadece; toplum, bireylerin kendi aralarındaki ilişkiler bütünü imlemeye yarayan bir sözcük (sanki bireyler ilişkileri sürdürebilir fakat somut bir bütünü, onları aşan üstün bir gerçekliği kendiliğinden yaratamazlar-

20 Krş. *Vergi Kuramı* ya da bireysel özgürlük ve siyasi özgürlük dengesi.

mış gibi!). İlk iddia, despotizmle aynı şey olan komünizme varır, diğerleri de anarşiye ya da fanteziye; fakat fantezi ve anarşi, doğaları gereği uygulanamaz olduklarından, nominalistlerin güce çağrıda bulunması gerek; Ufkun iki uç noktasından yola çıkarak tiranlığa böylece varmaktayız.

Her daim keşmekeş; her daim hazlarca ve şehvet idealizmiyle yönetilen, sırtını güç gereksinimine dayamış kargaşa.

Anladınız mı hanımefendi? Bugün, ona karşı kesin görüş belirtilen komünist sistemi desteklemeye cesaret edemez, hocanız Bay Enfantin. Ancak, sosyal varlığın gerçekliğini yadsıyarak ve sadece ideale, yani haz fantezisine tabi kılınmış değişken ve keyfi bir adaleti kabul ederek, kaçınılmaz biçimde komünizmin, bir karmaşanın, genel bir pornokrasinin içine düştüğü de açıktır.

Son bir alıntı bunu kanıtlayacak.

VI. Kitapçığiniz, *Sentez Özet* başlığı verdiğiniz bir dizi soru ve cevapla son buluyor. Sentez sözcüğü burada kasıtlı olarak kullanılmış. Bay Enfantin'in sentezini, orada burada gayet güzel alay ettiğiniz *Antinomi*'min karşısına koymak istemişsiniz. Sayfa 152'de bunu bizzat ilan ediyorsunuz: "Bay Proudhon'un temel yanılgısı, iki terimi bağıntıları dâhilinde incelemek oldu; bu bağıntıları, söylemlerini ve gerçek anlamlarını belirleyen ÜÇÜNCÜ BİR TERİME isnat etmek istemedi."

Bay Enfantin ise tamamen saf. Zavallı kadın! Bay Enfantin'in, triadın bizzat babası olan iyi kalpli ve ahlaklı Pierre Leroux'yu zaten muazzam bir gülünçlükte yüz arşın geçtiği bu teslisvari tartışmanın içerisine dalma cesaretini nasıl buldunuz kendinizde? P. Leroux'nun bana yapmaya cüret ettiği ufak iğnelemelerine karşın, onun için iyi kalpli ve ahlaklı diyorum: Isırması nafile, acıtmıyor, hiç dişi yok.

Pek şaşırtıcı suçlamalarda bulunduğunuz felsefenin intikamı adına size şunları kanıtlamam mı gerekiyor hanımefendi? Başrahibiniz, sözde senteziyle sizi sefil bir biçimde yanılttı; onun

diyalaktığı Hegel'inkinin bir karikatürü; antinomi çözülmez; karşıt terimler birbirlerini tartar sadece; aralarında bir denge iki ucun karşılıklı *eylemiyle* oluşur, üçüncü bir terimin müdahalesiyle değil; hiçbir erk değer belirleyemez; bu belirleme sarrafların bir *uzlaşısıdır* ve yalnızca takas eğilimine uygulanabilir; bu suretle, ağırlık, ölçü, değer için doğal bir birim veya ayar yoktur ve bu isimle adlandırılanlar da salt uzlaşılardır; sizin banka teoriniz simsarlık teorisidir, vb. Tüm bunlar epey uzar gider ve sizin için daha anlaşılır bir hal de almaz. Örneğin, kanıtlama işini bir kenara bırakıp yol almayı tercih ederim: Bu sizin için daha eğlenceli olur, içinize daha çok dokunur, daha fazla etki yaratır. Şu bir hayli ilginç: Bay Enfantin'in *sentez* yani Triad²¹ vasıtasıyla PORNOKRASI'ye nasıl vardığını göreceksiniz.

1848'de bir gün Banque du Peuple'ün²² ilkelerinin sunumunu yaptığım bir birleşimde, Pierre Leroux'nun, bu ilkelerin *Triad yasalarına* baştan sona aykırı olduğunu bana göstererek benim sistemimi çürütmeye teşebbüs ettiğini hatırlıyorum. Sabırsızlanmıştım ve bu konuda her şeyin muhasebedeki gibi iki terim üzerinde döndüğü göz önüne alındığında, Triad'ın finans alanında, iskontoda uygulanabilir olmadığına filozofun dikkatini çekmek istiyordum: *Borç ve alacak, aktif ve pasif, satış ve alış, tüketim ve üretim* vb.: “Sizin ekonomi politiginiz”, diye haykırdı P. Leroux, “yanlış! Muhasebeniz yanlış! Ben Triad adına size şunu söylüyorum ki, defterler ÜÇ taraflı kayıtlı tutulmalı; *çift taraflı* kayıtlı değil, bu saçma!” P. Leroux'nun, defterlerin çift taraflı

21 T.S.N.: Üçlü. “Triad, eski inanışlardan bireysel ve üzerinde düşünülmüş yeni bir din yaratma girişiminde bulunan Pierre Leroux'nun öğretisinin kilit unsurudur. Leroux burada, her insanda mevcut üçlü bir eğilimi tasvir eden Triad dâhilinde yeniden oluşturulmuş bir Teslis dogmasından faydalanır. (Mistisizme, hatta cinnete ve batıl inançlara götürebilecek) duyguyu, (duyumculuğun fakat aynı zamanda materyalizmin ve ateizmin de kökeninde yatan) duyumu ve (rasyonalizme ve sonradan da pozitif bilimlere yöneltmiş olan) bilgiyi bir araya getirir.” Bkz. *Les Amis de George Sand*, sayı 22, s.31, 2000.

22 T.S.N.: 1835-1895 yılları arasında faaliyet göstermiş bir Kanada bankası.

kayıtla tutulmasını sefalet ve proletaryayı doğurmuş olmakla suçladığı anı yaşıyordum.

Bay Enfantin'in sentezi, algılama ve uygulama şekli P. Leroux'ununkinin tıpatıp aynısı; bu iki reformcunun arası nasıl açıldı anlamıyorum.

Düşünmek tartmaktır, der Bay Enfantin. Bunu ortaokuldan beri biliyoruz; ancak tartma sadece bir kıyas biçimi olduğundan şöyle deriz: Eğer düşüncenin içerisine, düşünmenin *mukayese etmek* olduğu kıyasından başka hiçbir şey girmeseydi, ifade daha genel ve dolayısıyla da daha iyi olurdu.

Mukayese ya da tartma edimi iki terim içerir: *Hiçlik hiçlikle mukayese edilemez*; bu bir mantıksal belittir. Bay Enfantin iki terimle yetinmiyor, ona ÜÇ tane gerekmekte. Madem ki mukayesenin sonucu olarak, kıyas daha çok sayıda nesneyi kapsadıkça daha yüksek oluyor, kendisine dört terim verebiliriz, yüz tane, bin tane verebiliriz. Ancak burada bahsedilen, bir temel mantık işlemi ve dolayısıyla da olabilecek en kolay ifadesine indirgemenin söz konusu olduğu bir işlem. Şu durumda, mukayesenin en azından üç terim mi yoksa sadece iki tane mi içerdiğini soralım.

Bay Enfantin *terazi*yi örnek olarak ele almış. Tercümanı Bayan J*** L***'nin ağzından anlatıyor, sayfa 153'te:

"İki ağır cismin ağırlık bağıntıları dâhilindeki mukayesesinde, terazinin daha ağır ve daha hafif olanı gösteren iki kefesi zaten mevcuttur; ancak aradaki farkı belirlemek için, bu farkı ifade etmek ve olguya dönüştürmek için, terazide bulunan veya işlem esnasında sizin teraziye ilave ettiğiniz fakat kendi birimsel normunda, tartma ediminden önce ve ondan üstün olup genel yerçekimi yasasına bağlı, (üzerlerinde birimlerin yazdığı terazi ağırlıkları gibi) bir ağırlık ölçütü gereklidir. Bu işlemde bir fenomeni kendi yasasına maruz bıraktınız, onu birime indirgediniz; iki şeyi kendi aralarında, genel yasayla bağıntıları dâhilinde mukayese ettiniz ve yeni bir olguyu formülleştirdiniz. Pekâlâ!

İdrakımız da aynı biçimde yol alır; yalnız, canlı olan idrakımız, işlemin aynı anda hem etmeni hem de aracıdır. Terazi gibi onun da kendi kefeleri ve kendi ölçüsü vardır.”

Bu abuk sabuk sözlerden hiçbir şey anlamıyorsunuz, değil mi hanımefendi? Ben de öyle. Size, en azından, açıkça söyleyebileceğim şu ki, üçüncü terim Bay Enfantin’in beynindeki bulut; hepsi bu. Sözelimi terazi, yerçekiminin Gezegenler Sistemi’nde örneği bulunan bir uygulamasıdır. Bu durumda, birbirlerini çeken, birbirlerine yerçekimiyle çekilen, birbirlerini tartan *Dünya* ve *Ay* bir denge oluşturur. Burada üçüncü bir terim yok zira o zaman Dünya ile Ay arasındaki fenomen yine aynı şekilde var olmakla beraber, Güneş ve diğer tüm gezegenler var olmazdı. Bakkal komşunuzun kullandığı tartıda da hadise bütünüyle aynı gerçekleşir: Kütleleri mukayese edilmek istenen iki nesne, Dünya ile Ay gibi birbirlerini tartar; hepsi bu. Yalnız, işlem, bahsi geçen nesneleri kendisine çeken ve onların karşılıklı çekimini, deyim yerindeyse, kendi *üstün* çekimi aracılığıyla ortadan kaldıran yeryüzünde gerçekleştiğinden, bir baskülün tablaları üzerine yerleşmiş vaziyetteyiz ve bu esnada da, kıyas yoluyla, sadece diğer kişiden değil, her iki kişiyi taşıyan Dünya üzerinde de kimin daha ağır geldiği konusunda hükme varıyoruz. Görüldüğü üzere fenomen karmaşıklaştı fakat yalın halinde de bu denli düalist ve bunun kanıtı da, tartım yapılırken, çekimi, deneyin biçimini değiştiren Dünya’nın göz ardı edilişi.

Burada, Bay Enfantin’i yanılttığı gibi sizi de yanıltan şu ki, hanımefendi, satıcı malını tartarken onu ilk nesneyle kıyaslamaz: Bunun için, Devlet mührüyle damgalanmış, katları ve askatları bulunan, tüm nesnelerin kütlesiyle ilişkilendirilmesinde herkesin uzlaştığı bir AĞIRLIK kullanır. Böylece, bir horozun ağırlık açısından bir tavşana, bilmem şu kadar düzine yumurtaya, bilmem ne kadar buğday tanesine eşit olduğunu söylemek yerine, kaç kilogram geldiğini söyleriz (burada birim olarak alınan kilogram ya da desimetreküp, Bay Enfantin’in üçüncü gücü); ancak bu sadece, doğada bir ağırlığa sahip, ölçülebilen ve

kıyaslanabilen cisimler miktarınca benzer uzlaşılarda yeri doldurabilecek bir uzlaşa ve her daim şu anlama gelmekte: Tartma ya da kıyaslama edimi ikilidir, iki terimi kapsar, ne daha az ne daha fazla. Sıfır derecede damıtılmış bir litre ya da bir desimetreküp suyu tartının düzenleyicisi ve prototipi yapmak, ticaret pratiği açısından iyidir ancak felsefede hiçbir şey ifade etmez, ekonomi politikte de: 7 yaş altı çocuk saflığı bu.

Bay Enfantin mübadeleyi, parayı, bankayı, tartma işlemi gibi uslamlıyor. Ona göre, değer kıyası da üç terim içermekte: 1° Mukayese edilen iki farklı nesne -mesela bir şapka ve bir çift çizme- ve onların değerini ifade eden üçüncü bir nesne yani PARA. Ancak burada da, ticari işlemlerin kolaylığı ve sürati adına tüm mallar arasından seçilmiş paranın, kilogram gibi bir uzlaşa simgesi olduğu açık; üç terim yok, her zaman sadece iki terim mevcut: Ekonomi analizi buna ilişkin söylenecek hiçbir söz bırakmamış.

Bu iki örnek, Bay Enfantin'in eşsiz mantığını göstermek için kafi. Uygulamalara geçelim. Uygulamalar tuhaf: Bay Enfantin'in *sentezci* felsefesi, *arabulucu* felsefesi şeklinde adlandırılabilir.

Örneğin, tartımda terazinin iki kefesinin yeterli olmadığını, *tartım birimini* ifade eden ağırlığın da gerektiğini söylüyor size. Terazide konan iki cismin ona göre karşılaştırıldığı ve takdir edildiği bu birim, genel yasama organı olan Devlet tarafından belirlenir. Ağırlık ve ölçülerin mucidi olan Devlet, şu halde, tüm tartımların zorunlu arabulucusudur: Tartım bazı durumlarda kamusal bir işlemdir ve tartı da onun için belli bir verginin ödendiği kamusal bir araç olmuştur. Bunun izleri halen mevcut. Ben ise tüm bunların bir kurmaca olduğunu ve hiçbir şey ödemememiz gerektiğini söylüyorum.

Takas için de aynısı geçerli: "Takasta", diyor, -yine Bayan J*** L***'nin kaleminden, sayfa 158-, "iki tekil erkin, yani bir satıcı ve bir alıcının bulunması yeterli değil; değeri belirleyerek taraflar arasında birliği sağlayacak ve tikel bir olgu olan takası sosyal düzen çerçevesinde oluşturulmuş genel bir yasaya bağlayacak üçün-

cü bir erk de gerekli. Diğer bir deyişle, bu üçüncü erk tröstün/şirketin müdahalesini temsil eder ve tröstün aracı da paradır.”

Az önce gördüğümüz gibi, tröstün satış ve alışlar üzerinden tahsil ettiği vergi, dolaşım, patent ve lisans vergileri buradan gelmektedir. Fransa'nın eski kralları paranın yalnızca bir simge olduğunu ve 1 frank ayarındaki bir sikkeye 5 franklık, 10 franklık ve 50 franklık değerler biçme haklarının bulunduğunu iddia edecek kadar ileri gitmişlerdi; kalpazan olmuşlardı.

Ben ise bilakis şunu söylüyorum; para bir salt uzlaşma olgusudur, trampa çeşitliliğini azaltmanın bir yoludur; gerçekte, *ürünler ürünlerle* mübadele edilir; para da sahip olduğu imtiyaza karşın bizatihi bir metadır; nasıl ki ilkel toplumlar da gayet güzel reddedilmişse, biz de bugün onu bütünüyle reddedebiliriz; ticaret, her ne olursa olsun, özünde ücretten muaftır ve hiç kimseye ödeme yapma hakkı yoktur.

Aynısı Banka için de geçerli. Bu noktada Bay Enfantin kendi *sentezini* savunarak, kendi kutsalı için, kendi mihrakı için savaş vermekte.

Tartma ediminde üçüncü bir terimin müdahalesi gerekiyorsa ve *takasta* da durum aynıysa, paranın kullanımı ve takasın daha karmaşık bir uygulamasından başka bir şey olmayan *kredi* işlemlerinde de aynı olacaktır. O halde, üçüncü bir terimin müdahalesi burada da gerekecek ve bu müdahale, Devlet tarafından yetkilendirilmiş Banque de France'ın [Merkez Bankası], keza yetkilendirilmiş gayrimenkul ve menkul Kredi firmalarının, imtiyazlı komisyoncuların vb. müdahalesi olacaktır. Bu hizmetlerin tamamı için bir vergi alınacak; bu ya *iskonto* olacak ya *acyo* ya *komisyon* ya da *faiz*; tüm bu sözcükler, tek bir şeyin nüanslarını ifade etmekte: müdahale hakkı.

Ben ise aksine şunu diyorum: Bir toplum bankasının tesisi için üçüncü bir erkin müdahalesinin hiç gereği yok; bu üçüncü erk salt kurmacadan ibaret. Devlet burada, yurttaşların *karşılıklı-*

lığından başka bir şeyi temsil etmez ve karşılıklılık da aslen, muhasebede olduğu gibi, iki terimi varsayar: *Borç* ve *kredi*, ödünç veren ve ödünç alan. Belçika'da birçok örneği bulunan karşılıklı kredi bu minvalde düzenlenir; sonuç olarak, günün birinde kredi de tıpkı ticaret gibi yalnızca işlem masraflarından elde edilen gelirle uygulanabilecek ve uygulanmak zorunda kalacak.

Saint-Simon okulunun son yıllarda nasıl faaliyet gösterdiği bilinmekte. Proletaryayı lağvetmeleri ve sefaleti iyileştirmeleri gereken bu havariler, 2 Aralık'tan sonra elverişli bir fırsat bulup ve hizmetlerinin kabul görmesini sağlayıp çok büyük bir sermaye hareketi yarattılar ve kredi arabulucuları olarak, her efektif üretim öncesinde devasa kârları kendilerine mal etmekle işe başladılar. Havarilik onuru önce kitleyi zenginleştirmelerini ve kendilerinin de en son pay almasını gerektirirdi; nasıl ki bir ordu geri çekilirken ordu komutanı son sırada yer alıyorsa; nasıl ki bir gemi batarken kaptan gemisini en son terk ediyorsa. Bay Enfantin ve sentezciler kendi komisyonlarını aldılar; hepsi milyoner. Fransa onlardan daha mı zengin? Bunu, gelirleri kuşkusuz ki ürünlerdeki fiyat artışı oranında yükselmemiş olan halk tabakasına soruyorum; bunu, *dörtte üçü* servetini kaybetmiş olan küçük burjuvaziye soruyorum. Bugün Fransa'ya refahı, özgürlüğü, eşitliği sadece *hizmetlerin bedelsizliği* geri getirebilir: Bay Enfantin'in açıkça ilan ettiğiyle taban tabana zıt bir ilke bu.

Bu olguları hatırlatırken Bay Enfantin'in kendi çıkarlarından feragat ettiği konusunda şüphe uyandırmadığımı da dikkate alınız: Size ilk ve son kez söylüyorum, hanımefendi, erkekleri de kadınları da gördüklerinden çok daha iyi olarak kabul ederim.

Bay Enfantin bir otorite ilkesinin gerekliliğine fazlasıyla ikna olmuş. Devlet'in nüfuzuna ve toplumsal hiyerarşiye inanmakta. Sosyal erkin yani Bay Enfantin'in metafiziğinin temelini oluşturan bu bileşik erkin, birleştirdiği terimlerden önce geldiğini ve onlardan üstün olduğunu düşünüyor; dolayısıyla da bu varoluşun kutsal olduğunu ve her şeyin ötesine geçtiğini.

Bu doğrultuda, Bay Enfantin papa olmaktan ve dünyayı kendi öğretilerinin yoluna döndürmekten umudunu kesmediği için, yeni bir ruhban takımı kurmak adına paranın zaruri olduğunu ve iktidarın da parayla geleceğini düşündü; o ve şürekâsı servet edinmek için sabırsızlanıyordu. Bunda tereddüt de etmedi çünkü onun ve arkadaşlarının servet edinme yöntemi, kendi metafiziğinin bir uygulamasıydı; kendisini prensipte ve pratikte kusursuz addediyordu. Eh! Peder Enfantin'imi tanırım ben; bizim aramızda iftira yoktur, kıskançlık yoktur, hakaret yoktur; ölümüne bir savaş vardır sadece!

Bay Enfantin'in felsefesinin neden ibaret olduğunu görüyoruz; mantıkta bunun adı *soyutlamak, uzlaşmak*; buna bağlı olarak da, eskiden siyasette "tanrısal hak" olarak adlandırılırdan ve ahlakta ise ruhban takımından başka bir şey olmayan bir aracılık müessesesi yaratmak. Dahası, Bay Enfantin aslen hükümetçidir ve ruhbandır, eski sağı kökten değiştiren ve Enfantinci sentezi önceden çürüten 89 Devrimi'ne rağmen.

89 İlkeleri'ne göre insan kendi kendisinin efendisidir, öncüsüdür, prensidir, yargıcıdır, papazıdır; emek, takas ve kredi kuramları üzerinden, bir kişinin karşılıklılıkla nasıl kendi kendisinin ödünç vereni, komanditer ortağı, patronu, işçisi, hizmetkârı olduğunu eskiden anlatmıştım.

Bay Enfantin bunu böyle algılamamakta: Tüm bu vakalarda, özgürlüğü, eşitliği, özerkliği yok eden bir aracıyı, *üçüncü bir erki* ortaya çıkarıyor; bu ebedi aracılık için ödeme yapma *hakkı* ise katiyen unutulmuyor elbette. Bay Enfantin'e göre yargıç nedir? Tarafların haklarını açıklayan, onların uzlaşmalarını yorumlayan ve eski zamanlarda bunun karşılığında baharat alan bir üst-aracı. Ben diyorum ki yargıç, yetkilerini ona başvuran taraflardan alır, her insan bir adalet uygulayıcısıdır ve savcının işlevi de esasen tanıdığıyle aynıdır, onunkinden daha fazla değil.

İngiltere, Amerika, Belçika, İsviçre vb. özyönetimi onayladılar ve söylemlerini de en başarılı uygulamayla ispatlamaktalar.

Yasa, diyor bu uluslar, ortak iradenin dışavurumudur: Kendisini göstermek için sadece muhalif bir tartışmaya, bir oya gereksinim duyar; sonrasında bakanlar kurulu tarafından uygulamaya konur. Burada herhangi bir aracı otoriteye hiç ihtiyaç yok. 89 Devrimi de aynısını ifade etti: Bu nedenle, monarşik oldukları söylenen ve kaynağını ondan alan muhtelif oluşumlar, kralın, idarecinin ya da başkanın, yalnızca yasayı uygulama sorumluluğunun bulunmasını istedi; bu amaçla da bakanlar kurulunu kurmasını fakat onu geliştiren kişi olmasını talep ettiler, yaratan değil! Eski anılardan mülhem bazı partiler kralın şahsi iktidarını ve tacın imtiyazını artırmayı, kısacası, meşruti kralı, Bay Enfantin'in ve eski rejimin yöntemine göre bir aracı haline getirmeyi denediler. Ancak bu teşebbüs o zamandan itibaren başarısız oldu; nedenlerini hatırlatmanın lüzumu yok. Monark'ın dokunulmazlığı kurmacasının Fransa'da benimsenmediği söylendi; kuşkusuz ki Monark kendi yetkilerinin dışına çıktığında. Oysa yasal yetkilerinin sınırları dışına çıkmayan bir hükümet örneğini henüz görmedik; hepsi yasa dayatmak istiyor; hepsi otorite oluyor. Bay Enfantin'in ve okulunun tam anlamıyla liberal olmadığı da anlaşılmakta.

Emek hususunda da yöntem yine aynı. Bay Enfantin Saint-Simon'un *"her kişiye, yeteneğine göre; her yeteneğe, yaptıklarına göre"* özdeyişini bu minvalde açıklıyor. Kim değer biçecek, diyor, yeteneğe? Kim değer biçecek esere? Bu, yetenek sahibi birey değil, hak ettiğini abartmakla ilgilenen üretici değil, ona para ödeyen ve onun fiyatını düşürmekle ilgilenen kişi de değil. Şu halde, kamu yasasının yorumlayıcısı ve bir organı olan, görev ve ücretleri dağıtan, mevki ve becerilerin tahsisini yapan *üçüncü bir erk* gerekli. Ménilmontant'da işler böyle mi yürüyordu?

İşte karşınızda tüm şunlardan bir demet: Katoliklik; tanrısal hakkın dini; bir ruhban sınıfının gerekliliğini ilan eden, rahibi insanın vicdanı ve özgürlüğü arasında, yargıcı taraflar arasında, bankacıyı ticarette, prensi de tüm sosyal ve siyasi ilişkilerde aracı kılan. Katoliklik, evlilikte herhangi bir aracının varlığını ge-

rektirecek kadar ileri gitmemiştir hiç. Rahip, eşleri takdis ederdi fakat birbirlerini seçme özgürlüğünü onlara bırakırdı; birleşim esnasında ortada görünmezdi. Aynısı, resmi evlilik işlemlerinden sorumlu belediye görevlisi için de geçerli: Eşlerin *beyanını* alıyor ve kayda geçiriyor, filanca kadın ile filanca adamın karı-koca olduğunu herkes bilsin diye.

Bay Enfantin'de aynı kısıtlama yok. Erkek ve kadın, diyor size, denklemin ilk iki terimi. Peki onları birleştirecek üçüncü erk nerede? Bu erk yine toplumdur, diyor aslında size, yani onun yetkilerinin emanetçisi olan prens ya da başrahip. Öyleyse bu aracı, birleşmeyi sadece tasdiklemekle kalmıyor, onu şekillendiriyor da. Enfantin'in teorisine göre eşlerin *becerisini*, karşılıklı *uygunluğunu* değerlendiren, bu aracı. Kısacası, onların duygudaşıklarına ve karşıt hislerine dair sahip olduğu belli bir bilgiye istinaden erkeklere karılarını, kadınlara kocalarını dağıtan o: Sonradan karşılıklı aşkları tükendiğinde boşanmalarını ilan eden de o, onları yeni ilişkilere sokan da; özetle, aşk birliklerini yapan ve bozan, onların sürelerini belirleyen kişi, androjin rahip. Zira her şey *görecelidir*, zira *ideal* değişir, bunu unutmayalım; zira neticede aşk SERBESTTİR.

Gelgelelim, bankada, siyasette vb.de olduğu gibi burada da *arabulucunun* vergi alma hakkının bulunduğunu varsayarsak şayet, böyle bir arabuluculuğun neye dönüşebileceğini düşünmeyi size bırakıyorum. Şu ana kadar pornokrasi kapsamında devam ettik; peki şimdi, insanların kadın ve koca gereksinimlerini temin etmekten sorumlu prens-başrahibi nasıl adlandıracaksınız? Bu senteze ne diyorsunuz? Fuhuş jargonunda var onun bir adı.

Burada kesiyorum: Sizin metafiziğinizin, Bay Enfantin'in metafiziğinin, karışıklıktan, karmaşadan, kaotizmden, soyutlamalardan ve gerçekliklerin inkârından başka bir şey olmadığını bu sayfaları okuyacak herkesin anlamasını sağlayacak kadar anlattım ve *soyut*, *somut*, *mutlak*, *görece*, *kesinlik*, *hakikat*, *evrensel*, *yasa*, *tez*, *antitez* ve *sentez*, *ideal*, *adalet*, *ilerleme* sözcüklerinin

manalarını kavramadığınızı da. Tüm felsefenizin kavram karmaşasına indirgenebileceğini ve kavram karmaşasının sizi *hukukta, bilimde, sanatta ve geleneklerde salt fanteziye*, devlet yönetiminde keyfilğe, ticarete simsarlığa, adalette rüşvetçiliğe, aşkta fuhuşa ve kadın satıcılığına, hepsini tek kelimeyle özetleyecek olursak, PORNOKRASİYE yönelttiğini anlattım.

Bunun sonrasinda, evlilik teorime ilişkin tenkitlerinizi cevaplamama ne hacet? İtirazlarınız, sizi niteleyen entelektüel suiistimalin neticesi; hiç anlamayan ve suiistimali açıkça ilan eden bir kişiye cevap verebilir miyim ben hiç?

Evlilik çiftinin tüzel bir organ olduğunu, insan toplumunun aslen doğa tarafından bahşedilmiş ve meydana getirilmiş en eski unsuru olduğunu inkâr etmektesiniz. Bu anlaşılıyor; adaleti tanımıyorsunuz; adalet, size göre, bireyin vicdanında yaşamayan ve bir anlam kazanmak adına, onun üstünlüğünü sağlayacak üçüncü bir erke -Tanrı, prens veya başrahip- gereksinim duyan, değişken bir fikir sadece.

Varlığını tanıdığınız evli çiftlerin ise kolektif gerçekliğini yadsıyorsunuz çünkü aklınız kolektif varoluşları kavrayamıyor ve bu çifti bir aşk mekanığı haline getiriyorsunuz.

Evliliğin bozulmazlığını reddediyorsunuz; bunun nedeni gayet açık. Bana göre vicdanın ilk temel kuralını ifade eden evlilik bozulmaz olmalıdır çünkü vicdan değişmezdir. Edilen yeminler evliliğin bir sembolüğüdür; kendisini zapteden erkek, bir simge olmak zorunda değildir artık. Size göre ise aksine, adalet yalnızca değişken bir bağıntıdır; kendisi de değişken olan idealin emrindedir; öte yandan, evlilik ya da daha yalın biçimiyle cinsiyetlerin birliği, aşkın aracıdır; en önde gelen ve en güçlü fakat her daim değişken, daha fazla ya da daha az hassas olan idealdir. Bu bozulmazlığı nasıl onaylarsınız? Bu konu hakkında şu tuhaf muhakemeyi kuruyorsunuz: Devlet *ebedi yeminleri* iptal etti. Hâlbuki bozulmaz evlilik herkesin kendi keyfince yapabildiği fakat artık, kabulünü Devlet'in gerçekleştirmemesi gereken ebedi

bir yemindir. Dindeki ebedi yeminlerin, ebedi olan evlilik örnek alınarak tesis edildiğini de göremiyorsunuz siz!

Aileyi reddediyorsunuz; bunun nedeni de gayet açık. Eşler, hukukun uygulanması, gerçekleşmesi ve yayılması noktasında bağlılık yasası altında birleşmediğinde, çocukların doğumuyla ve sonradan da onların evlilikleriyle büyüyecek tüzel bir oluşum meydana getirmezler. Bu, kocayla karısı arasında aracılık eden üçüncü bir erkin tahakkümü altındaki bir serbest aşk toplumdur; dünyaya getirilen çocukların eğitimi geçici süreyle bu topluma emanet edilebilir fakat bahsi geçen ve ebeveynlerden ziyade üçüncü erkin yetkisine tabi olan çocuklar üzerinde bu toplum ne herhangi bir yasal hakka ne de mülkiyet hakkına sahiptir.

Veraseti de reddediyorsunuz: Bu doğal çünkü ne evliliğin tüzel değerini kabul etmektesiniz ne aileninkini ne çocuklarinkini ne de babalığın ve nesebin değerini; size göre tüm mülkiyetler, tüm işler, tüm zenginlikler, insandan, yurttaştan, işçiden, mal sahibinden önce gelen ve üstün olan üçüncü bir erkin yetkisine tabi. Hükümetin etkisini sürekli biçimde saf dışı bırakmayı hedefleyen ben, mal varlığının babadan çocuklara sorgusuz sualsiz aktarılmasını mantıklı, doğal ve ahlaki buluyorum; bir idarenin keyfiligiğindense doğanın hatalarına maruz kalmayı yeğlerim. “*Her kişiye, yeteneğine göre*” vecizesi uyarınca her şeyi tepeden bakarak değerlendiren siz ise bilakis, kamu ya da ruhban otoritesini, yeteneğin ve ortaya konan işlerin yargıcı niteliğiyle sürekli müdahil kılmaktasınız.

Biri gücü diğeri ise güzelliği baskın biçimde temsil eden erkek ve kadın içsel yargılamaya dayalı vicdan yapısı bakımından eşdeğer iken siz onları dışarıya tabi vicdan yapısı bakımından eşit olarak ilan ediyorsunuz ve bunun sonucunda da kadınlar için görev, iş, endüstri ve yetki benzerliği talep ediyorsunuz. Bu apaçık bir karmaşa, fakat kendi içinde tutarlı ve ayrıca gerekli de. Aile yadsınmış, erkeğin tacı elinden alınmış, kadın cariye düzeyine düşmüş, evlilik sekse indirgenmiş, çocukların eğitimi kamu

otoritesinin himayesine girmiş ve dolayısıyla da özel hayat bir hiçe dönmüş vaziyetteyken, kadının da kamu görevlisi olması gerekir elbette, bir hiç olmanın hemen öncesinde. Bu durumda da, doğaya ve sağduyuya rağmen, kadına cinsiyetinin dışında nitelikler aramak ve kadın için daha büyük kaslar, daha büyük bir beyin, daha güçlü sinirler yaratmak adına kendinizi zorluyorsunuz; onu erkekleştiriyorsunuz, onun tabiatını değiştiriyorsunuz, onu çirkinleştiriyorsunuz, kısacası, onu *bağımsızlaştırıyorsunuz*. Bunun kendi içinde tutarlı olduğunu size yinelıyorum; sonuna kadar karmaşa.

Mümkün olduğunu kabul etsem de bu bir keşmekeş; aile kalmamış, adalet kalmamış, erdem kalmamış, aşk kalmamış. Adalet bir din değil artık.

Neden, diye sormuşsunuz, eğer *güç* ile *güzelliğin* eşdeğerliği doğruysa, erkekle kadın içsel yargılamaya dayalı vicdan yapısı açısından denk oldukları gibi, dışa bağımlı vicdan yapısı hususunda da neden denk olmasınlar? Buna şöyle cevap verdim: Güç ve güzellik, ölçülemeyecek kadar geniş şeylerdir; birinin hizmetleri satılabilir, diğerininkiler satılamaz. Bu, hakikati, güzelliği ve adaleti ticaretin dışında bırakan ve onların, tek başlarına takasa uğrayan endüstriyel üretimlerden farklı biçimde, satılık olmadıklarını belirten estetik ilkesinin uygulanmasıdır. Ancak, her şeyi *üçüncü terimin* yardımıyla gerçekleştiren siz bu görüşte değilsiniz; diyorsunuz ki: *Güçle güzellik arasında bir karşılık vardır*; bu da, gücün güzellik için pekâlâ ödeme yapabileceği anlamına gelir ve neticesinde kadının satın alınabilirliğini teşkil eder. Burada güç paradır; güzellik bedendir; üçüncü erk *genelevdir*. Siz de oradan dışarı çıkmazsınız, *aşk için seviştiğiniz*, yalnızca göreceli hakikatlerden ve göreceli haklardan tanıyacağınız *ideal* için *ideali* aradığınız, kendi sentezinizi yani otoriteyi çözüm olarak ileri sürdüğünüz müddetçe. Bir idealist için (bunu anlamamanıza şaşıyorum), sizin cinsiyetinizin değerini en çok artıran şeylerden biri bu.

Eğer, diye yanıtlıyorsunuz, oradan çıkarsam, kadını erkek kadar üretken kılacağım. Bu durumda erkek ve kadın, ürünü ürünle, aşkı aşkla takas eder.

Tamam, kabul; eğer kadın gerçek anlamda çalışırsa! Peki ya, Amerika'da olduğu gibi, çalışmazsa? Son safha: roller değişilir.

Eşitlikten bahsediyorsunuz. Bu belirsizliği gidermek gerekli.

Siz eşitlik istemiyorsunuz, sizler birer aristokratsınız. Size *odalar, sığınaklar* lazım, kadın efendilerinizi, kadın başkanlarınızı, kadın yargıçlarınızı vb.lerini oyalamak için.

Size göre iki cinsiyet, cinsiyetler ve şahıslar bakımından eşit ya da denk, bu doğru; ancak bundan, erkek ve kadın tüm bireylerin kendi aralarında eşit olduğu sonucu çıkmaz; bilakis. Saint-Simon hiyerarşisi eş-değersizlik üzerine kuruludur.

Ahmakları bununla kandırıyorlar. Bay bilmem kim eşitlikçi geçiniyor çünkü tüm erkeklerin eşitliğini hedeflemekte; erkeklerle kadınların eşitliğini hedefleyen bizler ise çok daha eşitlikçiyiz, vs.

Benim görüşüm farklı.

Tüm bireyler, aynı soydan gelen insanlar, kanun önünde eşittir ve eğitimin amacı da onları bilimle, sanayiyle, sanatla ve çalışmayla eşdeğer kılmaktır.

Erkek ve kadın, içsel yargılamaya dayalı vicdan yapısı bakımından kişisel temelde eşittir fakat erkek, kadın-erkek çiftinin yetilerinin farklılığı göz önüne alındığında, çalışma hususunda ve ilişki yaşantısında üstün gelir; kadın yalnızca evlilikle ve evliliğin ona yüklediği görevleri yerine getirmekle itibar kazanır. Diğer tüm eşitlikler asılsızdır.

Şöyle demişsiniz: "Kadında olduğu gibi erkekte de güç, akıl, yetenek, sınırsız sayıda çeşitlilik gösterir. Bünye değişimiyle iki cinsiyet arasında her şeyi eşitlemeyi başarıp başaramayacağımızı kim bilebilir ki? Kim bilebilir kadının da erkek kadar güçlü ve

çevik, bilim yapmaya onun kadar muktedir bir hale getirilemeyeceğini? Erkek, kadının güzelliğini, zarafetini, sevecenliğini edinir belki, kim bilir?”

Dik kafalı acizlik böyle muhakeme kurar işte. *Belkilere* bağlanır kalır. Bu “belki” yine sizin fikir karmaşanızla ilgili. Bu tıpkı şunu demeniz gibi: “Benim anlayışıma göre her şey göreceli, her şey farklılaşır, her şey değişir ve her şey dans eder. Bunun doğada da aynı olmadığını kim bilebilir ki? Kim bilebilir meşenin saza, güvercinin kirpiye dönüşmekte ya da tam tersinin gerçekleşmekte olmadığını? Dünya da Güneş’in etrafında yüz bin yıl fırıl fırıl döndükten sonra onun içerisine düşer belki, kim bilir?”

Size belkilerle karşılık veren insanlarla beraber akıl yürütün haydi. Dünya’nın sonunun gelebileceği düşüncesiyle kanunlar çıkarın! Doğadaki yasa ve türlerin değişmezliğinin inkarı: akıl hastalığı belirtisi. Bunu Bayan Jenny d’H***’de görmekteyiz.

“O halde, ilerleme nedir?” diyerek itiraz etmişsiniz (s.81). “Gorilin ya da gibbonun dişisi, erkeğiyle neredeyse aynı güçtedir ve erkeği de dişisiyle neredeyse aynı güzelliğe sahiptir. Adem ile Havva arasındaki fark bundan fazlası değil.” Hemen ardından da Voltaire’in mısralarını aktarmışsınız.

Bunu yazan ve kıt saygısıyla atalarına tanıklık eden sizsiniz hanımefendi. Kadını (bağımsızlaşmış kadını elbette) dişi maymunla kıyaslamış olmanız bile beni başka ortamlarda gayet yersiz biçimde eleştirmekten alıkoymuyor sizi.

Pekâlâ hanımefendi! İki mevzuyu karıştırıyorsunuz: ilerleme ile ırkların sıralamasını. Günümüzde uygar tüm halklar, medeniyetin çeşitli evrelerinden geçmiştir: yabanıllık, barbarlık, ataerkillik, vb. fakat her biri kendine sadık kalmıştır: Germenler, Grekler ve Keltler hiçbir zaman Niam-Niamlar olmadı; Hindular ve Aryanlar hiçbir zaman Patagonlarla ve Eskimolarla kıyaslanmadı; bir Sami ile bir Yeni Hollanda (Avustralya) yerlisi

arasında yapılacak bir karşılaştırma da yok. Hottentot Venus²³ hiçbir aşka hayat vermedi. Güçlü ve güzel soylar diğerlerini yutacak ya da tasfiye edecek: Bu kaçınılmaz; siz ise zihninizin karar-dığını iyice gösteren sahte bir görünümünden faydalanıyorsunuz.

Tarihe atıfta bulunup şunu demişsiniz: “İnsanlık, kadının daha özgürleştiği ve toplum içerisinde daha fazla nüfuz elde ettiği ölçüde mükemmelleşir.” Bununla ne anlatmak istediniz? Kadının özgürlüğünün genel mükemmeliyetin nedeni ya da sonucu olduğunu mu yoksa bunun kadına has bir ÖZELLİK olmadığını mı? Hiçbir şeyi ayırt edemiyorsunuz ve ağzınızdan çıkan her söz bir toz bulutu. Pekâlâ, hanımefendi! Tarihin bize öğrettiği işte şu: Başlangıçta, kurulan birlikler rastlantısal, geçiciydi; kadınlar ve erkekler daha hovarda değildi, birliğe ne in-celiği ne de kötülüğü dâhil ediyorlardı. Sonra çiftler oluştu: po-ligami ve evlilik dışı beraberlik. Nihayet evlilik kurumlaştı; *facta est sanctificatio ejus*.²⁴ Patricilerin imtiyazıyken sonradan Pleblere de tanındı bu hak; Hristiyanlık da onu dinsel bir nikâh hali-ne getirdi. Vardığımız nokta bu. İlerlemenin serbest aşka doğru olduğunu mu zannediyorsunuz? Birçok kez, aile örfü uluslarda güç kaybetti; uluslar rastgele cinsel ilişki noktasına döndü ve bu nedenle yok oldular: Bu semptom hakkında ne düşünmektesi-niz? Evliliğin çokça başına kakılan ev içi maddi zorlukların ise ekonomik sistemden, yine şu meşhur *sentezinizle* kutsar ve ge-liştirir gibi görüldüğünüz bu bozuk emek-sermaye düzeninden kaynaklandığı aşikâr; evliliği tam da düşmanlarının ona yaptığı kötülükle suçlamak, fazlasıyla hakaretamiz.

Güç hukukunu büyük kahkahalar atarak inkâr ediyorsunuz.

23 T.S.N.: Köle olarak satılmasının sonrasında Afrika'dan Avrupa'ya getirilip, kendi kabilesine (Khoikhoi ya da Hottentot) has özelliklerden olan çok iri kalçasının aşağılayıcı bir biçimde teşhiri amacıyla şovlarda sergilenmiş Sarah Baartman'ın (1789-1815) sahne adı. “İlkel” Baartman, soy ve cinsiyet ayrımcılığının en belirgin örneklerinden birini teşkil etmiştir.

24 T.S.N.: Mezmurlar, 114'te yer alan bu Latince cümlemin bütünü “*Facta est (judea) sanctificatio ejus*.” olup, “(Yahuda) Rabbin kutsal yeri oldu.” anlamına gelmektedir.

Kuşkusuz, hanımefendi, haklara sahip olan yalnızca insandır zira yalnızca o özgürdür, iyiyle kötüyü ayırt edebilir ve saygı-değerdir. Bu, insanın haklarını onun yetilerine göre sınıflayıp, bir fikri hakkın ve bir de çalışma hakkının bulunduğunu söylememize engel değil; kadının güzellik hakkını kendiniz bizatihi tanıyorsunuz. Peki güç hakkı da neden olmasın? Basiretsiz bir çocuk gibi La Fontaine fabllerinizi tekrarlayıp durmayın: “*Daha güçlü olanın gerekçesi her zaman en iyi gerekçedir.*” Bunu söylediklerinde her şeyi açıkladıklarını sanıyorlar. Hayır, diye cevap vereceğim size, daha güçlü olanın gerekçesi her zaman en iyi gerekçe değildir; ne var ki bazen öyledir de, hatırlayınız.

Sizin karşınızda güç hakkım yok hanımefendi: Aksi takdirde, hayatınız boyunca kaleme elinizi süremeyeceğinize ikna olabilirsiniz. Öte yandan, eleştiri hakkım mevcut ve bu hakkı merhametsizce kullanırım da. Kitapçığınız, evliliğe ve aileye yapılan, pek az gizlenmiş fakat derinlemesine riyakâr bir saldırı. Kitapçığınızın kabul görmesini sağlamak adına yakın zaman önce polis -hiç tartışmak istemediğim sebeplerle- toplum ve din ahlakına saldırmaktan suçlu bularak hüküm giydirdiği adama meydan okudunuz; hem eserimi lime lime ederek hem de sadece sizi ve sizin gibileri yeren sözlerimi sanki tüm kadınlara yöneltilmişler gibi sunarak, bütün kadınları davanızla ilişkilendirmek için uğraştınız. Etrafınız müphemliklerle çevrili, düşüncelerinizi edepli ifadelerle maskeleyişsiniz; yapmacık bir saygıyla bahsetmişsiniz evlilikten, mantık dışı bir teorinin intikamını ondan alır gibi sanki. Kadınların gönlüne hoş mu hoş gelen kusursuz aşkı hararetle övmüşsünüz; okurlarınızın gözünü, kimi zaman şakayla ve alaycılıkla kimi zamansa budalaları kandırmakta başarısız olamayacak yapmacık bir metafizikle boyamaya çabalamışsınız.

Notlar ve Düşünceler

Hollanda Naibesi Marguerite de Bourgogne'un monografisinden Altmeyer tarafından aktarılan, Cornelius Agrippa'nın²⁵ kadına dair alıntılarını -*De feminei sexûs præcellentiâ*- Guendeville tercüme etmiş.

“Erkek, Adem'dir; doğadır, bedendir, maddedir. Kadın Havva'dır; hayattır, ruhtur, sözlerle anlatılamayan tanrısal muktedirliğin (...) gizemli kelimesidir. Kadın, yaratımın tümleyenidir de aynı zamanda; Tanrı ona bir varoluş bahsettikten sonra, bu denli kusursuz bir eser yaratmaktan yorulmuşçasına dinlenmeye çekilmiştir. Kadın, beşik niyetine cenneti almış, erkeğe ise hayvanlar arasında bir gün verilmiştir. Kadın, erkekten zihnen üstündür; tıpkı tanrısallığın yansıması, göksel ışığın parıltısı olan güzellik bakımından da erkekten üstün olduğu gibi. Dahası, kadın 'Tanrı'nın bizatihi kendisidir'.”

“Bu sıradışı kitapta”, diye devam ediyor alıntılayan, “yazarın,

25 T.S.N.: Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim (1486-1535): Alman teolog, fizikçi, simyacı, ezoterik düşünür. Büyüye yakın ilgi göstermiştir. Diğer taraftan, “kadın cinsiyetinin mükemmelliği” başlıklı metni, erkek karşısında kadının her açıdan üstünlüğünden bahseder. Yaşamının sonunda tamamıyla kuşkuculuğa kayar.

kadınların konumu hakkında doğru ve bir hayli ileri fikirler dile getirdiği birçok pasajla karşılaşmaktayız zira toplumumuzda var olan her şey, bu üslup hoşluğundan, bu yumuşaklıktan, bu cazibeden mahrum; ne var ki bunları herkesten bekliyoruz; peki neden? Çünkü erkek tek başına nasırlı ellerini işe atmış ve kadına, yani her şeyin üstesinden gelen zarafete, yapacak hiçbir şey bırakmamıştır. Kim inşa etti, yazdı, heykeller ve resimler yaptı? Bunları yapanlar erkekler; hiçbir zaman kadınlar değil. Sanatın tek bir cinsiyeti vardır, sanat erildir; oysaki açıkça güçlü olan cinsiyetin kudreti ile zayıf cinsiyetin yatkınlığını bir araya getirmesi gerekir ve bir gün getirecek de. Böyle bir durumda, ideal dışavurumun güzelliğinin zamanı gelecek ve dolacak.”

Ne yazık! Eğer her şeyi erkek yaptıysa, kadın yeteneksiz ya da girişimde bulunamıyor demektir bu. *Yapamıyor!* Zaten bunun ne yararı var ki? Sanat, her ne kadar onu erkekler icra etse de, doğası gereği dişil değil mi? Kadınlaşmaya yeterince meyletmiyor mu? Kadınlar karıştığında sanat yavanlaşıyor, lekeleniyor.

Altmeyer, Agrippa'nın tezinin yalnızca bir paradoks olduğunu ve onun, bu paradoksun muhafazasında, utanç verici hikâyelerini, dogmalarını... dizginlerini İncil'e ters düşerek serbest bıraktığını zaten bilmekte. Agrippa bir diğer eseri olan *De incertitudine et vanitate scientiarum atque artium declamatio*'da²⁶ “güzel cinsiyet” hakkında düşündüklerini aynı zariflikle anlatmamış.

Agrippa'ya göre tüm sanatlar, tüm bilimler, hayatın tüm uğraşları, genel olarak bahtsız ya da faydasız bir sonuca ulaşır.

“Hayatın tüm hakikatleri”, diyor, “beni ondan tiksindirdi. Bilimin hakikati bana azap verdi; arkadaşlığın hakikati bana ka-

26 T.S.N.: Tam adı *De incertitudine et vanitate scientiarum et artium atque excellentia verbi Dei declamatio invectiva* (Bilimin ve Sanatın Belirsizliği ve Beyhudeliği ile Tanrı'nın Kelamının Mükemmelliği Üzerine: Bir Tahkir Belagati) (1526). Dönemin biliminin içerisinde bulunduğu durumu anlatan septik hiciv.

ranlığı gösterdi ve gerçekliği yasakladı; *aşkın hakikati kadınları tanımamı sağladı; onlarla birlikte mutlu olmaktan ziyade, aşkın mutluluktan ne kadar uzak olduğunu öğrendim.*”

Kadınları TANIMİYOR muyuz?

Tanımaktan kastınız nedir? Hiç kimse, masumiyetinden asla şüphe edilmeyen Fenelon'dan daha iyi tanımamıştır kadınları.

Tanımak, özel hayatta ve onun bütün kıvrımlarında ve bütün tezahürlerinde ve bütün koşullarında gözlemlemektir.

Tarih içerisinde, doğal halden başlayıp medeniyetin en üst seviyesine kadar takip etmektir.

Fiziği ve ahlakı incelemektir; güçleri ölçmektir; üretimleri, kitapları, yapılan işi, üslubu muhakeme etmektir.

Evvel yazarlar, filozoflar, seyyahlar, doğa bilimciler, frenolojistler, şairler ve ceza hukukçuları tarafından yapılmış gözlemleri sorgulamaktır.

Tanımak, gençler, yaşlılar, kocalar, âşıklar, kızlar ve kadınlar dâhil olmak üzere her çeşit insanın itirafını almış olmaktır.

Nihayet, tanımak, aile bağlarını, her iki yönüyle sevgiyi -aile, babalık- hissetmiş olmaktır; erkek kardeş, oğul, arkadaş, sırdaş, baba, vb. olmuş olmaktır.

Tanımak, açık söylemek gerekirse, aşkın sağlığını ve patolojisini, deneyimle olmasa bile en azından gözlem aracılığıyla irdelenmiş olmaktır.

Doktora, ateşimiz çıktığında onu tanınması için mi ihtiyaç duyarız yoksa vebayı tedavi etmek maksadıyla bize aşı yapması için mi? Engereğin bizi ısırması ya da aslanın boğazlaması mı gerekiyor, onları tanımamız için?

[*Kadınları tanımıyormuşuz!*] Küçük kız, genç bilmiş ya da aşâğılık zampara hadsizliği.

Fakat madem ki sadece *güncel deneyimi* kabul ediyoruz, en başta şunları söylemek lazım: Çok yaşlanıncaya değin aşk hissi ayakta kalır; yalnızca zayıflar ancak hiç yok olmaz; elli yaşındaki bir adam yirmi yaşındakiyle aynı durumdadır, fazladan sahip olduğu uzun deneyim ve her şeye rağmen buna bir son verme isteği dışında; bu nedenle en iyi yargıç, en çok görmüş olandır.

Bütün kadınlar güzel değildir. KÜÇÜK KIZ itirazı.

Kendi tümelliği dâhilinde ele aldığımız cinsiyet, yani kadın hakkında, onun fiziksel, ahlaki, zihinsel yetileri bütününde akıl yürütüyoruz.

Buna göre, güzel kadınların güzelliği diğer kadınların işine yarıyor, ayrıca, güzellik en önemsiz konuyu teşkil ettiğinden ve eğitim almak, iyi alışkanlıklar edinmek, hamarat, nazik ve bilge görünmek de her kadının kendi tasarrufunda olduğundan, güzelliğin bütün kadınlara ait olduğunu söylemekte haklıyım.

O halde kadınların şikâyet edecek neyi var?

Evet, hoşnutsuzluk için birtakım sebepleri bulunan mahlûklar mevcut şüphesiz, fakat onların davası cinsiyet davası değil; onların davası, savunucularının zaferinin hukukun zaferi olmayışı, o kadar.

Namuslu kadınların, cinsiyetlerinden bahsedilir bahsedilmez, kötü ahlaklı kadınlarla dayanışma içerisine girme zaafı var. Onlara aynı şeyi yüz kere tekrarlamak mı gerekiyor öyleyse? Diğerleri gibi ben de kabul ediyorum ki, fiziksel güç, akıl, maharet bakımından ve felsefede, politikada, sanatta, iş dünyasında tartışmasız daha düşük seviyede olan kadınlar, belki de kahramanlıktan daha zor gelen bu daimi ahlak çerçevesinde, ailevi erdemlerin uygulanmasında belli bir üstünlük ele geçirirler. Bu,

cinsiyetlerinin doğal duyarlılığından, barındırdığı tutkudan, kadınların idealizminden, şefkatinden ileri gelmektedir. Ne yazık ki burada yine şunu söylemek lazım; kadınların bizim üzerimizde elde ettikleri bu özel üstünlük, onunla aynı düzeyde bir ahlaksızlık gücüyle dengelenmiş vaziyette; biz diğer erkekler, biz buna daha fazla erişemeyiz. Buradan şu sonuç çıkmakta: Cinsiyetin sadece elit kesimini, yığının içerisinde boğulmuş az sayıdaki elit kesimini oluşturan düzgün kadınları, erkeklerin ortalama ahlakından daha alt seviyede olacak biçimde, cinsiyetlerinin salt duyguya dayanan ortalama ahlakı içerisinde değerlendirmek gerek.

Bu, keyiften uydurulmuş bir iftira değil; olguların mantıksal sonucu, ne yapabilirim ki!

Sözlerimin isyan ettirdiği siz, namuslu bir kadın mısınız, düzgün bir kadın mısınız? Sizi azizlerden sayıyorum; daha da fazlasını yapıyorum: önünüzde diz çöküyorum, size tapıyorum ve sizi SEVİYORUM ve emin olunuz ki dilimdeki bu son sözcük, hislerimi belirtmek adına kullanabileceklerimin en kuvvetlisi, zira sadece ortalama kadınları değerlendirecek olursam, sizin, yani karşısında kalbim ve aklımın yere kapandığı kadının namuslu olduğunu kabullenmek mecburiyetinde olduğumdan, sizin cinsiyetinizi neredeyse hiç sevmiyorum, hatta hiç sevmiyorum.

Daha iyi ve daha fazla ne istiyorsunuz öyleyse? Doğası gereği yeryüzü cennetinde mukim ilkel kadın, tıpkı Pasifik Adaları'ndaki kadınlar gibi, bizde cinselliği pekâlâ uyarabilir, ancak bizim sevgimize ve saygımıza pek az hakkı bulunur. Uygar kadın bu ilkel halden ne denli az uzaklaşırsa, herhangi bir nüfuzu uygulamak noktasında da o kadar az hakka sahip olur; şayet bu, hisler ve cinsel istekler üzerindeki nüfuz değilse. Bu sebeple, sizden ne olmanız isteniyorsa o olun: yumuşak huylu, vakur, kendisini gizleyen, sadık, çalışkan, iffetli, ölçülü, ihtiyatlı, uysal, mütevazı; o zaman, neyi hak ettiğinizi tartışmamakla kalmaz,

sizleri bir de mihraba koyarız ve hem bedenlerimizi hem de ruhlarımızı veririz sizlere.

Bu kadar çok sayıda faziletin art arda sıralanması da sizi korkutmasın: Esasında dönüp dolaşıp aynı yere geliyoruz; EV KADINLARI olun, bu iki kelime her şeyi açıklamakta. Bununla aşk ya da özsaygı hiçbir şey kaybetmez, sizi temin ederim.

Kadını, *erkeğin yoldaşı* şeklinde adlandırmaktan çok daha yukarı taşımak oluyor bu sanırım. Ne mutlu böylesi bir unvanı hak edebilen kadına; o kadın övgüye ne de şayandır! Bu yoldaşlığın çok ötesine geçememiş adam ise ne kadar da küçüktür ve de ne az hak eder saygıyı! Kadın katiyen hizmetkâr değildir; cariyeden bir farkı bulunmayan, para karşılığı çalışan biri de değildir. Ben onu memnuniyetle, yaşamı aralıksız bir bağımsızlaşmadan ibaret olan ve ölümle sona eren “kimsesiz çocuk” diye adlandıırdım. Bu nedenle, prensipte hiçbir kadına *sui juris sui compos*²⁷ olarak itibar edilmemeli: Kadın sonsuza dek babanın, erkek kardeşin, amcanın, kocanın, hatta cariyelik yasa tarafından tanındığında, aşığının bile vesayeti altındaymış gibi sayılır. Yasa, doğuştan vasiinin bulunmadığı durumlarda kadına, aile konseyinde yer almaları için resmi biçimde belirlenmiş kişilerden birini vasi atamalıdır: belediye reisi, sulh yargıcı, ustabaşı, vb.

Bunları, cinsiyetin zayıflığından çok onun güvenliği için söylüyorum. Kadınlar bu şekilde sosyal koruma altına alındıklarında, her birinin doğuştan veya onlara tavsiyede bulunması için talep edilmiş yasal koruyucusu vb. bulunduğunda, ihtiyaç duydukları tüm özgürlüğün tadını çıkarmaktan uzak olmayacaklardır.

Kraliçeler! Bunlar Polonya’da zalimce bir rol oynadı.

27 T.S.N.: *Lat.* Kendisinin efendisi olmak konusunda tam hak sahibi.

Rixa, Bona, arşidüşesler Marie Grisilda, Louise de Gonzague, Marie d'Arquien ve bir o kadar sayıda alçak kadın. Suçlanmaktan tek muaf olanlar, tarihte kendilerinden bahsettirmeyenler.

Devlet'in diğer işlevlerinden farklı biçimde, krallığın temel kusurlarından biri, bir çift tarafından temsil edilmesidir: Bir kral ve bir kraliçe bulunur. Şüphesiz, her kamu görevlisine, her adli görevliye karısı etki edebilir: Beaumarchais davası bunu kanıtlıyor. Fakat ne fark eder! Meşruti sistem kadınların etkisini azalttı ancak bu etki önemini sürdürdü ve ülkemin sınırları içerisinde, bu etkinin iyi yönde olmadığını söyleme cesaretini gösteriyorum.

Bir kraliçe, birbirine zıt iki durumda ayakta kalabilir: Ya İngiltere'de olduğu gibi, kralın hiçbir yasa yapmadığı, hiçbir yönetim icra etmediği ve hiçbir karar almadığı meşruti bir devlette ya da kaprisin yasa yaptığı, itaatin edilgen olduğu bir mutlak despotizmde. İngiliz gazetelerinin hepsi Prens Albert'ın Victoria'nın rehberi ve gizli danışmanı olduğunu bugün kabul etmekte. Victoria bir II. Catherine, bir Semiramis, bir Zingha konumundayken işlerden elini çekseydi daha mı iyi olacaktı? Ayrıca kim demiş bu meşhur kraliçelerin, âşıklarının elinde kukla olmadığını? Elisabeth'ten daha iffetli Zenobya, danışmanı Longinus'u yanında bulundurduğu ve serbest kaldığı müddetçe fevkalade ilerledi. Aurelian tarafından mağlup edilince ise sarsıldı ve arkadaşlarını terk etti.

Cinsiyet eşitliği: Bu yanıltmacaya belirli yorgunluk, tükenmişlik, bilhassa da *baskı* ve *sömürü* dönemlerinde itibar edilmekte; erkekler kitlelerinin, yük hayvanlarına dönüştürüldüğü zamanlarda; adaletsizliğin, çalışmayız az kârlı, hayatı zor, evliliği tehlikeli, üremeyi masraflı, aileyi imkânsız kıldığı zamanlarda.

Bu durumlarda evliliğin şerefi menfaat icabı kirletiliyor, *veraset* yasası soygun olarak görülüyor, DEVLET için aileden vazge-

çiliyor. Herkes Devlet'e yöneliyor. Özgürlük reddediliyor. Adalet kalmıyor artık: Adalet ruhlarda zayıflıyor; güce başvuruluyor.

Sosyal düzenin sonucu olan kötülükler ve sefaletler evliliğe atfediliyor; hem evlilikten hem de evlilikteki bağlılık ve feragat ruhundan kaçılıyor;

Şehvet eksenli ve günübirlik "aşk için aşk"a dönülüyor;

Evlilik dışı birlikteliğe geçiliyor fakat o birliktelik içerisinde uzun süre kalınmıyor;

Daldan dala konan aşk, poligamik ve poliandrik;

Ortaklaşalık, rastgele cinsel ilişkiler, cinsiyet karışıklığı;

Kadınlaşan erkeğin alçalması;

Kendisini fahişeliğe teslim eden kadının alçalması;

Tiranlığa ve sodomiye gömülmüş toplumun dağılması.

Kendinizi tanıdınız mı şimdi?

Bu son tündengelimi olgulara dayandırdım ben.

Hem eskilerden ve çağdaşlardan, paganlardan, Hristiyanlardan örnekler vererek hem de filozofların ve Kilise'nin teorileriyle, olayların tam da bu şekilde gerçekleştiğini gösterdim;

Şu anda, yani 89 Devrimi'nin 72 yıl sonrasında, vaziyetimin ilk yüzyıldakiyle aynı olduğunu söyledim;

Zamane tarikatları içerisinde İkaryalıları, hümaniterleri, Saint-Simon'cuları, Falansteryenleri; tüm şu sanatsal ve yazınsal bohem içerisinde ise agnostiklerle aynı eğilimleri, aynı zihniyeti, aynı sapkınlığı gördüm.

İncelemeyi en son noktasına kadar götürerek, kendi cinsiyetinden uzaklaşan kadının, doğanın ona bahsettiği erdemleri -bizim erdemlerimizi edinmeksizin- kaybetmekle kalmayıp, gezeve, edepsiz, tembel, pis, kalleş, sefahat temsilcisi, toplum zehirleyicisi, bir Çekirge, hem kendi ailesi hem de toplum için veba haline

gelmiş bir dişi konumuna gerilediğini meşhur örneklerle ortaya koydum.

Şunu söyledim ve yine söylüyorum: Çağımızdaki yozlaşmadan, Fransa'daki ve Avrupa'nın bir kısmındaki çöküşten, diğer sebeplerin yanı sıra, dolaşıma sokulmuş, kadına dair fikirleri suçlu buluyorum.

Cinsiyetlerin eşit sayılması genel yıkımla sonuçlanır.

Nitelikler arasında köklü bir farklılık bulunmadıkça, ne aile var olur ne de evlilik.

Ev ve aile olmazsa, adalet olmaz, toplum olmaz: Salt bencilik, iç savaş, eşkıyalık ortaya çıkar.

Erkeğin kalbi, evinde hükmetme hazzıyla dolu olmalıdır: Bu yoksa erkek de yok olur.

Aziz Pavlus'un eleştirisini yaptım ama bana onu taklit ettiğim söyleniyor. Art niyet. Aziz Pavlus'ta eleştirdiğim mevzu, aşkı ve evliliği tam da Bay Enfantin gibi düşünmesi; Bay Enfantin'in kabul etmediği tabiiyet hariç.

Beni şu ya da bu olguyu bilmezden gelmekle eleştirmek mi! Öyle olmasının benim muhakememe ne zararı var? Bu beni, kitabımda çokça bulunan yazım ve sözdizimi hatalarıyla eleştirmenize benziyor: Öyle olmasının benim üslubuma ne zararı var?

Diyorlar ki, kadınlar daha çok özgürlük ve saygı kazandıkça, toplum da daha çok gelişmiş.

Doğru olan, bunun tersidir: bir insan soyu daha çok kavrayış, yetenek ve sanat sundukça, kadın cinsiyetine daha çok saygı göstermiş ve ona daha az özgürlük tanımıştır... Örnekse: *German, Grek ve Latin* soyları.

Niteliklerin yerleri değiştirilmez.

Cinsiyet, değiştirilmez.

Bunu yapan erkek rezilleşir, sefilleşir, arılığını yitirir.

Bunu yapan kadın çirkinleşir, delirir; sürtüğe, dişi maymuna vb.ne dönüşür.

İffetli geçiniyorsunuz ama kendi muhakemenize göre, erkeğin yapmaya cüret ettiği, ahlaka aykırı kabahatlerinin, kadın söz konusu olduğunda daha fazla kınanamayacağını iddia etme noktasına gelmişsiniz çoktan.

Lemonnier, Fauvety, Massol, Guépin, Brothier, Renouvier, Antonio Franchi vd. beyefendiler *Revue Philosophique*'in kadrosunu oluşturuyor ve sizin de arkadaşlarınız. O nedenle, sizin görüşlerinizin onlarınkiler olduğunu varsaymakta haklıyım. Yani konuşanların onlar olduğunu! Yani bunları ifade edenlerin onlar olduğunu! İkiyüzlülüğün lüzumu yok! Tüm görüşler gün yüzüne çıkmalı; tüm öğretiler kendini göstermeli. *Devrim* zamanlarındayız; HIZLICA BİTİRELİM!

Sizin dörtte üç meczup olmanızdan dolayı onları suçluyorum.

Siz bir pezevenkler ve hayâsız kadınlar kilisesisiniz. İşte bu da son sözüm!

Saint-Simonculuk ya da pornokrasi, kadına varıncaya dek nefret edilir hale getirdi her şeyi!

Kadın etkisi, Cumhuriyet'in yenilgilerinden biri oldu

1848'de. Kadın ve sanatçı G. Sand'ın bir diğer sanatçı J. Favre'la beraber o meşhur bültenleri oluşturması, Cumhuriyet'in karaya oturmasıydı.

Geçici hükümette erkek neredeydi peki?

Lamartine, sanatçı; Crémieux, sanatçı; A. Marast, sanatçı; Louis Blanc, sanatçı; burada kesiyorum. Geçici hükümette kadın ögesi çoğunluktaydı. Tek bir erkek Arago idi, sanırım; fakat bu yüzden de donanmaya gönderildi, bir araç, bir alet olarak.

Özgürleşmiş kadınların en kötü türü: Felsefe yapmaya bulaşan ve kusurlarına, bir öğretinin kendini beğenmişliğini, bir partinin kibrini, toplumun ahlaken yozlaşmasına dair bir umudu ekleyen *özgür düşüncelilerdir*.

Kendilerine özgü emareleri: edebin yok oluşunu ve ahlak duyusunun kaybını beraberinde getiren *akıl bulanıklığı*.

Dram ve koreografi sanatçılarında, lirik sanatçılarda bağımsızlaşma, duyularla ve hayal gücüyle gelmekte. İsa Magdalalı'ya hitap etti; kadın bir sanatçıydı. Kelimenin antik dönemlerdeki anlamıyla gerçek kurtizan, bir sanatçıydı, bir rahibeydi hatta: bayaderler, dansözler, hepsi sanatçı.

Özgür düşünceye sahip dişi, başka bir şey.

O, *horoz gibi öten bir tavuk*: Erkeğe tıpatıp benzemek, ona öykünmek, yerli yersiz onu taklit etmek sabit fikri olmuş.

Bir tiranlıktan ötekine gezinmekten yorgun düştük! Çocuklar toplum içerisine girdiğinde, görünüşe göre kamu görevlileri, *muallimler* ve *muallimeler*, çocuklar için, onları yaratanlardan daha değerli olacak! Akıl kârı mı bu?

Bekâr ütopyacının ve bağımsızlaşmış bekâr kadının hayali.

Doğa, işin en iyi kısmını bizim için halletmiş; bizse ona kendi yasaları dâhilinde karşı gelmekteyiz.

Kadın çok iyi bir eğitim almış olsa da, onun neredeyse hiçbir şey bilmediğini ve gevezeliğinin de cehaletin zevzekliğinden daha katlanılmaz olduğunu kısa süre içerisinde anlarsın.

Bir kadının söylev verdiğini görmüştüm. Kocasının pek gururlanmış bir edası vardı. İzleyenlere şunu der gibi bir hava takınmıştı: *Ne müthiş bir adamım ben!* Ben ki, doğaçlama konuşan bir kadının kocasıyım!

Bağımsızlaşmış kadınlar aleyhine: Sizden işte bu derece hoşlanmıyoruz; sizin çirkin, aptal ve zehirli olduğunuzu düşünüyoruz: buna ne diyeceksiniz? Kendinizi kime beğendirmek konusunda tasalanıyorsunuz? Büyücülerin keşisakalına mı, Belphegor'a²⁸ mı, Kral Charles'larınıza mı? Tasalanın öyleyse fakat erkekler edeplerini geri kazandıklarında, sizleri âşıklarınızla birlikte küçük bir gölde boğacak.

Sizin de bizden *hoşlanmadığınız* şeklinde mi cevap veriyorsunuz buna? Öyle olsun: O halde bu savaştır, yani güç meselesi.

Biz onları sevilesi bulmazken, kendilerini sevmemizi isteyen bu mahlûklarınki de ne acayip bir kendini beğenmişliktir böyle!

Biz tam tersi olduklarını bilirken, onlara sanki Vestal'lermiş²⁹ gibi muamele etmemizi istemeleri de öyle!

28 T.S.N.: Ezoterizme göre, görevi insanlara mahirane icatlar ilham etmek olan iblis.

29 T.S.N.: Roma Mitolojisi'ne göre, kalp tanrıçası ve kutsal ateşin, yani aile ocağının bekçisi olan Vesta'nın rahibeleri.

Hristiyanlık, üç dört hafifmeşrep kadını azizelerden saydı: Magdalalı Meryem, Thaïs, Afra, fakat tövbe etmelerinden sonra; bunu not edin. Bugün ise tövbe etmeyenleri göklere çıkarmak istiyoruz!

Zihinsel yorgunlukların rahimde *hayıt otu* ya da kuduz böcekleri gibi bir etki yarattığına inanmak gerek: bu, aile babasının, kocanın, aşığın, o yorgunlukları kızına, karısına, nişanlisına yasaklaması adına hiç mi yeter sebep değil?

Bir arkadaşımın, bizim kadın yazarlar üzerine bir biyografi için notlar derlemesini rica etmişim: İlk sıradan itibaren ümitsizliğe düştüm.

Bir kadının zihni, hayal gücü ve kalbi, siyasi, toplumsal ve edebi konularla meşgul olduğunda, o kadın çocuk yapamaz artık.

Kendi işlerine bile yetemiyorlar, bir de bize, yargıç, doktor, eczacı, vali, üstelik de kadın vali olmaktan bahsediyorlar; jandarma da olsunlar, ejderha olsunlar hatta, ne bileyim!

Çamaşır yıkamaktan, ekmek pişirmekten, davaların bakımından yoksun bırakılan kadınların, *örgü örmeyi ve dikiş dikmeyi* de bıraktığını dikkate alınız. Annemin bunların hepsini yaptığını gördüm ben. Hamur yoğururdu, çamaşır yıkardı, ütüyapardı, yemek pişirirdi, ineği sağardı, ona ot bulmak için tarlaya giderdi; beş kişi için örgü örerdı ve çamaşırları onarırdı.

Kadının rolü: *çocukları beslemek ve gebelik.*

Çocuğun anneye benzemesi nereden ileri geliyor?

Bunun izahını arılar yapmış: besinin etkisinden. Arılar aynı yumurtayla, keyiflerince, bir *kraliçe*, bir *erkek*, bir (dişi) *işçi* arı üretir!

Spermin ilk besininin bir kadının, bir canlının kendi cismi olmasına ne diyeceksiniz?

SPONTANE olanın haricinde üreme yoktur.

Üreme, bitki hücresinde spontanedir; zoospor bitkide spontanedir; rotiferde spontanedir; polipte spontanedir veya çoğalmadan ayırt edilemez; spermi bizzat meydana getiren insanda da spontanedir!

Tüm bunlar muazzam, olağanüstü ve güzel.

Benim *frenolojiyle, anatomiyle, fizyolojiyle* bir ilgim yok; organizmanın hangi bölümünün *bilincin* ya da *zihnin* hangi edimini karşıladığını tahkik etmek, madde araştırmacısı meraklıların işi. Akıl ve bilincin saf verilerinin kranioskopik ve fizyognomik incelemeyle böyle teyit edildiğini görmek kuşkusuz ki ilginç fakat felsefeci bu şekilde yol almaz; beşere özgü sezgiyle, *a priori* ile, kalbin coşkunluğuyla ve fikir bolluğuyla yol alır çünkü.

Belki de erkeğin kadından ayrıldığı tek nokta, vücut sıcaklığının onunkinden bir derece fazla olması ve bu fark o mikroskopik hayvancığı meydana getiriyor.

Erkeğin ve kadının tabiatının peşinden evlilik gelir; bunun dışındakiler pornokrasidir.

Tekeşliliğin gerekçeleri şöyle:

1° Cinsiyet sayısının eşit olması: yani kendi aralarında eşit olan erkeklerin her birinin tek bir kadın hakkı vardır.

2° İlişki cambazlığı yapmama nedeni: insanın itibarı ve ŞAHSİYETİ. Kısacası toplum, insan için bir amaç olduğu kadar bir araçtır da.

Evlilik, her iki cinsiyetin farklı yeterlilikleriyle hem fiziksel hem de ahlaki anlamda ifade edilen *doğal bir oluşumdur* ve ulusların başlangıcında, halkların vicdanı tarafından derhal idrak edilmiştir; fakat sonrasında önyargılar ve tutkularla ona gölge düşürüldü ve günümüzde ise bu oluşum neredeyse anlaşılmamış vaziyette.

Evliliği tüm toplumsal güçlüklerin birincil nedeni olarak görme noktasına kadar geldik.

Evliliğe *gerçek anlamını* geri vermek ve daha sonra onu yeniden inşa etmek büyük mesele.

Bu yapılmazsa toplum biter.

Adaletin doğal ve kurucu organı olan evlilik, toplumun temelidir: özgürlüğü doğurur, Cumhuriyet'i doğurur.

Evliliğin düşmanı olan pornokrasi ise her tür gaspın ve tiranlığın son kelimidir.

Erkek yirmi altı yaşını, kadın da yirmi bir yaşını doldurmadan evlenemiyor.

Bunun farklı sebepleri var:

Sağlık sebepleri;

Ahlaki sebepler;

Pedofiliye ilişkin sebepler;

Kamusal ekonomiye ilişkin sebepler;

Aile ekonomisi ve çocukların eğitimiyle ilgili sebepler;

Evlilik birliğinin süresine ve dokunulmazlığıyla ilgili sebepler.

Kişi, aile, nitelik, ahlak, servet ve sağlık konularında yapılan hata, özetle her tür aldatma, evliliğin iptali için bir gerekçedir.

Nişanlılık dönemi en az üç ay.

Evliliğin cinsel anlamdaki gerekliliklerini yerine getirmeyi reddetmek de bir iptal gerekçesidir, dahası, kişi para cezasına da çarptırılabilir.

Görülmemesi gereken nesneleri, keza, gebeliğin, doğumun, vb.nin gizemlerine dair ayrıntıları sürekli görmek isteyen merakı bir çırpıda giderebilmek lazım. Bunların hepsi epey çirkin, onlarda başka bir şey gören *filozof fizyolog* için öyle değilse de.

Zavallı oğlan! Senin orada göreceğin hiçbir şey yok. Senin aklının oradan öğreneceği hiçbir şey yok.

Bay de Jussieu'nün botanik kitabından *üremenin* tarifini okumak kafi, fazlası lüzumsuz.

Bir doğum akdindeki işlemlerin ayrıntısına bir kere bakmak yeterli; her şeyi öğrenirsin.

Gerisi ise hayal gücü, şehvet, gizli yozluk meselesi. Bu, tekrar tekrar okunan ve ondan yasak heyecanlar talep edilen bir roman.

Peki o halde! Romanı gerçekliğe döndürerek bundan da temelli kurtulmak lazım.

Gençlik, aşk hakkında eksiksiz biçimde bilgilendirilmeli; bu, yanlış ve çok erken edinilmiş deneyimden daha iyi olacaktır.

Kadınlar hakkında *yanılsamaya* düşülmemelidir.

Ne var ki, onlara karşı düşmanlık beslememeli ya da onları küçümsememeli de.

Genç adama dersler:

Aşkta bile, efendi sen olmalısın.

Bir metres aldığında, onun oyuncağı ya da kölesi olmaya veya onu pohpohlamaya katlanacak mısın? Bu mümkün değil. Seni kendi gözünde küçülten her şey, şehvetini de azaltır.

Bir kurtizanla görüştüğünde, ona müsamahakâr ve saygılı davrandığında, onu özlediğinde acı mı çekeceksin? Senin dengin olduğu için mi? Olmaz; kendi haysiyetini düşürürsün ve bu nedenle de alacağın hazzı azaltırsın. Evlilikte ise tahakkümün düzeni farklıdır: Karına taparsın ve efendi sen olmaya devam edersin.

Tertullian'ın *Exhort. ad cast.*'inden (*De Exhortatione Castitatis*) Vattel tarafından alıntılanmış:³⁰ *Videtur esse matrimonii et stupri differentia, sed utrobique est communicatio. Ergo, inquis, et primas nuptios damnas? Nec immerito, quoniam et ipsa constant ex eo quod est stuprum.*³¹

İyi bir Protestan olan Vattel, bu benzetmeye öfkelenmiş.

30 T.S.N.: Quintus Septimius Florens Tertullianus (doğumu İ.S. 155/160 - ölümü İ.S. 220'den sonra) Kartacalı filozof. Erken Hristiyanlık Dönemi'nin önemli tanrıbilimcilerinden. Kilise Latincesinin öncüsü olmuş ve Batı Hristiyanlığının hem kelime dağarcığı hem de düşüncesinin şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Tertullianus'un, İ.S. 204-212 arasında yazdığı *De Exhortatione Castitatis* (İffete Teşvik) adlı ve 13 fasıldan oluşan eserinde, eşi ölmüş bir insanın yeniden evlenmemesi yönünde tavsiyeler yer almaktadır.

31 T.S.N.: *Lat.* "Evlilikle tecavüz arasında bir fark var gibi görünüyor fakat her iki durumda da münasebet mevcut. Öyleyse evliliğin ilk gecesini de mi kınamalıyız? Bu yersiz olmaz çünkü o da tecavüze dayanmakta."

Ancak boşanmayı yeniden tesis eden Protestanlık, evliliğin de yalnızca *doğanın yükünü hafifletmenin* bir aracı olduğunu ispatlamıştır. Jean-Jacques Rousseau'nun romanı ve *İtiraflar*'ı, Protestanlığın evliliği nasıl gördüğünü açıklar; keza *Sophie*'nin hikayesi de öyle. Protestan Bakan beyefendilerin, evli olmalarına karşın, papazlarımız kadar çapkınlık yapmaya devam ettikleri bilinmekte; genelde, şehvete Protestan bir kocadan daha düşkün başka kimse şey yoktur ve onun şehvet düşkünlüğü Protestanlığa itaat ettiği ölçüdedir. Luther de buna istinaden inancını belirsizlik içermeyen bir biçimde açıklamıştı; Alman prensi lehine yapılan istişare bunu kanıtlamaktadır.

Saint Jérôme şunu iddia etmiş (bu pasajı alıntılamanın Vattel, onu nereden aldığını belirtmiyor): *Hanc tantum esse differentiam inter uxorem et scortum, quod tolerabilius sit uni esse prostitutam quam plurimis.*³²

Bu açık. Her aşkta beden kirlenmesi ve fuhuş söz konusudur, diyor gerçek Hristiyan. Evlilik kutsamasının sadece bir ön aklanma olması bu nedenledir.

Hristiyanlık, Hristiyan'ın düşüncesi gibi aşkını da göğze taşıyarak, deyim yerindeyse, sosyal çözülme düzenlemiş. Evlilik dışı beraberliğin de basit zinanın da geleneklere karşı suç sayıldığı bu toplum içerisinde, bekârlık aleyhinde bir yasanın keyfi görülmesi antik dönem sağduyusunda şaşkınlık yaratırdı. Hristiyan yasasının koruduğu, aile değildir; keşişlerin anti-sosyal, cinsel perhizidir. Yine de, eskilere dayanan deneyimlerden biliyoruz ki "aile babaları en iyi yurttaşlardır; kamu yararına bekârlara kıyasla daha bağlıdır."

Hiçbir faydası yok: Bizim dünyamızda herkes, doğanın bir-

32 T.S.N.: "Evli bir kadınla bir fahişe arasındaki tek fark, fuhuşu tek bir erkek-le yapmanın birçoğuyla yapmaya kıyasla daha hoş görülebilir olmasıdır."

leştirmek istediğini ayırmaya çalışıyor, yarışircasına: Kilise, manastırlarının sayısını olabildiğince artırıyor; Devlet ordularını büyütüyor, yalnızca kötürüm kalanların ve akciğerlerinden rahatsızlananların evlenmesine izin veriyor; edebiyat ve tarikatlar serbest aşkı övüyor. Dahası, toplum aile tarafından ve kamusal hukuk da aile hukuku tarafından artık desteklenmezken, güce başvurmak bizim için bir zorunluluk oluyor: Genel oy hakkını tesis ettikten sonra, bir imparator atıyoruz!

Bir evlilik diploması neden olmasın? Eril cinsiyetteki bireyler, İncil'in dediği gibi, *omnis masculus adaperiens vulvam*,³³ yeterli bir üretim kapasitesini ve belli bir kas gücünü kanıtlamıyorlarsa evliliğe elverişli görülmemelidirler. Dölleme kudreti, şartlardan sadece biri, daha pek çok şart mevcut.

Komünizmin her çeşidi, ailenin yıkımına yol açar.

Aileye yapılan her saldırı, tiranlığa yol açar.

Her tür serbest aşk, evlilik bilincinin zayıflamasını ve toplumun çözülmesini beraberinde getirir.

Eğer doğa, insan toplumunu adalet, eşitlik ve sivil özgürlük, kamu görevlilerinin sorumluluğu, güçlerin idaresi ve düşüncenin özgür tezahürü ilkeleri üzerine kurmak istediye, yaptığını söylediğim şeyi yapmalıydı. Kadın, hakların paylaşımcısıdır. Onun eşitliği bu noktadadır.

Şayet doğa, aksine, otorite, ortaklaşalık, ilişkilerin gelişigü-zelliği ya da mutlakıyet ilkelerini tesis etmek istediye, cinsiyetleri her açıdan benzer kılmalıydı, cinsel organ hariç.

Aşkla adalet arasında, diğer bir ifadeyle, evlilikle toplum ya

33 T.S.N.: *Lat.* Dölyatağı açan her erkek.

da Devlet arasında özel bir ilişki, tüm zamanlarda kabul görmüş bir dayanışma bağı bulunur ve bu bağ gereğince, adalete ve kamusal özgürlüğe verilen her zarar aileyi ve devamında da bizatihi aşkı tahrip eder; buna mukabil, aşka ve evliliğe gelen her zarar da toplumu ve Devlet'i aşındırır.

Her ne kadar yaşının getirdiği saygınlık, dölleme kudretinden gitgide daha az faydalanmasını ve yeteneğini daha ölçülü kullanmasını gerektirse de, sağlıklı bir erkek bu kudreti ve yeteneği sonuna kadar korur.

Belli bir an geldiğinde, kadın hamile kalma yeteneğini kaybeder ancak aşk tutkusunu her zaman kaybetmez; hamile kalma yetisiyle beraber gençliğindeki zarafetini de yitirir; psikolojisi incelenmesi gereken, genç bir kadına nazaran kendisini dizginlemeye daha çok ihtiyaç duyan, ne erkek ne kadın olan bir çeşit meleze dönüşür.

Bu aşamada eğitim her şeye kadirdir.

Kimi kadınlar, Lucretia gibi, kabahat işlemektense ölmeye muktedirdir veya kabahati işledikleri takdirde kendilerini öldürmeye. Böyle kadınlar tanıdım. Enderler. Bu, büyük ve kıymetli bir erdem ve şüphesiz diğer birçok erdemin de belirtisi. Ancak madalyonun bir de diğer yüzü var. Kadında güçlü bir iffet ve bükülmez bir erdem, güçlü bir kişiliğin göstergesidir ve bu nitelikler tüm erkeklerde mevcut olamaz.

Bir Lucretia'ya uysal, sabırlı, bilge bir koca gerekir; ihtiraslı bir karakter ona uygun olmayacaktır. Pek çoğu, tefekkür ettikten sonra, daha az kahramanlık yapmayı ve daha çok boyun eğmeyi yeğleyecektir. Uysal bir kadın sıklıkla hoş bir varlıktır. Magdalalı Meryem'i herkes sever; onun korkunç kız kardeşi Martha hakkında tasalanan ise pek azdır.

Kadın, doğası ve hedefi icabı, şıklığın ve lüksün peşindedir; bunun böyle de olması gerekir.

Toplumda ve iyi bir düzen kurulmuş bir ailede, kadın bu şıklığı salt evin kaynaklarıyla, erkeğin çalışmasının ürünüyle elde eder; bu lüks onun idaresinin ve ekonomisinin sonucudur.

Ancak, aşk ve idealizm en üstün yasa kılındığında, çalışmak ve kanaatkârlık kısa süre sonra yorar, aile hor görülür; kadınla erkeğin kurduğu birlik, evlilik dışı beraberliğe dönüşür; tasarruf ve konfor bakanı olan kadın ise savurganlık ve yıkım ajanı konumuna gelir.

İşte o zaman kadın yoldan çıkar ve her tür şatafatın yasasına maruz kalır; onun yoldan çıkması, olabilecek en kötü şeydir. Cariyeye ya da kurtizana dönüştüğünde erkeğin yıkımı olur kadın.

Avrupa'daki başkentlerin tamamında, Paris'te, Brüksel'de, Berlin'de, Viyana'da, vb.'de, modern lüks çılgınlığı var. Kocaların gerçekleştirdiği üretim artık yeterli gelmemekte; bu üretime borçları, dolandırıcılığı, güven suiistimalini, iflası, fahişeliği katmak gerekiyor.

Kendisi de bizzat yozlaşan, fuhuşa teslim olan ve çalışmaktan vazgeçen işçiler gün geçtikçe daha sert bir biçimde sömürülüyor.

Bu durumda genel üretim, tam da ikiye katlanması gereken zamanda, lüksün bir tufan halini aldığı zamanda, düşmeye başlıyor.

Her şeyin fiyatında gözle görülür bir artış mevcut. Kraliyet bütçesinden er aylığına kadar; iskonto oranından çavdar ekmeğine kadar.

Toplumsal *kadınlaşma* ya da pornokrasi tüm uluslarda fark edilen bir fenomen.

Birleşmeler yoluyla servet edinmeye yönelik ortak eğilim, genel şehvet düşkünlüğünden ve onsuz aşkın da var olmadığı, şıklığa ve rahat bir yaşama olan abartılı bir gereksinimden kaynaklanır: Sine Baccho ve Cerere Friget Venus bunun örnekleri.

Çalışmaktan bile daha çok tiksiniyorlar azla yetinmekten: bunun nedeni çok açık; beyindeki ve bedendeki erime, çok daha fazla miktarda besin gerektiriyor.

Özetle Michelet, evliliği ve kadını geliştirmek adına, Rousseau, Beaumarchais vb. yazarlardan aldığı, taklit edilmiş ufak formüller sundu. Kendisi sadece VİCDAN tarafından alt edilen aşkın kölesi olarak kalmayı sürdürüyor; kitabı baştan sona bunu ortaya koymakta. Kadının aşağılığını her aşamada kabullenmiş fakat bir yandan da onu erkekle *eşit* hatta ondan ÜSTÜN ilan ediyor. Daha iyi bir hale sokmak için çaba sarf ettiği pek çok şey beni hayrete düşürdü.

Rousseau ve diğerleri gibi o da aileyi fevkalade rahat hatta varıl (gelirini en az 10 000 frank olarak) tasvir etmiş; işçi ailesi için elinden hiçbir şey gelmiyor, özellikle de daha düşük düzeydeki aileler için.

Adalet onu korkutmuş: Michelet adalettteki dinginliği, hayırseverliği, verimliliği, güçlü güvenceyi, uçsuz bucaksız ve önemli kaynakları göremiyor.

Bilhassa da, aşkla davranılan kadının gitgide daha yumuşak, hassas, kırılgan olduğunu unutuyor; oysa kadın, önce ciddi bir eğitimle ve sonra da evlilik birliğiyle yavaş yavaş adalet seviyesine yükseltildiğinde cesurlaşır, kahramanlaşır ve kolaylıkla gerçekleşir bu; herhangi bir mübalağa, çaba ya da güçlük olmadan.

Vicdan! Vicdan!

Nerede *vicdan*? Kalpte mi, beyinde mi, midede mi, böbreklerde mi yoksa bedenin başka bir yerinde mi? Bunların hiçbirinde değil.

Vicdan tüm insanlarda ortaktır: bölünemez.

Ancak doğa, bir topluma sahip olmasının öncesinde, onu özel bir yaratımla teçhizatlandırmak zorunda kalmıştır; benim düşünceme göre bu yaratım, *mütekabiliyetin* en yüksek düzeydeki tecessümü olan karşılıklı saygıdan ve en kusursuz fedakârlıktan ibaret olan androjin çifteliklidir.

Kadın zayıftır fakat güzeldir, erkek güçlüdür ancak kabadır; kadın üretmez fakat itaatkârdır, erkek çalışır ancak hükmeder. Bu karşılaştırmayı daha da devam ettirebiliriz.

Bu bir ittifaktan fazlasıdır; bu, gururun ve aşkın tatmin olduğu bir birlikteliktir ve en olağanüstü çarklardan biridir.

İtiraz ediyorlar: “Bir organ nasıl birçok kişi için tahayyül edilebilir?” diye. Varlık kuramıyla, kolektif birlik kuramıyla edilebilir. En yalın nesne yeterli olacaktır.

Bir çalı çırpı BAĞI, örneğin. *Bağdan bağa fark var.*

BAĞ ayrı bir şeydir, onu oluşturan çalı çırpı ise ayrı bir şey.

Bağı çözün ve çalı çırpıyı ayırın: Bir gerçekliği ortadan kaldırdınız, *öğelerini* yok etmiş olmamanıza rağmen.

Aynısı çalı çırpı için de geçerli: Onları budayabilirsiniz, bölülebilir, kesebilir, toz haline getirebilirsiniz ve saire; zerrelere varlığını sürdürür.

Çalı çırpıyı yakabilir, onlardan kül, yağ, gaz elde edebilir ve

sonra onları yeniden ayırıştırabilirsiniz: Bir gerçekliği, bir şeyi yine ortadan kaldırmış olursunuz oysa hiçbir şeyi yok etmemişsinizdir.

Eğer bu sonuç karşısında gerilerseniz adalet kalmaz: Toplum dağılır; onu yeniden inşa etmek için *tanrısal hakka* dönmek gerekir ki bu da en baştan başlamak demektir.

Evli kadın çocuk istemiyor artık.

Evli olmayan kadın evlenmek istemiyor.

Yedi çocuğuyla dul kalmış, halktan bir kadının vurucu bir sözü, Brüksel çevresinde yaptığım gezintilerden bana yadigar. Günde 1,5 Frank kazanan ve sıradan bir gazeteci olan kocası kazara öldürülmüştü. Adamın ölümünden sonra yardım evleri, hayırsever kadınlar, herkes bu kadınla ilgilenmişti: Kadının en büyük kızını bir işe yerleştirmişler ve başkaları da, yaşça bu kızıdan sonra gelen iki çocuğun sorumluluğunu üstlenmişti; anneye haftalık yardım sağlanıyordu ve anne de halen bir şeyler kazanabilmenin yollarını bulabilmekteydi.

Kadın mutlu görünüyordu! Evliyken olduğundan daha mutluydu!

“Zavallı adam” demişti merhumdan bahsederken, “ona iyi bakmak gerekiyordu; her pazar gömleğini ve iş gömleğini yıkmak, iki bardak faro³⁴ içmesi için beş kuruş vermek, önüne ekmeğinin yanında biraz da azık koymak! Bize ne kalıyordu? *Artık bitti: Bir erkeğin maliyeti, ederinden daha fazla!*”

Genç adam, eğer evlenmek istiyorsan öncelikle şunu bil ki bir erkek için ilk şart, karısının üzerinde tahakküm kurmak ve onun efendisi olmaktır. Dikkatini bir kişi üzerinde yoğunlaştırdıktan ve o kişiyi iyice değerlendirdikten sonra şayet kendini, yetileri-

34 T.S.N.: Brüksel ve çevresinde üretilen hafif bir bira çeşidi.

nin tamamı bakımından, kadınından en az *bir kat daha güçlü* hissetmiyorsan evlenme.

Eğer sana senin sahip olmadığın bir servet getiriyorsa, kadından *dört kat* daha güçlü olman gerekir.

Eğer edebiyatçıysa, yetenekleri olan bir kadınsa ve saire, ondan *yedi kat* güçlü olman lazım; değilsen evlenme. Eleştirildiğini hisseden erkekte huzur olmaz; söylediklerine karşı gelindiğinde erkeğin itibarı kalmaz; aldatılma tehlikesi yakın ve muhtemeldir ki bu, utançların ve sefaletlerin de en üst raddesidir.

Kötü bir evlilikten kurtizanlarla münasebette bulunmak yeğdir.

Olabildiğince üstesinden gelmek gerekir.

Zaman zaman aldanmaman güç olduğundan, ne eleştirmekten acı duy ne de ihtarda bulunmaktan.

Eğer karın sana korkusuzca karşı geliyorsa, her ne pahasına olursa olsun onu alt etmelisin.

Sanatçı bir kadınla üç sebepten evlenilmemeli:

1° Çünkü kamuya aittir;

2° Çünkü bir yeteneği vardır, üstünlüğü kendisine atfedecektir;

3° Çünkü geçimi sağlamaya ortak olacak ve kocasına hiçbir şey borçlanmayacaktır.

Bırakalım da Talma'lar *George*'larla, *Mars*'larla, *Duchessnois*'larla evlensin; o adam da *kamuya ait* ve de daha güçlü.³⁵

35 T.S.N.: François-Joseph Talma (1763-1826), dönemin ünlü aktörü; Marguerite-Joséphine Weimer (George) (1787-1867); Anne-Françoise-Hippolyte Boutet (Matmazel Mars) (1779-1847); Catherine-Joséphine Rafin (Matmazel Duchesnois) (1777-1835), dönemin ünlü aktrisleri.

Genç adam doğru yola sevk edilmeli; ona, *ilk aşkının* ardından evliliğin ender, pek ender gelebileceği ve bunun gerçekleşmemesinin onun için iyi olacağı öğretilmeli; yirmi sekiz ila otuz iki yaşından önce evlenmemesi ve hem ahlaken hem de fiziken *olgunlaşmayı* beklemesi gerektiği, idealizminin geride kaldığı, kendine daha fazla yetebileceği, kendi başına yaşayabileceği ve kadını da kendisine dâhil edebileceği öğretilmeli ona.

Genç adama şunlar öğretilmeli:

Her erken aşk, can sıkıcı bir eşitlenmeyi doğurur;

Kadın kontrol altına alınmak ister ve kendisini böyle iyi his-seder;

Kadının uçarılığa, başıbozukluğa, müstehcen sözlere, hovar-dalığa, şehvani şeylere eğilimi vardır ve güçlü bir erkek onun üzerinde daha iyi hâkimiyet kurar;

Kadın genç ve âşık olduğu, çocuk yaptığı sürece ona hâkim olmak daha kolaydır; bunlar geride kalınca kadın erkeksileşir ve o zaman geldiğinde, üstünlüğünü her zamankinden daha iyi koruması önemlidir erkeğin; bu ise yalnızca, önceden edinilmiş *alışkanlıkla*, oluşturulmuş değişmez tavırla yapılabilir fakat yine de boğuk isyan homurtularını engelleyemez.

Çocukların da yardımı olur: Onların arasına keyifle karışan anne, kızlarıyla gençleşir; böylelikle, o olmadan ne huzurun ne düzenin ne ahlakın ne şerefın ne de selametın var olacağı, aksine her şeyin bir kavga gürültüye ve skandala dönüşeceği baba oto-ritesi devam eder.

Aile reisi kendisini bütünüyle ailesine adanmalıdır; kalbinden her tür egoizmi silmeli ve bunun ilk meyvelerinin sayısını da artırmalıdır; ancak, o aynı zamanda ailesinin koruyucusu, tedarikçisi ve sorumlu eğiticisidir ve bu nedenle de buyruğuna karşı yapılacak en ufak bir ihlale bile asla izin vermemelidir;

Erkeği alçaltmak konusunda kadının değişmez bir eğilimi

mevcuttur; erkeği sınırlandırır, sıkar, onun *yoldaşı* olmasını, *eşiti* olmasını ister: Bu onun doğasında vardır, farkında olmadan yapar bunu ve böylelikle hem evdeki hiyerarşiye hem de kendisine karşı safça komplo kurar;

Ancak zaman zaman da saati yeniden kurmak ve kararlılık, irade, vb. göstermek gerekir; nasıl, ne vesileyle, hangi üslupla hareket etmesi gerektiğini bulmak kocanın işidir;

Kadının, isteklerine her zaman çok zor ulaşması sağlanmalı ve şu özlü söz akla getirilmeli: Karıları tarafından en çok sevilen erkekler, karılarından saygı görmeyi hatta onları biraz korkutmayı en iyi bilenlerdir;

Kadının sürekli surette kocasını aşığı yapmayı hedeflediği fakat erkeğin de, bir alçalmadan sakınırcasına, kendisini bu zayıflıktan koruması gerektiği unutulmamalı;

Kadının evliliğinde ilk aşkını bulması erkek için iyidir; bu açıdan bakıldığında, erkek kadını mümkün olabildiğince *bakire* almalıdır. Kadının kalbinin önceden başka biri için iç geçirmiş olduğu varsayımıyla yara kapanacaktır. Kadın, onun tarlasını ilk kez süren erkeğe her zaman bağlı kalır.

Erkek çok fazla şey *ihsan etmeli* fakat ticari biçimde değil, *cömertlik* anlamında. Efendi, erkektir ve erkek cömert olmalıdır, tüccar değil.

Kadının kocasına güveni *mutlak* olmalıdır; erkek bunu zorunlu kılmalıdır; erkeğin kadına güveni ise yalnızca sınırlı olabilir. Her erkeğin, bir arkadaşına açabileceği fakat karısına anlatmadığı sırları vardır.

Epey hoşgörülü olunmalı çünkü kadın zayıftır.

Ciddi hatalar katiyen affedilmemeli: Koca bunları ne denli affederse kadın da kocasını o derece hakir görür.

Karısı tarafından aldatılan bir koca, skandaldan kaçınmak adına onu himaye edebilir fakat ondan beden ve kalben ayrıl-

malıdır; eğer başka türlü hareket ederse itibar kaybeder ve yitip gider.

Zina işlemiş kocasının geri gelmesini sağlamak, karısı için bir zaferdir;

Sadakatsiz bir kadını geri kabul etmek, koca için bir aşağılanmadır.

Gerektiğinde *sertlikten* faydalanmakta hiçbir kötülük yok: sözlerde sertlik, iradede, eylemlerde, hatta vücut hareketlerinde bile... Erkek GÜÇ sahibidir ve bu güç, onu kullanması içindir; gücü olmadığında kadın onu küçümser ve bu da yine, erkeğin hoşuna gitmenin, onu cezbetmenin, tahrik etmenin bir yöntemidir, kadının, erkeğin güçlü olduğunu ona hissettirmek yerine kullandığı.

Kavgacı, yeren, fırsat gözeten, evliliğin mantığını haksız çıkarmaktan mutlu olan kadına pek az karşılık verilmeli ya da hiç verilmemeli; erkek kendi mantığına uygun şekilde hareketlerini düzenlemeli ve irade ortaya koymalı. *İrade* hükümlanlıktır, mantıktan daha fazlasıdır.

Nihayet, şu konuda iyi düşünülmeli: Kadın erkeğe onun mutluluğu için, itibarının ve adaletinin gelişmesi için, kalbinin mahrem sevinci için verilmiştir fakat bunun şartı, kadının mutlak efendisi olmaktır; kadının erkeğin mantığına boyun eğmesini sağlamaktır; kadının, erkek için yardımcı, yoldaş, muhatap vazifesi görerek onun hayatı dâhilinde yaşaması, onunla karışmasıdır.

Centilmenlik ve onun farklı biçimleri hakkında hiçbir şey demiyorum. Kabul gördüğü yerlerde bu, dans edebilmek, selamlamak, yürümek gibi bir stilden ibaret. En rafine çevrelerde, centilmenliğin kadın üzerinde tahakkümden ziyade kadının lütuflarıyla sonuçlandığı kabul edilmekte. Centilmenlik bir nezaket ifadesi sadece. Neticede elit kadınlar açık sözlülüğü, yalın ve iyi niyetli dürüstlüğü, centilmenliğin tüm inceliklerine tercih ediyorlar.

Kadınlarla olan münasebetlerde, çok büyük bir saygı, derin bir nezaket bulunmalı fakat bu saygı ve nezaket öyle ifade edilmeli ki, kadın bunların bir bölümünün hatta en büyük bölümünün kocasına yöneltildiğinin farkına varabilsin.

Erkekler bunu birbirlerine ahlaken borçludur; kadınlar bunu onaylar; kocasının önemsenmediğini düşünmesine neden olmak, bir kadına yapılacak en büyük hakarettir.

Genç adam şunları hatırlasın:

Aşka ve evlilik birliğine genellikle hepimiz sürükleniriz;

Kendi iradenle bunlardan sakınman imkânsız değil ve her fedakârlık gibi bu da övgüye son derece şayan olabilir, eğer bir görev ya da iş seni buna zorunlu kılıyorsa;

Bunun dışında, arzuların seni tüketmesine izin vermen üst düzey bir ahlaksızlık olacak ve seni haysiyetsizliğe itecektir.

Aşk ilişkileri üzerine:

Eğer avam Venüs'le olan ilişkilerin ardından ahlaksızlık gelmiyorsa, bunlar affedilebilir fakat pek onurluca değildir ve kitlelerin dostu olan bir Cumhuriyetçi tarafından da hoş görülmez. Sefalet ve sömürü simgesi.

Kurtizanlar ya da hoppa kadınlar: ahlaksızlık çukuru.

Evlilik dışı birlikte yaşam ya da serbest ilişki, kişi hak ettiği takdirde evliliğe dönüşür; bununla birlikte, yalnızca istisnai durumlarda hoş görülebilir hatta affedilebilir.

O halde, sonu evliliğe varmalı.

Kadın yetenekler: dansöz, müzisyen, edebiyatçı. Bunlarınkı meslek mi? Öyle olsun. Tehlikeli bir mevzu fakat şapkacılık, terzilik, vb. gibi kabul görüyor.

Bu durumda, karısı hem eşi hem de ticaret ortağı olan erkek, *karmaşık* bir konumdadır.

Çılgın bakirelerden ve cici kızlardan kendini koru. Daha az tehlikeli görünmelerini sağlamak adına, bunların *iyi kalpli* olduğunu söylüyorlar memnuniyetle: Evet, sizi yerler, sizi yalarlar, sizi zevkten öldürürler; yatakta usludurlar; nazik ve sevecendirler; coşkuyu ve fedakârlıkları kullanarak kendilerini kabul ettirirler; iyilikseverdirler ve mücevherlerini teminat olarak vereceklerdir, vs. Ancak tüm bunlarda hiçbir güvenilirlik ya da süreklilik bulunmaz. Onlarda övülen fakat görevlerine bağlı, ciddi bir kadında neredeyse hiç itibar edilmeyen bu özellikler, o kadınlarda hazin başarısızlıkların sebebidir.

Bu kadınlar ev işlerinden hiç anlamazlar ve çabuk sıkılırlar, bu işleri ancak haftada bir yapmaya cesaret bulurlar; temizlikleri şüphelidir; mutfaktan nefret ederler, kocalarını restoranda yaşamaya iterler; evin zorluklarından çabucak yorgun düşerler. Eğlencelere, ziyaretlere, gece gezmelerine, gezilere, gösterilere götürülerek, sürekli avutulmaya ihtiyaç duyarlar. Onların bahtı cariyeliktir, ev işlerindeki vasatlıklarını telafi etmek adına kazançlı bir meslek ifa etmedikleri sürece; bu durumda ise evde onların yerini alacak bir kadına gereksinimleri olur ki bu da tehlikeli.

Bakire kalbi, mermerden bir kalptir.

Küçük kızdan daha küstah bir şey yoktur; yetişkin kızdan daha şüpheli, daha kırılgan, daha sahte bir şey mevcut değildir.

Genç kız, evlilik bahanesiyle, kendisini bir erkeğin kollarına bırakmayı düşler yalnızca.

Bunun mümkün merteye de erken gerçekleşmesini düşler: nişanlılık dönemi olmadan. *Tanrısal* zaman, demişti bu dönem için Grün.³⁶

36 T.S.N.: Karl Theodor Ferdinand Grün (1817-1887). Alman gazeteci ve si-

Erkeğinin açlığı tatmin olduğunda, kendisi de şişmanlayıp çöktüğünde, kadının hayatı bitmiştir, bir âşık edinmedikçe!

Hegel, evlenmek üzere babası tarafından verilmeye rıza göstermesinin, bir genç kızın şerefi olduğunu söyler.

Fenelon da Telemak'ta aynısını ifade eder.

Rousseau'nun ve Héloïse'inin ardından tüm bunları değiştirdik.

Evliliğin muazzamlığı ve yüceliği nereden gelmekte?

Evliliğin bütünüyle fedakârlık ve bağlılıktan ibaret olmasından.

Evlilik sevişmek için yapılmaz.

Aşk için aşk, haz için aşk. Aşkı bu şekilde gören her kadın bir sürtüktür.

Genç kız; sana vereceğim tek bir öğüt var.

Öncelikle, erkenden evlenme; gençliğini ve bekâretini kendine sakla, eğer başarabilirsen, yirmi dört yaşına kadar; o zaman geldiğinde, eğer senden on yaş büyük, güçlü, akıllı, çalışkan, cesur, irade sahibi ve sana kendisini sunan bir adam bulursan, yakışıklı olmasa da, güzel konuşmasa da, sanatçı olmasa da onu çabucak al. Onunla birlikteyken saygı görürsün ve sağduyulu bir kadının olabileceği kadar mutlu olursun. Unutma ki sevgililerin en centilmeni ve en tutkulusu, kocaların en kötüsüdür; seni kısa sürede tiksindirecek gülünç bir varlıktır ve sen istemesen dahi, ondan bir aptal doğurma riskin hayli fazladır.

yaset kuramcısı. 19. yüzyıl Almanya'sında demokratik ve sosyalist hareketlerin önemli bir aktörü olmuş, özellikle de 1848-1849 Devrimi'ne götüren siyasi süreçte büyük rol oynamıştır. Proudhon'un *Ekonomik Çelişkiler Sistemi ya da Sefaletin Felsefesi*'sinin Almanca tercümesini 1847'de yayımlamıştır.

Her kadın kocasını aldatır çünkü kadın artık onu, sevmiyor olmaktan ziyade, aptal, güçsüz ya da gülünç bulur ve çünkü adam, aşk oyununu karısıyla çok fazla oynadığından, onun gözünde saygınlığını yitirir.

Şakası olmayan ve güç sahibi bir erkek asla gülünç duruma düşmez ve aldatılması da nadirdir.

Her kadının hayatında bazı güzel anlar vardır; bu anlar, onun kaderine zincirlenen ve ne yaptığıнын farkında olmayan bazı bedbahtları aramasına neden olur ve onları mest etmesine yeter.

Fakat evlilik *yeminini* kaldırın, kendinizi evli olmadan birlikte te yaşama seviyesine düşürün; o durumda kadın zayı olur.

İnsan kendisini *adadığında*, kendi yetileri ve o kişinin ihtiyaçları ya da kuralları veya Tanrı'nın yasası doğrultusunda, kendisini adadığı kişiye ya da Tanrı'ya hizmet etmeye hazırdır.

Kendisini bir erkeğe adayan bir kadın, her konuda onun izinden gitmeye ve ona itaat etmeye, ona özenle bakmaya söz verir çünkü erkekten daha zayıftır ve onun refakatçisidir.

Kendisini bir kadına adayan bir erkek ise, onu korumaya, beslemeye, savunmaya, vb.ne söz verir çünkü erkek güçlü ve kadın da zayıftır!

Adanmışlık keyfe bağlı bir şey değildir; o nedenle *a priori* verilmiş doğal koşullar gerektirir. Erkeğin, kadını kendisine eşit kabul ettiği ve onunla işlev, hak ve görev değiş tokuşu yaptığı sözde evliliklerde var olan kaprisi içermez.

Fakat kadın bu bağı yadsıyorsa, erkekle *başa baş* ve *eşit* olmayı arzu ediyorsa ne olacak?

Bu durumda onunla evlenmekten sakınacaksın işte! O yırtıcı hayvanı kendi haline bırak, onu isteyecek aptala bırak: Peki eğer arada bir bağ kalmadıysa, eğer çocuklar doğmuşsa, eğer mutsuzluğunun dönüşü yoksa: eh, o zaman tereddüt etme! Mantık ya da güç yoluyla, kadına boyun eğdirmek gerekir.

“Onu terk ederim” deme. Bu zayıf bir ruhun işi. Kadın, ilk günden itibaren bir konuda ikna edilmiş olmalı: senin onu terk etmeyeceğine ve onun da sana boyun eğeceğine.

Akıllı ve korkusuz bir erkek, bu asiyyi alt etmek için gereken şeye sahiptir. Tek bir tehlike bulunmakta: toplumun, evlilik hukukuna karşı komplosu.

Mahkemeler kolaylıkla, kötücül kadınların şikâyetlerini kabul ediyor, ailenin işlerine karışıyor, aile hukukuna müdahale ediyor: Otorite ve yetki gaspı bu.

Bazıları da mevkilerini hovardalık aracı olarak kullanıyor. Bunlar, köpekler gibi dövülerek öldürülmesi gereken adamlar.

Şu halde bunlardan imtina edilmeli. Tesis edilmiş adalet aile huzurunun düşmanı olarak görülmeli, ahlaksızlığın ve kadın başkaldırısının payandası olarak görülmeli.

Toplumsal suç ortaklığı: sefahat düşkünü kadınlara ve zinacılara kucak açmaya her daim hazır namertler. Dünya bunlarla dolu.

Aile babasının aile içerisindeki yetki sınırını, şerefini ve otoritesini yeniden yapılandırmak adına, kamuoyu üzerinde ve ondan yola çıkarak da adalet ve yasalar üzerinde etki oluşturulmalı. Şayet kadınlar dış dünyanın vicdanında aile ocaklarındaki gibi yer almadıklarını hissediyorlarsa, Devlet’in yetkileri dâhilinde ihanet mevcuttur: Bu durumda yurttaşların ayaklanmasının bir vazife olduğunu söylemek lazımdır.

Erkek, aile içerisinde yargıçtır; kadın ise rahibe ve mabut.

Aşikâr bir çelişki: *itaat etmek* ve *hükmetmek* arasında.

Emir veren kadın, kocasını küçük düşürür ve er ya da geç onu yönetir. Evlilikte hazzı arayan kadın da diğerinden daha iyi değildir: Küçük bir sürtüktür o ve tembel, obur, geveze, savurgandır; kocası ona uzun süre yetemeyecektir.

Şu halde, *ya kurtizan ya da ev kadını*; bunu söylemekte haklıydım ve söylemekten vazgeçmeyeceğim de. Bağımsızlaşmaktansa eve kapanmak daha iyi; Lucretia, Cornelia, Virginia olsa şöyle derdi: “Ölürüm daha iyi!”

Ataerkil adaletin şiddetine göre erkeğin, karısını öldürebileceği durumlar şunlardır: 1° zina; 2° iffetsizlik; 3° ihanet; 4° ayyaşlık ve hovardalık; 5° müsriflik ve hırsızlık; 6° dikkafalı, buyurucu, küçümseyici bir itaatsizlik.

Evli bir erkek, karısı üzerinde adaleti uygulama hakkına sahiptir; kadının ise kocası üzerinde adaleti uygulama hakkı yoktur. Bu karşıtlık anaerkil hiyerarşiyle bağdaşmaz; bir çelişki içerir. Kötü davranılan, hakarete uğrayan kadın, aile konseyine ve onun aracılığıyla da kamu adaletine başvurur.

Bir koca ve karısından oluşan, çocuklu ya da çocuksuz bir aile veya eşlerden birinin dul olduğu çocuklu bir aile yahut da yalnızca yetim ya da öksüz çocukları olan bir aile, doğal olarak baba ve anne, amcalar/dayılar ve halalar/teyzeler, erkek kardeşler ve kayınbiraderler, kuzenler, kayınpederler ve kayınvalideler, çocuklar ve torunlardan müteşekkildir ve bunlar en az dört kişi olarak bir araya gelmiştir. Akrabalığın bulunmadığı durumlar-

da, yasal biçimde tayin edilen kişiler şunlardır: *belediye reisi* ya da onun *yardımcısı*, *sulh yargıcı*, *patron*, *ustabaşı* ya da *büro şefi*, onun *ortağı*, *iş arkadaşı* ya da *meslektaşı*; eğer belediye reisi ulusal muhafızlardan ya da ordudansa, bölük *yüzbaşısı*; aile hekimi, arkadaşlar ve tanıdıklar.

Aile konseyi herkes için resen mevcuttur. Şikâyetçi olan tarafın ricası üzerine, akrabalık sırasına ya da vatandaşlık derecesine göre konseyin doğal başkanı olan üye tarafından resen toplanmaya çağrılır.

Kadının, *mizaç uyumsuzluğu* veya *koca şiddeti* sebebiyle boşanma talep edebilmesi, bizim toplumumuz için bir utançtır, bir alçalma belirtisidir. Kocaya karşı nefret bulunmadığı sürece, koca ahlaksız, yetersiz ve kusurları da ciddi ve sebepsiz olmadığı sürece, şikâyetle bulunan kadın kabahatli sayılmalı ve evine geri gönderilmelidir. Kadın adına ayrılma talebinde bulunma hakkı sadece aile konseyine aittir.

Erkeğin boşanma imtiyazı isteğe bağlıdır (*ad libitum*). Otorite sahibinin bu otoriteye rağmen karısıyla yaşama zorunluluğu çelişki içerir. Gerektiğinde, iadelere ve tazminatlara yalnızca aile konseyi ve onun sonrasında da mahkemeler hükmedecektir.

Erkek eğer kadın üzerinde akıl ve karakter üstünlüğünü elde etmişse, bunları kullanması içindir. Akıl ve karakter bunu zorunlu kılar. Eğer erkek güç üstünlüğünü elde etmişse, bu da kendi haklarını uygulamak içindir. Gücün hakları vardır, güç zorunlu kılar.

Hâlihazırdaki üreme oranı, evlenme oranıyla aynı seviyede değil; toplum, evlilik dışı birlikte yaşamın nüksetmesi tehdidiyle karşı karşıya. Bu öngörüye göre, eş yerine metres alacak erkeğin nasıl davranılacağını bilmesi önem taşıyor.

Serbest ilişkilerin aşktan başka bir amacı yok: Bu ilkedен yola çıkılım ve başka hiçbir şeyi karıştırmayalım. Buna arkadaşlığı,

kader ortaklığını, çocuklarınızın eğitimi, âşıkları dâhil ettiğiniz anda, farkına varmadan evliliğe geçersiniz. Pazarlık etmeyin o zaman: evlenin.

Nitekim, iki sevgilinin ortak bir meskeni, ortak bir ailesi yoktur; beraber geçirdikleri gece sayısı da olabildiğince azdır. Sürekli bir arada bulunmak ve birlikte yaşamak aşkı yavanlaştırır; ortak yaşamı sadece evlilik onuru kaldırır. Herkes evinde, kendi işiyle meşgul ise aşk ve şehvet bundan kazançlı çıkar, örf de öyle. Bir arada olmaya sürüklenmişseniz pazarlık etmeyin, evlenin! Siz zaten evli eşler gibisiniz, resmi taahhüt eksik sadece: Geleneğe karşı gelmenin ve bu müesseseyi bir tür bahisle küçük düşürmenin bir faydası yok. Siz ikiniz bu söyleyeceğimden rahatsızlık duyacaksınız: Yaptığınız şey artık nadiren görülmediğinde, genelleşen paradoks artık bir paradoks olmaktan çıktığında, sizin evlilik dışı birlikteliğiniz yasal güvencelerden yoksun bir evlilikten başka bir şey olmayacak, ki bu da abes.

Bir erkek âşık, metresini hiçbir zaman kendi arkadaşlarıyla tanıştırmamalı, onları metresinin evine götürmemeli, onu toplum içerisinde göstermemeli. Evli kadının erdem ve ayrıcalıkları metres için hiç uygun değildir; eşyanın tabiatı buna ters düşer.

Kendisini açıkça gösteren yalnızca iki tür aşk bulunmaktadır: evlilik aşkı ve fuhuş aşkı. Bunlar iki uçtur, birbirinin antitezidir. Evli olmadan birlikte yaşayanların aşkı ise maskelenmiştir; sırrı da kendi yasası ve kendi normudur.

Bir erkekle evli hayatı yaşayan ve toplum içerisinde görünen kadın, evli değilse fahişedir. Evlilik onuru onu korumamakla beraber, bu kadın arsızdır, kurtizandır, *edepsizdir*.

Kenara çekilip kendisini gizleyen metrese, sevgiliye saygı duyulmalı; ortalıkta boy gösteren ise sadece küçümsenmeli ve gerekirse de hakaretlere maruz kalmalı.

Bir centilmen, metresine şefkat, koruma, yardım borçludur, bunlardan fazlasını değil. Kadının davranışlarının sorumlulu-

ğunu üstlenmediği için, üzerinde otoritesi de bulunmaz; ondan hiçbir itaat, fedakârlık beklememelidir; buna mukabil, onun da kadına hiçbir fedakârlık borcu yoktur; kadının projelerini, geleceğini, tutkusunu, servetini, yaşamını herhangi bir açıdan tehlikeye atarsa hata yapar.

Evli olmadan birlikte yaşamamanın yükümlülükleri, evliliğinkilerden daha ağırdır zira bedensel zevklerden ileri gelir; aşk ve şehvet yükümlülükleridir bunlar; oysa evliliğin amacı, aşkı sunarak onu bedensel ve şehvani yükümlülüklerinden kurtarmak ve ona sadece aklın, onurun ve hukukun yükümlülüklerini zorunlu kılmaktır.

Serbest aşk tirandır; tüm şairlerin anlattığı tirandır bu, hatırlayınız! Ey adam; kadına özgürlüğü yalnızca seninkinin zararına olacak şekilde verirsin! Ey kadın; aşığına icazeti yalnızca senin onurun ve mutluluğunun zararına olacak şekilde verirsin.

Sırlarını ya da işlerini metresine sakın açma: Senin güvenini istismar eder.

Metresinden sana hizmet etmesini isteme; seni baskı altında tutmak adına bu hizmetlerden yararlanır.

Serbest bir kadının, metresinin seni zaptetmesine asla izin verme: verilen taahhütler, sözler, teminatlar olmasın. Ondan uzak dur, onunla arandaki mesafeyi koru; ertesi gün ayrılmak zorundaymışsınız gibi davran ona her zaman.

Özsaygısı olan bir adam, sadakatsiz karısını hançerleyebilir. Sadakatsiz metresine ise bir fiske dahi atabilmeye izni olduğu hükmüne varmayı göze alamam. Senin metresin *serbest* bir kadın; sen onu serbest haliyle istedin; serbestlik, evlilik dışı birlikteliğin karakteridir. Bu açıdan bakıldığında, serbest bir metres, serbest kadınların en önde gideni olan kurtizanla aynı kaderi paylaşır: Hançer darbesini hak etmez.

Kıskançlık, serbest aşkın yol arkadaşıdır: Evli eşler arasında bilinmez. Evlilikte sadakatsizlik yaralar, üzer, acıtır fakat hepsi

bu kadardır. Serbest aşkta ise kıskançlık ateşi ve rekabet gazabı yaratır; içten içe kemirir, öfkelenendirir, cinayete iter. Evlilik olmadan yaşanan birliktelikte sadakatsizlik, özsaygıyı, kendini beğenmişliği, gururu sarsar. Evlilikte ise hukuku. Bu nedenledir ki metresin sadakatsizliği, serbest aşk akdinde neredeyse örtük biçimde kabul edilen bir önkoşuldur ve aşığı da sadakatsizliğin intikamını alma hakkına sahip değildir; buna karşılık, sadakatsiz bir eşin öldürülmesi evlilik hukukunun bir teamülüdür.

Evlilikteki aşk münhasırdır, eşsizdir, kutsaldır; bu nedenle de bu aşkın ihlali, ölümle cezalandırılacak bir suçtur. Serbest aşk, Fourier'nin onu öyle gördüğü ve çok eşli Doğulu erkeklerin öyle anladığı üzere, çoğulluğa hiç de aykırı değildir. Bu yüzden, âşık ile metresi arasında verilen sadakat sözü özünde geçersizdir; La Châtre'a gidiş biletidir. Bu sebepten de, evli olmadan bir kadınla evli hayatı yaşayan bir erkek aldatıldığında, ona tanınacak tek intikam şekli ayrılık ve tahkirdir.

Bağlılık aşktan üstündür; evlilik yasası cinsellikle ilgili olmaktan ziyade tüzeldir.

Medenileşme nasıl ki kölelik, proletarya, çokeşlilik, fuhuş konularında bizi sağaltmalıysa, erkeğe gitgide daha fazla verilecek eril bir eğitim ve kadına verilecek daha dişil bir eğitimle, bizi cinsiyet karışıklığı hususunda da iyileştirmelidir.

Evlilik dışı birlikte yaşam, erkekle kadın arasındaki yasal bir birliktelik biçimi olarak tanınmayı başaramayacaktır demokrasi-de. Esasen aristokratik örfilere aittir.

Ancak, aldatmanın eşlik etmediği, iyi niyetle sürdürülen mahrem ilişkiler, kadın ve çocuklar lehine bazı haklar doğurur ve erkek aleyhinde bir uygulamaya mahal verir: parasal yardım, çocukların tanınması, vs.

AŞK: söndü aşk; sıcaklığı kalmadı ne hislerin ne de kanın.

Evlilikte aşk üzerine: Herkes bunu diliyor, bunun arzu edilir olduğunu söylüyor fakat tek bir ahlakçı bile, tek bir şair bile aşkın GÜVENİLİR bir şey olduğunun henüz farkına varmadı; ancak ahlaklı ve makul insanlar arasındaki aşk öyle yalnızca.

Bunu yargılamayı küçük kızlara ve yirmi yaşındaki delikanlılara bırakıyorlar!

Komedide olduğu gibi. Komedideki *kapris*, hüküm süren güdü ve çılgınlık!

Oysa mutlu birlikteliklerin kaideleri şunlardır:

1° Yeterince iyi bir eğitim ve akıl, öznelerdeki kötü alışkanlıkları, hoş olmayan istemsiz hareketleri, mizaçtaki ölçsüzlükleri, tutkulardaki sapmayı vb.yi ortadan kaldırır ve ister istemez, herkes için uygun olmaya elverişli bir ortalama durum yaratır. Böylelikle, kötü yontulmuş bir tabiata sahip öznelerde kendisini belli eden mizaç uyumsuzlukları, karakterlerin karşıt duyguları, vb.leri azaltılır.

2° Evrensel deneyimin önceden uyardığı makul ve özgür bir insan, şehvet düşkünlüğünü ve kendisine hâkim olamayışını yenmeli, kalbini gözetmeli, hayal gücüne kuşkuyla bakmalı; göksel konuların, gizemli sezgilerin açığa çıkarıldığı ve genellikle de hayvanlıktan başka bir şey olmayan eğilimlere karşı kendisini savunmaya hazır olmalıdır. Ahlaklı bir erkek ve ahlaklı bir kadın arasındaki aşkın güvenilir ve en iyi nitelikte olduğuna kesin gözüyle bakmalıdır. Eşler birbirlerini, birbirlerine bakmadan, deyim yerindeyse, sadece ruh gözüyle bakarak seçmeli; erkek karısının ona layık ve değerli olacağını düşünebilmeli, şayet kadının şu nitelikleri kendisinde bir araya getiriyorsa, yani: Sağlıklı, makul, çalışkan, iffetli, temiz, ev işlerinde becerikli, inzivayı ve sessizliği seviyor ise.

Kadın da, kendi cephesinden, bir erkeğin onun tüm aşkına layık olacağını düşünmeli, eğer erkek: Sağlıklı ve kuvvetli, makul, çalışkan, düzenliyse; zamparalık, ayyaşlık, öfke gibi aşırı kusurlardan muafsa; gayretli, katı, görüşlerine ve alışkanlıklarına hâkim ise; hiçbir şekilde aylak değilse...

Böyle eşler birbirlerini hiç görmemiş olsalar da çok seveceklerdir, kendilerini birbirlerine adayacaklardır ve aşkları da bir haziran akşamı gibi sakın ve serin hissettirecektir.

Temiz bir ev kadını, pislige parmaklarının ucuyla dokunan kadın değildir; ev işlerini yapmak için zarif bir kostümü olan ya da temizlik bahanesiyle sandaletlerini sürüyen, eski püskü elbiselere veya kirli paçavralara bürünmüş kadın da değildir. Sıkı kıyafetinin içerisinde, kısa, *az ve öz* giyimli; üzerine sade hatta kaba fakat temiz bir elbise, ayağına sağlam ayakkabılar geçirmiş; önünde önlük, sıkı bir boneyle başını örtmüş, pisliğin içerisine ellerini ve kollarını sokmaktan sakınmayan, gübreyi bir yerden bir yere taşıyan, süpürge kullanan ve canla başla yemeğini yapan kadındır.

Bir koca, saygılı olmayı karısına muhakkak kabul ettirmeli ve bunun için gereken tüm olanaklar kendisine verilmiş: güce, öngörüye, işe ve maharete sahip. Kadın, bunların hiçbirinde erkeğe eşit olmayı başaramaz. Dahası, erkek cesur, iradeli, adaletli, iyiliksever olmalı ve bu yönlerini göstermelidir de; iyi olmalı, arkadaşlarına ve diğer insanlara vefalı olmalıdır. Bu son iki hususta kadın, doğası gereği, erkekle eşit olmaktan öyle uzaktır ki, met-hedeceği erdemiyle kocasına karşı bilakis suç işleyecektir. Kadının erdemi kendi iç dünyasının ölçüsündedir, dışarıya açılmaz. Bir erkeğin, arkadaşları ve cumhuriyet için yapacaklarını, kadın *kendisi için* ve kendi *çocukları* için ister; bencillik için güzel bahane ve bir erkek buna cevap verme zahmetine katiyen girmemeli.

Erkeğe, başkaları için, yabancılar için ne çocuklarını ne karısını ne kendi rahatını ne de kendisini feda etme hakkının olduğu söylenebilecektir. İşte bu noktada, İsa'nın ne demiş olduğunu iyi anlamak lazım: Sağ elin yaptığı iyiliği sol el bilmemeli. Sol el kadın işte! Gerçek bir erkek, tasarladığı bir iyiliği yapmak için kadından izin almaz fakat bu iyilikten ona bahsetmemelidir de. Kadının dili, kadın evin kapısından çıktığı anda erkeğin erdemi-ne iftira atmaya başlar.

Kötürüm kalmış fakat evinde duran bir kadın, bacakları tutan fakat gezen bir koketten yeğdir.

Ben bir tek, sağduyulu davranan ve beni özgür bırakan kadına şehvet duyarım; hissedilmesi için sadece kalbin, açık yürekli-liğin, vicdanın ve şevk terbiyesinin gerekli olduğu kadına.

Bunun ötesinde aşırılık, yozlaşma, ahlaksızlık var.

Akıl, şevk, doğruluk, özgürlük: Mutluluğun dört temel şartı bunlardır; namuslu, mütevazı ve çalışkan bir kadına böyle sahip olunur.

Bir kadınla mutlu olabilmek için gerekli olanlar: 1° ona saygı duymak; 2° onu sevmek; tutkuyla değil şefkatle; 3° mümkün mertebe ondan üstün olmak; servet yetenek, üretim, cesaret, güç, bağlılık bakımından; kısacası, onun yaptığından daha fazlasını yapabileceğinizi ve her açıdan size borçlu olduğunu kabullenmesi lazım.

Burada tutkulu aşk bir hiçtir.

Yumuşaklık ve fedakârlık her şeydir.

Bir romancı -hangisi olduğunu bilmiyorum- *Otuz Yaş Kadını* adlı bir kitap yayımladı, bir diğeri ise *Kırk Yaş Kadını* adlı bir

kitap. Eğer kırk yaşına yaklaşan kadını ele geçiren tutkuları ve zihinsel kusurları ciddiye almamış olsaydı, faydalı bir eser ortaya çıkarabilirdi.

Sıradan, vasat evliliklerde de işler ilk on ila on iki yıl boyunca iyi gider, bazen de on beş ila yirmi yıl boyunca.

Sonra birdenbire, çocuklar doğmuş büyürken, kendi cinsiyetine özgü ve manevi varoluşunun en büyük krizi olan bir melankoli kaplar kadını. Kendi hayatı hakkında, kadına ailede ve toplum içerisinde verilen konum hakkında kafa yorar ve ikincil derecede bir kadere sahip, ne kendi başına ne de kendisi için bir değeri veya bir yaşamı bulunan, kurban edilmiş bir varlık olduğunu düşünür. Kibri isyan eder, kadın tehlikeli bir hale gelir, insanlardan kaçmaya ve evhama sürüklenir; vazgeçişleri, sebep-siz yürek sıkıntıları olur; gözyaşları kolayca akar. Erkekle eşitmiş gibi davranır, *efendisiyle* alay eder. Kocasını dışarı çıkarttığında, aynı başına buyrukluğu o da yapar, vs. Bunu bastırmak ve hiçbir asiliğe tahammül göstermemek gerekir.

Böyle bir kadın yeryüzünde ne anlam ifade ediyor? Farz ediyorum ki herkesi imrendirecek, çok mutlu bir talihi vardı; doğa ve eğitim ona iyi nitelikler vermiş ve onu donatmıştı; servet sahibi olmadan doğup, iyi, sadık, cömert, kalbine uygun ve onunla evlenecek bir erkek tarafından fark edilmiş ve sevilmişti. Farz ediyorum ki aşkın tüm şenliklerinin, zenginliğin tüm hazlarının, tüm sosyal üstünlüklerin, tüm ailevi saygınlıkların, anneliğin tüm sevinçlerinin tadını çıkarmıştı: Vakit geldi, şimdi kendisini mutsuz hissedecek. "Sonuç olarak", diye düşünür, "kendim için değil bir başkası için doğmuşum; bir merkez değilim, bir yarıçapım; hayatım hayat değil, bir ilave. Sevilmiştim, mutlu olduğumu düşünmüştüm; yanılmışım! O benimle KENDİSİ için evlenmiş, benim için değil. Ben bir mücevherim, bir mobilyayım; bana hayran oldular, sürekli etrafımda bulundular, fark edildim, övüldüm; başarılarım oldu: ama sanki o mülkiyet sahibiymişçesine, her şey dönüp ona geldi. Onun soyadını taşıyorum, öyle

değil mi? Bir kadının, kızlık soyadının haricinde soyadı olmuyor. Adıyla bahsedilen bir varlık değil kadın: kadın, Pierre'in karısı veya Paul'un karısı... daha fazlası değil. Ben, masumdum, kördüm, kendimi ona verdim, o beni istedi, beni aldı. En güzel, en önemli yıllarım ne işe yaradı peki? Onu mutlu etmeye, onun her yerde imrenilmesini sağlamaya, ona çocuk doğurmaya. Kadın bir üreme makinesi. Kocam emrediyor ve ben de itaat ediyorum; o yürüyor ve benim de onun peşinden gitmem gerekiyor. Artık her şey bitti, güzel günlerim geçti gitti: Neyim ben? Zincirlenmiş, kullanılmış, gölgede bırakılmış, münzevi, çok yakında büyükanne olacak bir kadını; alay ve acıma konusuyum. Oysaki o! Otoritesi, kudreti, itibarı artmış gibi görünmüyor mu; daha görkemli, daha güçlü, daha saygın değil mi; yüzünün kırıştığı, bacağına eğildiği, vücudunun büküldüğü ve başının taçlandığı raddede, kendisi, ailesi ve başkaları üzerinde daha da büyük bir hâkimiyete sahip olmuyor mu? Erkeğin ihtişamı o ölene dek artar, kadının ki ise evlendiği günden itibaren alçalır. Yine de, mutlu kadınların nice olduğundan şüphe edemem! Peki ya diğer kadınlar? Alay konusu! Ah! Serbestliğe, bağımsızlığa, kişisel bir yaşama sahip olacağım tek bir gün için bütün hayatımı verirdim zira neticede bizler birer şahıs değiliz. Kadının şahsiyeti aile dışında çoğalmıyor, bölünemez olarak kalıyor.”

Bu akıl hastalığı, bilhassa da hali vakti yerinde olan zümrelerdeki kadınları etkiler, boş vakti olan, eğitilmiş kadınları: Yeryüzünün talihlileri, gıpta edilenleri onlar. Bu hastalık, halktan insanlarda, köylü kadında, işçinin karısında, yaşam meşguliyetinin ve iç acıtan zorunlulukların derin düşüncelere mahal vermediği yerlerde çok enderdir; izlerine tek tük, yok denecek kadar az rastlanmaktadır. Erkeğin hayatı bir mücadeleden ibarettir, özellikle de bir halk adamının ki; kadın onun *hetaera*'sıdır;³⁷ o yoldaştır, asker alaylarındaki satıcı kadındır. Adamla kadın arasında, güç üstünlüğü ve otorite için yapılan bir rekabet söz konusudur! Mücadele etmek gerekmektedir; roller, öznelerin yeterlilikleri

37 T.S.N.: Antik Yunan'da kurtizan.

doğrultusunda dağılmıştır; ikisinin de, kendi sonunun kendisi olup olmadığını ya da bu sonu başkalarında bulup bulmadığını kendine sormaya vakti yoktur; bir eksen mi yoksa bir yarıçap mı, güneş mi yoksa gezegen mi olduğunu sormaya da.

Bu hastalığın tahribatları kimi zaman yıkıcıdır: Bazı kadınlar gerçek isyankârlara dönüşür; diğerleri de serbestlikleriyle ne yapacaklarını bilemeyip zinaya girer; bazıları ise, cinsiyetlerine besledikleri nefretle, farklı türlerde aşklara atılır. On iki ila on beş yıl boyunca kusursuz bir biçimde birleşmiş olan pek çok evlilik, herhangi bir geçerli neden olmaksızın cehenneme dönmüştür.

Kırkına yaklaşan ve Ashmedai'nin³⁸ dadandığı kadın, evliliğinden pişmanlık duyar; kocayı, çocukları, birlikteliği, evliliği unuttur; her şey ona tiksinti verir, her şey ona önemsiz, tahammül edilemez gelir; istediği kendisidir; kendisini arar fakat bulamaz.

Mevzubahis olan, bu kriz anını atlatmaktır; bu darboğazdan sağ salim çıkmak ve hastanı iyileştirmek sana bağlı, ey adam. Birtakım sabırsızlık emarelerinde, ufak bazı bağımsızlaşma hareketlerinde, bazı kederli düşüncelerde illetin kaynağını tanımaz, soğukkanlılıkla hesap edilmiş ve katı bir tutum takınmalısın. Hiçbir teşvikte, hiçbir uyarıda bulunma, tek bir fikir bile belirtme; bu hastalık asla akılla, mantıkla ele alınmamalı; söyleyeceğin her şey, illeti daha beter bir hale getirmeye yarayacaktır sadece. Senin diğer yarını hiddetlendiren şeye ilişkin hiçbir şeyi inkâr edemeyeceğin ve etmemen gerektiği açık: Bu böyle ve bu iyi de. Durumu onun için yumuşatmaya uğraşmak yerine, aksine, daha zor değil de daha karşı konulamaz ve daha sert kılmalısın. O sırada yazgının temsilcisi gibi olmalısın. Üzüntüsünden dolayı onu avutmamalı, ona teselli vermemeli ve senin ayrıcalıklarını ona belli etmemelisin de; yoksa seni, haklı olarak, ikiye bölünmüş veya kolay etkilenen bir kişi gibi görür; onu iğrendirir-

38 T.S.N.: Asmodeus. Babil Talmudu'nda ve pek çok efsanede adı geçen iblisler kralı, öfke iblisi.

sin. Bırak da kederi yatışsın, hiçbir söz, hiçbir düşünce olmadan: özellikle de o esnada hiçbir sevecenlik belirtisi gösterme. O anda o bir kadın değil artık ve senin aşkın, doğaya aykırı olacaktır; cinsel anlamda kendini mutlak biçimde zaptetmeyi kural yap kendine. Sen kendini kaybedersen o da seninle birlikte kendisini kaybeder. Tadı kaçmış bu kalbe başka yollarla tesir etmeli ve ona hem güç hem de moral vermelisin.

Öncelikle kendine göz kulak ol ve tam bir sadakat gözeterek, evlilik yatağından bütünüyle ve titizlikle sakın. Sağa sola flörtöz tek bir kelime etme, tek bir harekette bulunma. Karın hasta olduğundan, sanki o doğum yapmış gibi, inzivadaymış gibi yaşamalısın. Kıymetin ve otoriten o denli artar: Karın bunu fark etmekten eksik kalmayacaktır.

Her tür aşktan ve şefkatten kendini soyutlayıp çalışmadaki etkinliğini iki katına çıkarmalısın; önce seninle ilgili olan tüm işlerde, daha sonra ise ev işlerinde, hem de önceden yaptığından daha çok. Karın acı çekmekte; akli zarar görmüş, kalbi gücünü kaybetmiş: en ufak bir tenkiti kaçırmadan, o hasta olduğunda davrandığın gibi davran; senin, evle ilgili detaylara el attığını ve onun yokluğunda zorlukların üstesinden gelebileceğini görsün.

Konuşmalarınız yalnızca gelecek hakkında cereyan etsin, yani çocukların eğitimi, kızların çeyizleri, tüm bunların gerektirdiği harcamalar, senin göstermen gereken çabalar, alınacak tedbirler, sürdürülmesi gereken savaşimler üzerine. Ondan daha değerli olduğunu karın yavaş yavaş kabullenecek; senin de köleleştiğini, senin varoluşunun ikincil olduğunu fakat onun yüreği kabarmış ve güçlüklerle şişmişken, senin ise azimle, şikâyet etmeden, ödül almadan, fedakârlık ve vazife yolunda yürüdüğünü düşünecek. Bunu er ya da geç düşünecek ve vicdan azabı çekecek. Ardından da esas dişi galip gelecek: İnildedikten, iç çektikten sonra, gençliğindeki arkadaşlarının halen var olduğunu fark edecek; aşkın tohumlarını yeniden toplamak, yeniden genç olmak, tekrar beğenilmek isteyecek; işte o zaman kurtulacak ve sen de önceye kıyasla daha egemen olacaksın.

Kadın erkek ilişkilerine dair kurduğum muhakeme, mülkiyet hakkı hususunda kurduğuma benziyor.

Erkek, esasında gasptan başka bir şey olmayan arazi mülkünü, kişisel adaletiyle haklı gösterebilir ve meşrulaştırabilir. Mülkiyetin haricinde insan toplumu kusurlu ve özgürlük de noksan olduğundan, adaletin zaruri olduğu sonucunu çıkardım.

Keza şunu da dedim: Evlilik ve dışil cinsiyetinin eril cinsiyete tabiiyeti dışında, erkekle kadının birliği imkânsızdır ve erkeğin üstünlüğü de sadece adaletle meşrulaşabileceğinden, erkeğin adil olması gereklidir. Kadına yönelik bu adalet, aşk vasıtasıyla kolay olacaktır onun için.

Adil olun, ey erkekler, toprağa tam bir üstünlükle ve hâkimiyetle sahip olun; adalet hepinizi egemen kılar; doğanın tamamı sizin mülkünüz.

Adil olun, ey erkekler, kadınlarınıza tam bir üstünlükle ve hâkimiyetle sahip olun; sizin adaletiniz onların aşkıdan üstün ve adalet olmadan layıkıyla sevemezsiniz de sevelezsiniz de.

Bununla çelişen her *öğreti* fuhuştur ve hukuki değildir; kovuşturulmalı ve cezalandırılmalıdır. Ancak karılarınızın durmak bilmeyen isteklerinden korkmayın: Onların doğası aralıksız biçimde tahakküme yönelmekten ibaret. Hatta şunu diyebilirim ki, aşklarına layık olup olmadığımızı tespit etmek adına bizim otoritemizi ve adaletimizi sürekli sınamak onların hukuku.

Bu sizi yanıltmasın: Havailiklerine karşın kadınların bizlerde sevdiği, adalet, güç ve çalışmak. Zekâyâ gelecek olursak, bizim kadar zeki olduklarını her daim iddia edecekler.

Bilmem hangi kadın, biz diğer erkeklerin, bir kadının gömleklerimizi onarmayı ve bize bifttek pişirmeyi bilmesinin yeterli olduğunu düşünmemizden gücenmişti. Ben o adamlardanım.

Kadın yetenekleri büsbütün reddediyorum.

İnsan cinsinin, altı bin yıldan beri, kadın cinsiyetine dair tek bir fikre mecbur kalmış olmasını reddediyorum; Ceres'i, Pallas'ı, Persephone'yi, Isis'i, tanrıçaları ve perileri bunun dışında tutuyorum fakat...

Şunu fark ettim ki, edebiyatçı kadınlar, lirik ve dram sanatçısı kadınlar veya şarkıcı kadınlar, tahsilli olan bilim kadınları ya da felsefeci kadınlardan on ikisinin en az on tanesini hafifmeşrep kadınlar oluşturuyor. Bayan R*** ve Bayan d'H*** buna ne demeliler acaba?

Buna karşılık, elli yıl boyunca usanmadan, şikâyet etmeden kocalarının yatağını yapan, çoraplarını yıkayan, ilaçlarını kaynatan, büyük bir yüreğe, büyük bir ruha, geniş bir zihne sahip çok sayıda kadın da tanıdım. Hepsi de ahlaklıydı, basiretliydi, mertti, temizdi, vs. Sorarım: Bu iki tür kadının yer değiştirmesinden kazanacak neyimiz var?

Kadınların da *eğlenmeye* erkekler kadar hakkı olduğunu söyleyecekler şüphesiz.

Hemfikir olmadığım bir mesele bu.

Ancak bu gerçekleşirse şayet, kesin olan bir şey var ki biz diğer erkekler, her ne pahasına olursa olsun, *eğlenen* kadın istemeyeceğiz; onları almak gibi bir mecburiyetimiz bulunmadığı için de, bu hanımlar kırk yaşına dek eğlendikten sonra, elli yaşında da sefaletten ve terk edilmişlikten telef olacaklar. Sorarım; suç kimde?

Bizler kendimizin efendisiyiz, öyle değil mi?

İster kabul edin ister etmeyin.

Modern Pornokrasi: Yeni feodaliteden ya da endüstriyel feodaliteden bahsettik. Onun hazin bir benzeri mevcut: Pornokrasi.

Her toplumda partiler, tutkular, kusurlar ya da çıkarlar, kimi zaman özgürlükler, toplumsal erdemler, bazen de bunların hepsi için bir araçtan pek de farklı bir şey olmayan hükümeti göz önünde bulundurmazsak, pornokراسی, paranın gücünden sonra gelen, zamanımızın ikinci gücü olarak görebiliriz.

Uzun süredir dikkat çekilen gizli bir güç; *her şey kadınlar sayesinde oluyor*. Otuz yıldan beri teorilerle, kitaplarla ve sadece bohem olan bir parti tarafından azar azar suçlanmakta.

Pornokراسی ve Malthusçuluk bir arada gitmeliydi. Bunlar, neden ve sonuç gibi, beraber anılır, çiftleşir, birleşir, evlenir.

Biri daha çok çocuk yapılmamasını ister, öbürü de daha çok çocuğun nasıl yapılmayacağını öğretir.

Kadınlar için poliandri;

Erkekler için poligami;

Herkes için rastgele ilişkiler.

Malthus'un talep ettiği sır işte bu.

"Hayat bir şölendir" demiş Malthus; "Bravo!" demiş pornokrat, "zevk istiyoruz biz, cinsel haz istiyoruz, mutluluk istiyoruz!"

Az çalışmak, çok tüketmek ve sevişmek.

Kurtuluş yalnızca özgürlükle ve hukukla olur.

Özgürlükle ve hukukla, *kadınlaşma* biter.

Merkezî yönetimden nafile yere istediği bütün güvencelerle dört bir yanı çevrili olan üretici, sadece ona güvenmeye mecbur. Kadın nüfuzunun sonu demektir bu. Fransız ulusu kendisine özgü niteliklerini koruyup bunlara diğer halklarınkileri de katmakta.

Her tür fahişelik, temelini duyumculuktan ve idealizmden alır: bu, iradenin duyular veya ideal aracılığıyla, yani zihnin, vicdanın ve özgürlüğün fahişeliği aracılığıyla, daha düşük bir ama-

ca, yani hazza ya da şehvani zevke tabiiyeti olarak tanımlanabilir.

Hayal gücünü ve duyuları yatıştırmak, tutkuyu adalete bağımlı kılmak yerine, aksine onları methetmeye ve tatmin etmeye yönelen tüm öğretiler, zinaya ve pornokrasiye eğilim göstermektedir.

J.-J. Rousseau'nun aşk felsefesi de bu grupta yer alıyor.

Bernardin de Saint-Pierre'in natüralizmi de aynı şekilde. Bu iki yazar, eserlerinin çoğunda harikulade ahlakçılardır ve niyetleri de kesinlikle suçlanamaz fakat her ikisinin de *aşka* ve şehvete tanıdıkları ayrıcalık gösteriyor ki bunlara muğlak bir temayülleri var; zaten kendi hayatlarında da görülüyor bu...

Eski ve yeni, dindar ya da sadece sanatçı ve güzel sanatlara meraklı tüm putperestler de aynı kategoriye yerleştirilmeli. Hukuk ve ahlak ilkesine üstün gelecek biçimde estetik ilkesine atfedilen yücelik, gerçek bir pornokrasi mayası. Pek çok insan, vicdan fahişeliğine, hukuktan vazgeçmeye, Epikür'ün felsefesine buradan yola çıkarak varıyor; bu insanları önce sanatsal haz ve güzel olana tapınma ele geçiriyor, kısa süre sonra da Epikürcülük ve duyumculuk.

Saygın örnekleri ayrı tutacak olursak, okumuş ve sanatçı takımı pek erdemli değil, pek hukuk dostu değil, gelenekleri uygulamakta pek de örnek teşkil etmiyorlar. *Bohem Hayatı* ve diğer birçoğunun temelinde bu var.

Uğranılan zarar, tutkucu, duyumcu, vb. Reformculara, Helvetius'a, Saint-Lambert'e ve günümüzdeki Saint-Simonculara, Enfantincilere, Falansteryenlere ve komünistlere isnat edilmeli.

Enfantin, bedensel istekleri rehabilite etmeye girişti: Hristiyanlığın lağvedilmesinden ve onu ilga eden Devrim ruhundan tek anladığı bu. Zenginliği, lüksü, aşkı ve şehveti tanrılaştırıyor.

Fourier ise sistemini, tutkuların atılımı, özgürlüğü ve -ona

göre- doğal biçimde oluşturmaları gereken denge üzerine kuruyor. *Fedakarlık* yok; *bağlılık* fuzuli.

Ne var ki, tüketim ve haz yetisinin üretim yetisinden çok daha hızlı ilerlemesiyle; insan emeğinin, hayal edilebilecek her tür çabayla bile herkese ancak mütevazı bir refah sağlamayı becerebilmesiyle; şehvetin cazibesinin iş gücünün cazibesinden çok daha güçlü olmasıyla; iş gücü de yüksek, katı, buyurgan bir erk, yani vicdan tarafından desteklenmediğinde kısa süre içerisinde düzensizliğin ve anarşinin ortaya çıkmasıyla ve her şeyin kaybedilmesiyle, Enfantin de Fourier de altüst oldu.

Kutsal ve *ideal* aynı kategoride yer alır.

Din, en yüksek mükemmelliği haiz Varlık'ı, yani ebedî, mutlak, nihayetsiz, vb. olan Tanrı'yı insanlara, ilke, örnek ve yasa olarak önermektedir.

Bu metodun kusuru şu:

Birine altın, değerli vazolar, mücevherler göstermek, ona *nasıl zengin olacağını öğretmek* midir?

Askerleri sergilemek, geçit törenleri yaptırmak, 600 000 süngüsü olan Avrupa'ya durmadan gözdağı vermek devlet yönetimi mi, nüfuz mu, güç mü?

Hile yapmak, kandırmak, yalan söylemek, yalan yere yemin etmek, ihanet etmek; siyaset mi bu?

Bir kişinin yemeğin kokusunu almasını sağlamak, ona yemek yapmayı öğretmek midir?

Hasta ya da sağlıklı olmamız, tıbbi bildiğimiz anlamına mı gelir?

Çıplaklığı sergilemek aşk mı? Evlilik mi?

Benzer şekilde, kusursuz bir Tanrı'ya; destansı, halim, müş-

fık, merhametli bir İsa'ya tapmak da ahlaklı olduğu anlamına gelmez;

Ayinler düzenlemek, kiliseler inşa etmek; döküm çanlar, heykeller, kutsal kaseler yapmak, dindarlık değildir;

Anayasa, kanunlar, yargılama usulü, vs., adalet demek değildir;

Hristiyan idealizmi iktidarsız;

Gizemler, alegoriler, mitler akla uygun değil. Homeros ve Phidias'tan, vb.den daha güzel bir şey yok; bunlar Yunan'ı kurtaramadı ama Romalılar *nektarlarıyla* Yunanlardan daha kuvvetliydi.

Evet, yüz bin kere evet, Hukuk'un önünde hiçbir şey durmaz; her şey ahlaka aykırı ve her şey tenkit edilebilir:

Mülkiyet hırsızlıktır;

Ortaklaşalık yok oluşturmaz;

Rekabet haydutluktur;

Ticaret simsarlıktır;

Otorite baskıdır;

Genel oy anarşidir;

Din alçalmadır;

Tanrı Şeytan'dır;

Aşk şehvet düşkünlüğüdür;

İdeal günahıdır;

Mutlak hiçliktir;

Çalışmak köleliktir.

Bu farklı unsurların toplumsal yapının vazgeçilmez bölümleri.

rini oluşturmasına engel teşkil eder mi bu?

Bunlardan başka unsur yok.

Bunlar, tinsel dünyanın, ekonomik düzenin *güçleri*.

Peki bu güçleri kutsallaştıran ve kutsayan nedir o halde? Aralarındaki dengeyi, vs. gerçekteştiren adalettir.

Adaletin temeli, insanın kendini sevmesidir:

Kendimi ne kadar güzel hissedersen kendime o kadar saygı mı duyarım?

Kendimi ne kadar çok seversem beğenilme kaygım da o denli çok olur ve kendime de o kadar saygı gösteririm; kendime ne kadar saygı gösterirsem de o derece adil olurum.

Dünya gibi yaşlı bir ortak mekânı yeniden ele geçirmek için yeterince güçlü olduğunu sanıyor insan; o dünya ki, orada aşk insanların ve tanrıların efendisi; o dünya ki, köleye karşı zafer kazandığı gibi kahramana karşı da kazanıyor ve cahile karşı kazandığı gibi bilgeye karşı da; kudreti karşı konulmaz, kaçınılmaz.

Ey ahmak! Bunun dışında daha pek çok kaçınılmaz şey var: Bu neyi ispatlar ki?

Yemeniz ve içmeniz kaçınılmazdır: Bu, akşam yemeğinizi komşunuzun ağacında, onun tenceresinden ya da mahzeninde yemeniz için bir gerekçe mi? Çalışmanız, yemeğinizi kazanmanız gerekli; namusunuzla kazanmanız ve bunu her gün yapmanız!

Evet, aşk kendisini zorla kabul ettirir. Fakat başkalarının mülkünü çalmayın; normal aşkın şartlarına boyun eğin; bu şartlar evlilik ve evliliğin yükümlölükleridir.

Doğanın düzeni içerisinde, evlilik dışı birlikte yaşam zayıflıktır, küçük çaplı bir gúnahtır.

Ancak onu yasaklamak kanun yapıcının işi, tıpkı toprağı tahsis etmenin de onun işi olduğu gibi... Medeniyetin eğiliminin de bu yönde olduğu muhakkak.

Fikir karmaşasıyla ve sağduyu anarşisiyle, ahlaka, yok oluşa ve fuhuşa varılır.

Benzer şekilde, fuhuşla ve geleneklerin yok oluşuyla zihinsel kaotizme varılır: Tüm bunlar birbiriyle bağlaşıklık; tüm bunlar karşılıklı biçimde neden ve sonuç teşkil eder.

Yok olmuş geleneklerin insanı, ne ahlaki ne dini ne de felsefi ilkelere sahiptir; vicdanını örnek alarak kendisine bir mantık oluşturur. Zihnin duruluğu vicdanın karanlığıyla bağdaşmaz.

Karışıklık karışıklığı getirir; düzen de, aksine, düzeni çağırır.

Sonra bu ikisi acımasızca savaşır: τάξις ἀταξία διώκει.

Akullara ışık tutun; güzel ahlaka döneceklerdir; vicdanlara ışık tutun, kalpleri adaletle inanmaya mecbur edin; kısa süre içerisinde yeni teoriler, yeni bir öğreti, yeni bir felsefe ve yeni bir evrensel bilim edineceklerdir.

Bu nedenle, tavırları, alışkanlıkları, zihniyeti ya da örfleri kendi cinsiyetinin yetenekleriyle ters yönde olan kadın, bu cinsiyetin tüm faziletlerinin yanı sıra ahlak duygusunu ve sağduyusunu da kaybetmekte gecikmez. Yeniden bir *hayvana* dönüşür.

Fransa halkı, bir “kadın” halktır.

Mükemmel, üstün nitelikleri var; toplum içerisinde nazik, keskin bir kavrayışa sahip, sezgilerinde rahat, herkese karşı dostane, sakin, sosyal, cimrilikten uzak, güzel olana hassas, kahramanlığa amade.

Fransa, çok sayıda seçkin deha, yazar, düşünür, sanatçı, mucit, bilim insanı üretir.

Dünya'nın yürüdüğünü görür görmez Fransa halkı da yürümeye başlayacaktır her zaman ve asla geç kalmak istemeyecektir. Her şeyi başkalarından daha iyi yapma hırsı güder. Fransa halkını iyi şeyler yapmaktan ve kendisini göstermekten alıkoymayı aklından geçiren hükümete de eyvahlar olsun!

Tüm bunlarla beraber, yaratmak, telaşlanmak, ayaklanmak ve bağımsızlaşmak hususunda kadınlar gibi her daim tez davranan Fransızların, özgürlüğe dair, sivil ve politik özgürlüğe dair soylu bir kanısı yok. Özgürlüğü hiç anlamıyorlar ve pek az önemsiyorlar, aynı kadınlar gibi.

Fransa halkı ona dalkavukluk edene kolaylıkla aldanıyor, aynı kadın gibi.

Buna bir kere sürüklendiğinde de kolayca teslim oluyor, fuhuş içinde yuvarlanıyor, kadın gibi.

Şefkatle karışık bir otorite tarafından zaptedilmeye ihtiyacı var, çocuklar ve kadınlar gibi; özgür erkeğin onuru ve ahlak duygusu ona yetmiyor: bu üstün kabiliyetler onda zayıf, kadınlarda olduğu gibi.

Burnu havada, kadın gibi; şarlatanlara çabuk kanıyor, kadınlar gibi. Hükümetin toplumun bir dışavurumu olması yasa teşkil ettiğinden, Fransa'da hükümetin vasatlıklara ve sahte sakalları olup eril hiçbir özellik taşımayan dehalara aidiyeti de vuku bulabiliyor.

89 Devrimi birkaç gerçek erkeği ortaya çıkardı: Demokrasi onları istemedi, onlara çamur attı, onları inkâr etti ve onların şerefini lekeledi: Mirabeau, Danton.

Fakat demokrasi Robespierre'e taptı...

Fransa Richelieu'den, Colbert'den ya da Turgot'dan samimi biçimde hoşlanmadı hiç; Fouquet'leri, Louvois'ları, Necker'leri onlara hep tercih etti.

Bu, özellikle de kulüplerde, partinin diplerinde görülmekte.

En fazla aboneye sahip olacak gazete, vasatın altında kalacak gazetedir her zaman.

Fransız Devrimi, ulusun ürünü değildir.

Ulus Turgot'ya karşı koydu; Mirabeau'yu tanımadı; Montesquieu'den hiçbir zaman hiçbir şey anlamadı; anayasal sistemin ne olduğunu bilmiyor; ilkeli erkeklerden şüphe ediyor fakat duygusal erkeklere her zaman şefkat besliyor.

Ulus, devrimin aşağısında kaldı ki bu bugün ispatlanmış vaziyette.

Bonaparte, VIII'inci Yıl Anayasası'nı³⁹ yaparak, Fransa toplumunun özgürlük için yeterince olgunlaşmamış olduğunu ifade edebildi; Fransa toplumu 1814'te de daha olgunlaşmış değildi, 1830'da veya 1848'de de; 1860'ta da daha olgun gibi görünmüyor: Asla da olgunlaşmayacak.

Fransa'nın özgürleşmesi saygınlıkla ya da olgunlaşmanın etkisiyle gerçekleşmeyecek; Fransa özgür olacak çünkü Avrupa'nın tamamı özgürleştiğinde ve bunun ardından da iktisadi reformlar geldiğinde, özgür olmaktan başka ihtimal bulunmayacak Fransa için. Fransa özgür de kalacak zira onu bundan alıkoyabilecek hiçbir şey mevcut olmayacak artık. Ancak, kendi başına, yargı gücüyle, karakterinin enerjisiyle, ruhunun kıvancıyla, hukuk duygusuyla, yasallık diniyle Fransa asla özgürleşemez. Buna muktedir değil; kendi demokrasisi onu bundan men ediyor.

Aşka ve şehvete tapınmak, Fransız ulusunun kanseridir...

Cumhuriyetçi parti, nefret uyandıran bu eğilimi teşvik etti.

Pazar günü gazeteleri; beş kuruşluk. Toplum romanlarla doyuyor: bilgiye olan arzu tatmin edilmiş!

39 T.S.N.: Fransa'da 18 Brumaire Darbesi (9-10 Kasım 1799) ile oluşturulmuş ve tesis edilmesi Fransız Devrim Takvimi'nin 8'inci yılına tekabül eden anayasa.

Ulus bitmiş; ulusun artık bir misyonu, bir rolü yok; yeni Babylone'un açılışını, 130 askerî alayın müziğiyle yapıyor; istihdam gücü yaratıyor fakat bu faydalı, mahir, faziletli bir güç değil; gösteri gücü, kaba güç, askeri güç, kısır güç.

Bay Delangle tarafından Fransa'nın 1851 ila 1860 arasındaki suç istatistiği üzerine hazırlanan rapor ve *Revue Britannique* dergisi Belçika basımının 10'uncu sayısında yer alan makale, Adalet Bakanlığı'nın iddialarının aksine, Fransa'daki kamu ahlakının on yıldan beri ürkütücü bir çöküntü içerisinde olduğunu kanıtlamaya yaradı.

Düzene karşı işlenen suçlarda, haydutlukta, cinayetlerde, belli bir fiziksel kuvvet gerektiren suçlarda azalma var fakat bayağı, alçakça işlenen, adi suçlar artış göstermiş:

Her iki cinsiyetin bilhassa da çocuklara karşı işlediği, örf ve âdetlere aykırı suçlar;

Çocuk cinayetleri;

Genel zina, (kovuşturulmayan) eşini aldatma: bohem hayatı;

Şerefeye karşı işlenen suçlar, verilen sözden dönmek, yasa tarafından öngörülmeyen nitelikli dolandırıcılık, irtikâp, simsarlık, kumar, rüşvet vermek, rüşvet almak, ihanet, nankörlük, görevi kötüye kullanmak, hileli iflas; işten kaçmak, vs.

Suçun niteliğinde bile çöküş var! XVI'ncı yüzyıl İtalya'sını akla getiren bir ulus bu.

Nasıl ki tektanrıci Musevi ve Hristiyan düşüncesinde, puta tapıcılık hakiki Tanrı'ya tapınışa karşı çıktıysa, bizdeki fuhuş da adalete, insanlığa tapmaya olan saygıya öyle karşı çıkmakta.

Fuhuş! Bu, insan onurunun *egoizme*, tamahkârlığa, kibire, hazzı, tüm bayağı indirgemelere feda edilmesinden ibaret. Fu-

huş yapılan kişi bir başkası değildir esasında; sadece *kendisiyle* fuhuş yapar insan.

En sıradan fuhuş tarzı, kadının satın alınabilirliğidir. Yeteneğin ve zekânın satın alınabilirliği de bunun bir çeşidi: siyaseten satın alınabilirlik. Her tür fuhuş, *aşk zinasıyla* başlar.

Romancıların, dram yazarlarının, kayda değer olmayan şairlerin öğrettiği üzere aşkın ve şehvetin şereflendirilmesi, fuhuşa tahriktir.

Her tür duyumcu ve tensel felsefe fuhuştur:

Siyasi fuhuş;

Evlilikteki fuhuş;

Aşk fuhuşu;

Uçarılıktan kaynaklanan fuhuş;

Her şey dönüp dolaşıp cinzel hazza varıyor ve şehvet de bunun en çok aranan, en çok sevilen, en evrensel usulü; onun açısından diğerlerinin var olmadığı, o olmazsa geri kalanların hiçbir anlam ifade etmediği usullerin mihveri.

Evvelce çok daha az hata yapılıyor değildi belki. Ancak bugünkü durumla aradaki fark büyük. O zamanlar insanlar edebe inandıkları halde tutkuya teslim oluyorlardı; günümüzde ise kimsede edep yok!

Edebin özü, “aşk için aşk”ın reddedilmesidir.

Aşk, Jean-Jacques Rousseau’dan beri adalet üzerinde üstünlüğü ele geçirdi ve bunun sonuçlarını da görmekteyiz.

Kadınlar hakkında gereğinden fazla iyi şey söylemekle hata ettim; gülünç duruma düştüm.

Modern zamanlarda pornokrasi ve kadınlaşma üzerine. Bu salgın, Fransa'da olduğu gibi Belçika ve Almanya'da da her yere sirayet ediyor. Ulusal özellikler törpüleniyor, siliniyor.

Fransa XIV. Louis tarafından askerî ihtişamla sarhoş edilmişti ve de sahte şaşaayla.

Büyük Kral'ın ölümünden yirmi yıl sonra Fransa mağlubiyetlerinin ve sefaletlerinin hatırasını yitirmişti.

Sonra Voltaire, Montesquieu, Diderot ve diğerleriyle birlikte, *özgür düşünceli* oldu.

Sonra Rousseau'yla birlikte duygusallaştı; şehvet ise cinsel haz arayışına karşı savaş verdi.

Kışla kızı, Napoleon idaresi altında yeniden militarizmle sarhoş oldu.

Daha sonra *güzel sanatlara olan merakla, sanayicilikle, bankokrasiyle* ve *yavan Jakobenlikle* alevlendi.

Ahlaki çürümeye yol aldıkça eril yetileri zayıfladı.

Bugün Fransa bir fahişe.

15 Haziran 1862. Brüksel'deki *Parc gösterimine* katıldım; Kraliyet Sarayı sanatçısı ve Alcide Tousez ile Grassot'nun eski arkadaşı *Ravel*'in sunduğu bir temsildi.

Kızgın Bir Ateş; Küçük Bir Kadının Evinde; Prime-Rose Çiftliği.

Bu üç piyes, duygu ve fikir karmaşasını, günümüzde yazarlarda egemen olan cinsel haz arayışı ve müstehcenliğin kaynağını göstermekte fayda sağlayabilir. Şaşırtıcı olan ise, yozlaşmaya büyük istek duymalarına rağmen, izleyicilerin bunlardan pek bir şey anlamamasıydı.

Bu piyeslerin ilki Bay Mélesville diye birine aitti ve erkekteki

aşırı cinsel dürtüye ilişkin. 25 yaşında, âşık ya da daha ziyade kadın meraklısı olan, nefsanî taşkınlığıyla eşit derecede bir çekingenlikle bastırılmış genç bir adamın portresiydi. Onu, aralıksız devam eden ve piyesin komik denebilecek olaylarının vurguladığı bir monolog içerisinde gördük; sürekli bir şehvet düşkünlüğü hayaline dalmış biçimde, cesaretsizliği sebebiyle umutsuzluğa düşüşünü, coşkuya kapılmasını, kendisini öldürmek istemesini, kadınlardan nefret edişini, onlara tapmasını ve nihayet, likantropi nöbeti geçirme noktasına gelecek kadar hayvana dönüştüğünü ve bir köpek gibi (aşktan) uluduğunu gördük!

Tüm bunlar, komik kelimelerle, cinaslarla, şehvet uyandıran sahnelerle, vs. süslenmişti.

Fransa'da sansür diye bir şey var!

Oyunun yazarı, genç adamlar gibi giyinmiş ve komşularını davet etmeye gelen üç genç kıızı gösterdiği iki sahnede, cinsiyetlere gelişigüzel ilişkiler yaşatmanın eşğine gelmeye kadar vardırmıştı işi; sonra aynı genç kızlar, kendi cinsiyetlerinin kostümü içerisinde göründü ve onları erkek yerine koymaya devam eden, donakalmış âşık adam, onları o halde de herhangi bir heyecan duymaksızın öpebilecek olmakla övünüyordu!

Küçük Bir kadının Evinde: Kurtizanlar çevresinin yaşam tarzı; üç piyes içerisinde ahlaka en az aykırı olan buydu.

Çiftlikte: Kasap kılığına girmiş Galler Prensi'nin, genç bir çiftçi kadını baştan çıkarma teşebbüsü. Bu bir şey değil. Ancak genç *miss*, onu hiç şüphe götürmeyecek biçimde bir kız kardeş gibi seven bir çiftçinin evinde hizmetçi ve çiftçi, bu kız kardeşe keyifli vakitler temin etmek adına, çiftliğin işinin önemli bir bölümünü yapacak bir eşle evlenmek istiyor! Yine *aşkla* karışık bir *kardeşlik*.

Yazarların bohem hayatına batmış olduğunu; orada hem ahlakı hem doğayı hem de aşkı unuttuklarını; piyeslerinde, bir endişe gütmeksizin, kendi örneklerine göre şekillendirdikleri

toplumun karakterinin yerine bu *hanımlarınkini* koyduklarını; böylelikle de kadın satıcıları ve kadınları ayartanlar ile aynı işlevi yerine getirdiklerini kanıtlamak için modern tiyatroya ufak bir göz atmak kâfi.

En açık saçık, en adi sıfatlar bile bu âdetler hakkında bir fikir vermeye yok denecek kadar az yeterli olur.

Fuhuş. Fuhuş evrensel olma eğiliminde, dedi B***: Artık hiçbir kadına, hiçbir kıza inanıp güvenemiyoruz. Talihin her şeyi bolca bahsettiği ve ihtiyaç sebebiyle para karşılığı bir hovardalığa sürüklenmeyen kadınlar, buna aylıklıktan, günaha olan meraklarından, hislerinin alevlenmesinden ve şehvet arayışından girişmekte.

Spa'da⁴⁰ genç kızların gece boyunca dışarıda gezmelerinden bahsediliyor. Orada evlerin kapıları sadece zemberekle kapatılır. Rulet oynamaktan yorulmuş babalar ve anneler odalarında uyurken, genç kız kalkar, sessiz adımlarla dışarı çıkar ve onu ay ışığında, dağlarda gezdirecek tek günlük aşkını bulur. Bu vesileyle Juvenal'in şu dizesi hatırlatılmalı:

... Nil in montibus actum?⁴¹

B***, 14 ila 18 yaş arası genç kızları ona *listeler* halinde sunmak için evine geldiklerini anlattı bana. Esmer mi istersiniz sarışın mı, uzun mu kısa mı, zayıf mı şişman mı? Seçenek bol. Bekâr ya da dul olan, varlıklı her haz dostu erkek, arabulucu kadınların takibi altında.

Bunda gerçek şehvet var mı, diye sordum. Hayır, bu, beceriksizlik, aptallık, acil ihtiyaç ve insanın haz, şefkat, sanat yoksunluğu. Çiğ etle ve *genç bir kıızı çıtır çıtır yemek* konusundaki yamyamca kibirle alakalı. İşçi kadın çalışarak geçinemiyor artık;

40 T.S.N.: Belçika'da Liège sınırları içerisinde yer alan bir kasaba.

41 T.S.N.: *Lat.* Dağlarda hiçbir şey olmadı mı?

bu açık. Bana düşen fuhuştur, diyor. Kadın mahrumiyet içerisinde yaşıyor, kocası cesaretini kaybediyor, rahat yaşam görüntüsünü kısa bir müddet sürdürmek için borç alıyor, dolandırıcılık yapılıyor. “Bize düşen fuhuştur!” diyorlar.

Uzun zaman boyunca saflıklarını korumuş, anne babalarına destek olmak ve küçük kardeşlerini yetiştirmek adına kendilerini feda eden fakat bu tedavisi olmayan sefaletten bunalıp, küçük bir teselli bulmak için kendilerini teslim etmeye karar veren genç kızlar var. Onlar için bu kahramanca bir azim ancak çok ender tahmin edilebiliyor çünkü bundan bahsetmiyorlar. Bu kimseler eril cinsiyetin aman vermez düşmanları haline geliyor. İlk ilişkilerinin sonrasında, utançlarını yendiklerinde, en becerikli ve en merhametsiz vurgunculara dönüşüyorlar.

Zaten fuhuş, erkekle kadın arasındaki geçimsizliğin ve ardından da hem aşkın tükenmesinin hem de doğaya aykırı hazların temeli olan, hislerin sapkınlaşmasının kaynağıdır.

B***’nin dediğine göre -bunu bir polis memurundan öğrendiğini söyledi bana- Brüksel’de bu tür bir yaşam tarzına ikna olmuş 1 800 ila 2 000 kişi yaşamakta.

Gençliğin yozlaşmasının ne kadar derin ve ne kadar erken olduğuna delalet eden bir olgu da, bir araya gelen üç dört kişinin, masrafları ortak karşılayarak bir kadını metres tuttuğunun görülmesi. Bu ortaklaşalık, alçalmanın son raddesidir. Bir hayat kadınına yapılan münferit ziyaretler bunun yüz kat üstünde.

Evlilik dışı birlikte yaşam ya da *serbest aşk*, ki bunu *serbest evlilik* veya uygulamadan kalkmaya konu olan ilişki biçiminde adlandırmak daha iyi olur, epey ender hale geliyor. Utanma duygusunu ve inceliğini kaybetmiş gençlik bu noktada fazla durmadı. Çok daha heyecan verici ve maliyetli olan *cambazlığı* tercih etti: rastgele cinsel ilişkileri. Bu, hafifmeşrep kızların mesleği oldu ve günümüzde Avrupa’yı kaplamakta.

Spa’da bu yıl (1859) elli kadarının görüldüğü bu türün ünlü-

leri, tahmin edileceği üzere, gençlikleri ve güzellikleriyle en çok göze çarpan kişiler değiller hiç. Hepsi de, gençliklerinin çiçeği solmuş, vücutları tazeliğini çoktan kaybetmiş fakat kendileri sefahatte uzmanlaşmış ve mükemmelleşmiş; en utanç verici mace-ralarla, mahvettikleri adamlarla, oynadıkları oyunlarla, vs. nam salmış, yirmi beş-otuz yaş arası kadınlar. Aşk tükenip duygular da köreldiğinde, beyhudelik ve merak onların yerini doldurur. Bu anlaşılır bir şey. Hiçbir konuda fark edilmeyi başaramayan ve o olmadan hayatın bir anlam ifade etmediği seçkinliği çalışarak ve dürüstlikle elde edemeyecek kadar korkak erkeklerin önemli bir bölümü, okul çocukları gibi gürültü patırtı yaparak, bağırıp çağırarak, yüzlerini şekilden şekle sokarak, kumarla, sefahat düş-künlüğüyle, atlarla, kıyafetlerle, vb. ile kendisini belli eder.

Bu beni başka fikirlere götürdü.

Her insan, özsaygısının tatmin olmasına ve ömrünün de şe-reflenmesine yetecek düzeyde, herhangi bir konuda fark edilebi-lir; mesele bunu istemekte sadece. Çalışmak, tatbik, sebat, irde-lemek, katı bir dürüstlük, dostluklarda sadakat: Bunların hepsi hem herkesin kapasitesi dâhilinde ve tüm koşulların kapsamın-dadır ve hem de, bir yok oluş yüzyılında, önüne geçilemez bir başarıyı kesin kılarak. Büyük çoğunluğu namuslu insanlardan oluşan bir toplumda seçkinliğe ulaşmak daha zordur mu diye-ceksiniz? Buna cevabım şöyle: Önce hepimiz namuslu insanlar haline geelim, sonrasında seçkinlikten daha iyi bir şeyin keyfini yaşarız; evrensel mutluluğu, karşılıklı saygı ve bağlılığı, yüce kar-deşliği haiz oluruz. Yenileniriz.

Gazeteler, esrarengiz duyurular şeklinde, kendi ülkelerinin bakanlar kurulunu suç içeren yazışmalarla itham etme noktası-na geldiler. Bu duyurular bana *Belçika Reklam Ofisi*'ni ve *Étoile Belge*'i⁴² işaret etmekte.

42 T.S.N.: Liberal çizgide yayın yapan bir Belçika gazetesi.

Amerika'da, güzelce olan zenci kadınların sahiplerinden ancak pek azı kadın satıcısına dönüşmemiş durumda. Tarlada yaptığı işle haftada yalnızca iki dolar getiren zenci kadın, fuhuşla elli dolar kazandırıyor.

New York'ta, tüm medeni ahlaksızlıklar tatmine ulaşmanın yolunu fazlasıyla buluyor.

Avrupa'nın tamamında, içerisinde şarkı söylenen kafeler, küçük kahvehaneler kadınlarla dolu (bu konuda, diğerlerinin yanı sıra, Anvers, Rotterdam, Amsterdam, vb. zikrediliyor ve övülüyor).

Lüks, cinsel haz arayışıyla dejenere olur; büyük bir servet, aşırılıkla dejenere olur. Bu genellikle böyledir.

Bir aşk romanı okumak ve ardından da randevu evine yapılan ziyaret bir haftalık yorucu işten daha çok zarar verir.

Hizmetçilerin, edep ve din eksikliğinden kaynaklanan iğrenç bir sapkınlığı var. Kadınları bir inceleyin; zor durumdalar, perişanlık içerisinde. Bunlar sonu gelmeyecek hikâyeler, akılsızlık ve utanmazlık emareleri; hesaplanmış, kararlı ve telaşsız bir utanmazlık.

Hizmetçiler, işçi sınıfı, erkeğin dışı halinin ne olduğunu gösteriyorlar size.

Polis, eleştirmenler, sanatçılar, edebiyatçılar ve aile babaları katı ve kararlı görüldüğü takdirde bu, ahlaksızlığın sonu olur.

Bu devir, müstehcen fotoğraflardan, hafifmeşrep kadın figürlerinden başka bir şey üretmiyor: buna ... dahil (*inter quas*).

Jakobenciliğin eski püritenlerine varıncaya dek herkes fuhuş yaptı. Gençlik, ışığını kaybetti: Vicdanında ona haykıran hiçbir şey yok: Gençler babalarının dininden döndüler.

Gençlerdeki bozulmaya ve kadın ayaklanmasına karşı bir propaganda düzenlenmeli. Efendiler olarak kalmanın ilk şartı, ey erkekler, hislerinizi kontrol altında tutmayı bilmeniz ve kendinize cinsel anlamda hâkim olmanız.

Evdeki bir tahta bacaklı, Opera'daki bir etekliden yeğdir.

Tüm kötü tabiatlıların kökünü kurutmak ve kusurlu özneleri ayıklayarak cinsiyeti yenilemek lazım, tıpkı İngilizlerin besi yoluyla yeni bir öküz, koyun, domuz nesli ürettiği gibi.

İyi eğitilmiş bir genç kız dediğiniz, esasında hayli kötü eğitilmiş bir kızdır, işe yaramaz bir kadındır.

Soyları incelemek ve bunların en iyi kadın eş, en faydalı ev kadını üretenlerini bulmak gerek: Flaman, İsviçreli, İngiliz, Rus, vb. Melezleştirmeler üzerinde özellikle de bu bakış açısıyla çalışma yapılmalı.

Küstah, kötücül, tembel olan; lüks, giyim kuşam ve aşk için yaratılmış mahlûklar, merhamet edilmeden saf dışı bırakılmalı.

Güç Hukuku. Bunun hakkında, gözleri görmeyen birinin renklerden bahsettiği gibi alışkanlık gereği konuşuyorsunuz ve de çocukların, kadınların, düşünmeyen herkesin yaptığı gibi, önyargılar doğrultusunda. Bu en eski ve uygulama bakımından da en temel hukuktur; bunun dışında hiçbir şey yoktur! Tüm

uluslar, güç hukukunu tatbik etmeye ve yok olma tehlikesini göze alarak kendi bünyeleri dâhilinde ona saygı gösterilmesini sağlamaya mecbur kalmıştır.

Kadın; özgür düşünceli, tanrı tanımaz, dinsiz: Felsefeye bu nedenle husumet beslenmeli. Eskiden din duygusu olarak adlandırığımız ve erkeği, kadını, aileyi hayli yüksek karakterli kılan bu derin içsel ahlak duygusunun yerini henüz dolduramadığımızı da biliyor musunuz? Onun yerinin eleştiriler ve cümlelerle dolduğunu düşünen siz, sefilsiniz.

Gösterileri, Opera'yı, Vodvil'i ya da Hipodrom'u mu koyacağız Kilise'nin yerine? Gösteri sadece hazza ve şehvete teşviktir; olsa olsa bir ajitasyon aracıdır. Ahlaki olması mümkün değil.

Ahlakı, bir *kült* gibi olacak şekilde yeniden inşa etmeliyiz. Salt zihin gücüyle bir kuram sunabilir, hukuku tanımlayabilir ve onun uygulamalarını formülleştirebiliriz; fevkalade güzel şeyler söyleyebiliriz. Peki onunla kalbi ve ruhu doldurmak, onu bir şiir, bir neşriyat, kutsal bir sevinç haline getirmek mi? Asla! Bize başka bir şey lazım.

Bu noktada kökenlere dönmek, tanrısal olanı aramak, bizim için aynı zamanda bir mutluluk da olacak huşuya yeniden dalmak gerekmektedir. *Mistik* bir şeyin arayışı içerisindeyiz fakat bu şey bu esnada akli müteessir etmemeli, ki Konkordato⁴³ taraftarı inananların Hristiyanlıkla gerçekleştirmek istediği de tam olarak bu.

Bense, tarihin en derin katmanlarına kadar çıkmamız ya da inmemiz gerektiğini düşünüyordum.

Saf ve felsefi akıl, düşünürler ve felsefeciler için bile yeterli değil artık. Pek çok kişinin akla olan inancından dönmesi bundan kaynaklanıyor.

43 T.S.N.: 1801 Konkordatosu. Napoléon Bonaparte'ın Papalık ile imzaladığı bu antlaşmaya göre, Katoliklik Fransızların büyük çoğunluğunun dini olarak kabul edilmiş ve piskoposları atama hakkı devlet başkanına verilmiştir.

Protestanlıkla yetinemeyiz; o da diğerleri kadar ölü.

Deizm, büyü, döner tablalar, geldiklerinde bir yere vurarak ses çıkaran ruhlar; hayır, bizlerden daha fazla bilgileri yok.

Paganizm, hayır, daha da az biliyorlar; paganizm çocukça.

Kurban etme müessesesinin ötesine geçmek gerek.

Bizi hem zihnen hem de kalben ilgilendirebilecek; bize sevgiyle, saygıyla ve bir araya gelerek nüfuz edebilecek; bize şerefi, mütediyyin huzuru, bir zamanlar Hristiyanların komünyon ayini çıkışında hissettiği derin ahlaki duyguyu verebilecek, aileden başka bir şey görmüyorum.

Tüm erkekleri davet etmek istediğim bir *patriarka* ya da yeni *patricilik*.

Ben burada erkek için yeterli bir otorite, yüksek bir özsaygı görüyorum, kadın için de saygınlık ve tevazu: bu birliğin tamamında ise gizemli, tanrısal bir şey; akla hiçbir konuda ters düşmeyen fakat bununla birlikte onu daima aşan.

Adalet ne kadar izah edilse de, sonunda *hayat* gibi bir gizem hep kalır; evlilik aşkı, yani kızışmayı ve ideali ortadan kaldıran ve hukuk tarafından dönüştürülmüş aşk; gizem! Kadın gizemlidir, tıpkı üreme ve güzellik gibi. Bu temel üzerine, bükülmez adaleti, katı ahlakı, özgür iradenin dokunulmazlığını ve hakikatin, bilimin, eşitliğin, edebin gayretini kuralım; ailelere toplanma günleri ve mekânları tahsis edelim: O zaman bir dinimiz olacaktır.

Bir araya gelme alışkanlığını kaybettik, artık kendi başımıza yaşayamıyoruz; inananın, sadece kalbinin ve vicdanının sesinden ibaret tanrısıyla mutlu olduğu gibi kendi vicdanımızla mutlu olamıyoruz biz... Kendimizden kaçıyoruz; sürekli birbirimizin evlerinde olmaya ihtiyaç duyuyoruz; yaşamımız karmakarışık.

Aile içerisinde din yok. Baba ve anne en sonunda birbirinden sıkılıyor: dahası, vicdan ve ahlak yoksunu insanlar gibi, müşterek sıkılıyorlar; eskiden, pazar günleri bir saatlerini geçirmek üzere kiliseye giderlerdi ve günün tamamı da iyi ve mutlu devam ederdi. Şimdi ise balolara, akşam gezmelerine, gösterilere, sersemlemeye ihtiyaçları var. Huzuru sadece çalışmakta, ıstırapta buluyorlar!

Erkeğin tacını elinden alarak, kadını bağımsızlaştırarak ve eşleri de, ortaklar, evlilik dışı ilişki partnerleri, komüncüler, bir *zürriyet* teşebbüsünün hissedarları haline getirerek, kötülüğün çaresini bulduklarını zannediyorlar!

Onurunu yitirmiş bir adam ve küstah bir kadın: Ne hayat ama!

Bireysel özgürlüğü kaldırın; toplum kalmaz.

Evliliği, ataerkil otoriteyi, aileyi kaldırın; toplum kalmaz, yurttaşlık kalmaz, ulus kalmaz. Güç tarafından teyit edilmiş, suni bir düzen var olur.

Özgürlüğü azaltarak ve ailenin niteliğini bozarak toplumsal temeli zayıflatın; sosyal bağı da zayıflatmış olursunuz.

Bugün kendimizi tanıyor muyuz ya da ilerlediğimizi mi sanıyoruz? Barışın daimî ve çalışmanın da dayanışmalı olacağı, refahın daha iyi paylaştırılacağı, erdemin genel bir hal kazanacağı üstün bir “şeyler düzeni” hedefliyoruz. Evlilik içerisindeki saygının harap edilmesiyle mi varacağımızı zannediyoruz bunlara?

İnsanı yok etmek mi istiyoruz?

Ahlak duygusunun gözden düşüşünün bireylerden kitlelere geçtiği dönemler oldu: Dünya buna 1848'den beri şahit.

Direktuvar'dan⁴⁴ itibaren başlayan yozlaşma büyüktü fakat kamusal olmaktan ziyade gizli kalmıştı. Sonra aniden bir infilak oldu; kitle yozlaştı ve kendi dışındakiler üzerinde etki etti. Bu çürüme acaba nerede duracak? Bunu bilmiyoruz.

Çürüyen bir ulus kangrene yakalanmış bir beden gibidir: Sadece ayak parmağı çürüyor gibi görünür ve cerrah ayağı keser. Altı ay sonra kangren bacakta yeniden belirir; uyluğu kesmek gerekmektedir. Kangren en sonunda karna yerleşir ve artık her şey bitmiştir.

Bir bitki yaşamı temeli vardır;

Bir hayvan yaşamı temeli vardır;

Bir sosyal yaşam temeli vardır.

Bu temel, dinle, adaletle, siyasetle, şiirle, edebiyatla, sanatla, aileyle, çalışmayla ve örflerle kendisini gösterir.

Pornokrasi ve İmparatorluk. - Komünal özgürlüklerin ve taşra hayatının ortadan kaldırılması: Evliliğin ve ailenin ilgası.

Özgünlükler kalmadı: Bu noktaya da yine, evliliğin evlilik dışı birlikteliğe dönüşmesiyle, serbest aşk ve rastgele ilişkilerle, Devlet'in tüm gücüyle vardık.

Mülkiyete kuvvetle saldırıldı: intikal yasa tasarıları. Soy bağı artık yok.

Kadının aile kurma korkusu, erkeğin iş korkusu; çalışma çılgınlığı büyüyor.

44 T.S.N.: Fransa'da, Robespierre'in 1794'te idam edilmesi ve Jakobenlerin de etkilerini kaybetmesinin sonrasında, 1795'te Ilımlı Cumhuriyetçiler tarafından olası bir diktatörlük tehdidine karşı kurulan ve 1799'daki hükümet darbesine kadar süren siyasal sistem.

Mobilyalı oteller, işçi siteleri: Bundan böyle konut niyetine bunlar var; bir iş, bir kadro: erkek için bunlar var artık.

Napoléon'lar, kamusal hak ve özgürlükleri kaldırarak ülkeyi iğdiş etmiş olmaktan memnun görünüyor; pornokrasi, evliliğin yerine evlilik dışı birlikteliği koyarak kocaları iğdiş edip, işi bitirecek.

III. Napoléon, Devlet'in, özgürlük ve mülkiyetlerin, mevki-lerin, hakların başkanı; evlilik dışı birlikte yaşadığı aşığıyla Bay Enfantin, ailelerin başkanı, kocaların günah çıkartan rahibi, vs.; bir imparator, bir başrahip.

Öğretiler, fikirler, kuramlar, sistem yok artık. Kahrolsun akıl; yaşıyasın karmaşa, yaşıyasın keyfilik! Kamuoyunun nabzını yokluyorlar, onu tahrik ediyorlar, ona bir yön veriyorlar; sonra da diyorlar ki *vox populi, vox Dei*.⁴⁵

Bir taraftan -diğer taraftan da olduğu gibi- aileye ve bireysel-liğe savaş açıyorlar.

Artık ne evlilik istiyorlar ne de hak.

Genel bir fuhuş hedeflenmekte. Bu besbelli.

Açık itiraflar, kadın yazarların teorileri bunu kanıtlıyor.

AŞK İÇİN AŞK; şiarları da bu işte...

Oysa aşk için aşk, evliliği, çocukların sorumluluğunu yok sayar; daldan dala konmak ister, yani FUHUŞ ister. İşte geldiğimiz nokta bu...

Tüm fikirler birbirine bağlı.

Her kim evliliğin tahribini, kadının *bağımsızlaşmasını* istiyorsa, hukukun ve özgürlüğün yok olmasını istiyordur; sodo-miye yönelir.

45 T.S.N.: *Lat.* Halkın sözü Tanrı'nın sözüdür.

Bunların hepsi gayet bariz ve sarih.

Ortak bir eşidlik tabanında kavranan evlilik dışı birlikte yaşamda kişilik mevcut değildir.

Ticari bir ortaklıkta, güçlü ortak diğerini sürükler; eşit oldukları takdirde rahatsızlık ortaya çıkar; bu durumda sıklıkla ayrılırlar.

Yahut da yetkiler paylaşılır ve her biri kendine ufak bir *krallık* kurar.

Gerçek *koca*, PATER FAMILIAS (aile reisi), en güçlü erkektir. Gerçek aile reislerinden oluşan bir devlette ise tiranlık olmaz.

Bugün olan ne? Babalar oğullarına ödeklilikte örnek teşkil ettiler, oğulları da şimdi onları hakir görüyor.

Kişiliğini paylaşmak zorunda kalacaksan, evlenme genç adam.

Duymak istemeyenden daha sağırı yoktur.

Ya kurtizan ya da ev kadını, ortası yok ve bir de, “kadını, kimilerinin istediği gibi, bağımsızlaşmış görmektense onu eve kapatmayı tercih ederim” cümlelerini yazarken, mezhebi geniş kadınlardan bahsettiğim açık. Blanche de Castille gibi konuşmuştum: “Oğlum bir suçlu olacağına ölsün daha iyi!”

Kızım şerefini kaybedeceğine ölsün daha iyi.

En hoş ve en erdemli kadında bile sinsilik, yani yırtıcı hayvanlık vasfı vardır. Kadın en nihayetinde, bazı zamanlar içgüdü-süne kavuşan, evcilleştirilmiş bir hayvandır. Aynı şey erkek için aynı ölçüde söylenemez.

Erkek, kadının aşk göllerine her gün düşerek, gücüyle, iradesiyle, cesaretiyle, zekâsıyla onu evcilleştirmeyi ve onun efen-

disi olmayı asla başaramaz, şayet bu dişi aslanı mağlup edecek hastalık ve sakatlanmalar erkeğe yardımcı olmazsa. Hamilelikler, doğumlar, emzirmeler ve peşi sıra gelen tüm illetler, erkeği karısıyla müşterek yatağından uzaklaştırarak, onun soluklanmasına ve yeniden kendisi olmasına imkân tanırken, çile çekmekten hırpalanmış kadın, direncinin azalmasından ve küçük düşmekten rahatsız olur: aile içi huzurun kaynağı budur işte.

Burada anlattığım, doğa bilimlerine dair: Kadını kendi doğası dâhilinde ele alıyorum, kusursuzlaştırılmış haliyle değil. Eğitim bu kusurları gizler, bu öfkeyi dindirir; uzun süreli evcilleştirme, üreme, beslenme, bu hayvanı yavaş yavaş değiştirir. Ancak, kadına hükmetmek isteniyorsa doğasının nasıl olduğu bilinmeli.

Kadın, yaşı ilerlediğinde daha kötü bir duruma gelir.

Erkeğin, kadınla olan ilişkilerinde, onun için yalnızca bir aşık değil, bir baba, bir önder, bir efendi olduğunu ona hissettirmeyi bilmesi gerek: bilhassa da bir efendi olduğunu!

Michelet, kadının olağan nitelikteki hastalıklı durumu üzerine yaptığı gözlemlerden tüm sonuçları çıkarmadı. Kadının bu durumunun beklenmedik bir amacı var: erkeğin dinlenmesi ve kadının boyun eğmesi. Yabanıl insan bunu anlamıştı: Kendi dişisi olan yırtıcı hayvanı yük hayvanı haline getirdi; barbarlarda çalışan taraf kadındı. Erkek kollarını birbirine kavuşturmuş faaliyetlessen kadın sabandaydı. Daha sonra kadın için çalışma sırası erkeğe geldi fakat bu olduğunda, çalışmak kadının yeteneğini gitgide aşmış vaziyetteydi; bu ona erkekten daha aşağıda olduğunu hissettirecekti ve onu kocasına tabi kılacaktı.

Erkek günde dört frank kazanacaktı, kadınsa bir frank; bunun sebebi çok basit: Çünkü erkek kadının yaptığı işin dört katını, üstelik de ondan daha iyi yapıyordu.

Şunu hatırla, genç adam, sana verilen öpücükler sayılı; sorumluluğunu kendi üzerine aldığı bağlar onlar ve bu konudaki

üç günlük bir perhiz, sen farkına varmadan, tatlı bir sevgiliden bir tirana dönüştürmeye yeter kadını.

Kadının şiddeti, duyduğu şehvet nedeniyledir. Aşk da kadının oyunları da onu yatıştıramaz; bilakis. Bu nedenle eşlerin kavgaya en yakın olduğu an, öpüşüp koklaştıkları zamandır: “Kadının tatmin, erkeğin de mutlu olmasını bir bekleyin hele.” Egoist, kişisel, buyurgan bir cini; karakterin sertliğini, kalbin kabalığını; özetle kadının yırtıcılığını bir anda ortaya çıkaran geçimsizliğin eşleri ele geçirdiği andır bu. Bunu demiştik: Kadın kedidir.

Kadın erkeği tahrik eder, sinirlendirir, kıskırtır; onun midesini bulandırır ve canını sıkır: tekrar, tekrar ve tekrar!

Rousseau, kadına kocasıyla birlikte alışveriş yaparken tutumlu ve ölçülü olmayı öğütlemekle yanıldı. Kadın asla “Yeterli!” demez. Bu tavsiyeye uyup israfta bulunmamak, erkeğin yapacağı iş. Elbette ki şefkatle, öngörüyle, kocasına ve kendisine olan saygısıyla bundan kaçınan edepli ve ağırbaşlı kadın, tanrısal bir *idealdir* fakat gerçek bu değil. Gerçek bunun tam tersi. Erkeğin yapacağı şey, kendisine hâkim olmak, her daim saygıdeğer ve ciddi olmak; yoksa onun zayıflığını bilen karısı onunla dalga geçer ve onu yiyip bitirir.

Kadın güzel bir hayvandır fakat neticede bir hayvandır. Öpücöklere açtır, tıpkı keçinin tuza aç olduğu gibi.

Niçin bu cinsiyete ve onun etkilerine ilişkin hakikati, olduğu gibi ve hepimizin öyle olduğunu düşündüğümüz biçimde söylemeyelim? Hep bir romanda mı yaşayacağız? Sefahati beslemek, genç adamı yanıltıp ona acı hayal kırıklıkları hazırlayan ve geçimsizliği aile içrisine sokan güzel cinsiyet hakkında yalancı

tanıklık yapmak, yazara, ahlakçıya yakışır mı? Kadınları onurlandırmak mı oluyor bu? Kadın, zayıflığı, yetersizliği ve sıkıntılarının boyunduruğu altına girmiş olduğundan, kendi varlığını ve yönelimlerini sahici biçimde açığa vurarak tevazuyla hareket etmeli. Nihayetinde terk edilmekten korkması gereksiz; sevilmemekten korkması da gereksiz: daha çok, budalaca ve haddinden fazla sevilmekten korkmalı.

Kadın, aşığının, kocasının en özel dokunuşlarında, bir safla ya da bir beceriksizle muhatap olmadığını hissetmeli. Zira şunu söylemeye cüret edeyim, tüm kadınlarda birtakım hoşnutsuzluklara ve lütuflara neden olan bu keşifler öylesine özel bir biçimde sergilenir ki, kadınlar kuşkuculuğu ve eşlerinin de gerektiğinde ne kadar güçlü olduğunu iyi bildiklerinden, esasında çok da kızmazlar; olaylar başka türlü olursa kızacaklardır.

Kadın, ona karşı bir miktar zor kullanılmasından, hatta tecavüz edilmekten hiç de nefret duymaz. Düğün gecesini erkeğin vahşiliği ve ona verilmiş genç bakirenin masumiyeti biçiminde betimleyen kadın ve erkek roman yazarlarının yaptığı, büyük ikiyüzlülük. Yüz evliliğin doksanında, asıl saf olan kocadır.

Kadın egozimine benzer bir egoizm daha yok: yapmacık bir tatlılıkta, bilenmiş, yağa batırılmış kargı gibi; sanatçı egoizmi. Kadınlar bunu biliyor ve gizli tutuyor fakat sen onu iyi aradığında bulacaksın.

Bu, doğa bilimlerine dair. Hayatımda birkaç iyi kadın tanıdım. Gençken ilham etmekten neredeyse hiç geri kalmadıkları aşk saygıyla birleştiğinde, onları gönülden sevdim. Onlar, ekim ve beslenmeyle dönüşen hayvanlar gibi, eğitimin, dinin, uzun bir yetiştirme sürecinin dönüştürdüğü kişilerdi. Böylesine yenilenmiş varlıklara insan bir noktaya kadar güvenebiliyor; yine de tek gözünüz açık uyumanız daha akıllıca olur. Nasıl ki bahsetmiş

olduğum soylar kendi hallerine terk edildiklerinde kendi türlerine dönüyorsa, iyi eğitimli bir kadın da böyle yapar.

Kadınsal meziyetin bir bölümü yırtıcılıktan gelir. Ondan daha çok korkan erkeğe aç olan ve teslim olmadan önce pençelerini kullanan dişidir.

Aile erdemi ve yüksek kamusal ahlak çağında bunlar görülmez. Kadın temsil ettiği faziletlerin bekçisidir. Benzer bir eleştiri öyle bir zamanda skandal olurdu. Bu nedenle, eski papazların ve ahlakçıların bazı yergilerine şiddetle itiraz edilmesini gayet iyi anlıyorum. Öte yandan, erkeklerin seline kapılan kadınların hayvansı tabiatlarına döndükleri çöküş dönemlerinde, herkes bu tablonun doğruluğu hususunda kendi başına hükme varabilir. Oysa Kilise'nin Papazları kadın cinsiyetine karşı gürlendiğinde, gözlerinin önünde örnekler mevcuttu, tıpkı bugün bizde de olduğu gibi. Harem kadınına bir bakın ya da serbest kadına: İkiş aynı şey.

Ah! Kadınlar hakkında gereğinden fazla iyi şey söyledim! Bundan pişmanım fakat söylediklerimi geri almıyorum da: İdeal kadını betimledim ben; kadın kötücül olmadığı takdirde hep ideal. Ancak normal kadını da tasvir ettim ve biz normun altındayız.

Kadınların *güzelliği* üzerine yazdıklarımı kınamaya büyük özen gösteriniz.

SON.

